

Потпуковник мр Светозар Радишић

Сукоб око тзв. теорије завере може Југословене (грађане СР Југославије), а пре свега Србе, поново да одвоји од решавања горућих проблема. Опасно је стварати и заговарати теорију завере, али је, исто тако, опасно борити се против оних који указују на завере уколико оне заиста постоје. Једино на јасним ставовима о томе шта је у вези с тим истина, а шта није, могуће је изградити реалну политику одбране.

Аутор сматра да су интерес и борба за опстанак могућа, природна и логична основа за завере, као и да је свођење понашања Запада искључиво на интерес тешко одржив став. Претпоставља да је рат на тлу СФР Југославије мешавина недовољно контролисаних парцијалних интереса најновијих центара моћи (који се остварују и путем завера), настављеног вишевековног верског рата, којем је основа, такође, својеврсна завера, и још једног покушаја да се потисну у заборав комплекси зарађени у претходним ратовима. Наглашава да управо то треба истражити, а резултати истраживања требало би да буду основа за праве планове. У вези с тим, предлаже да се размотре и предузму мудри потези који ће, с обзиром на конкретну ситуацију, отворити пут изласка из кризе „куповином времена“, постављањем система на здраву основу и очувањем достојанства и себства.

Ништа мање, наглашава се у чланку, нису значајни чиниоци унутрашње парализе система. Наиме, Југословени су избегавањем и нерешавањем мањих, улазили у све веће и веће проблеме, док нису створили нерешиве и учинили логичним бесмислене војне сукобе. Зато, сматра аутор, борба за отклањање сопствених пропуста, недостатака, недоследности и грешака мора бити прва фаза југословенске битке за опстанак.

Југославији, у вези с одбраном, према мишљењу аутора, предстоји реализација два приоритетна задатка: *прво*, рад на политичком и одбрамбеном уједињењу свих грађана и, *друго*, рад на повратку ауторитета Војске Југославије код народа.

Аутор је у чланку желео да укаже на потребу за отпочињањем хитне и свеобухватне анализе доступних сценарија у оптицају и изналажење најбољег решења.

Увод

Да би се предвидела или пројектовала будућност потребно је знати готово све о садашњости и прошлости. Међутим, много тога се одиграва

иза политичких кулиса, где људи ради сопствених или друштвених интереса, често, једно мисле, друго говоре, треће пишу, а четврто раде. Зато је садашњост за многе велика енигма, али је највећи проблем то што се не зна довољно о почетку, нити се зна колико је истинита историја о којој учимо. Мистерија почетка је покрила и прве планове, сценарије и могуће завере.

Разлоге за, евентуално, постојање завере треба, пре свега, тражити у вечној борби за опстанак. Суштину борбе међу богатима и сиромашнима, у којој се ради о свевременој прерасподели материјалних добара, одсликавају речи светог Амброза: „Када свој посед дајеш сиромашу, то није поклон. Ти му дајеш оно што је његово“. Ту борбу усложњава проблем повећања броја становника и деформације настале из неорганизованости и неслоге, које, сасвим је извесно, не може савладати никакав прогрес.¹ Решавајући проблем опстанка у условима када је то, према мишљењу масона, једино могуће одржавањем већине „у глупости и сиромаштву“, због непроменљиве количине доступне материје, о чијем поседовању сиротиња може само да машта, настале су религије. Људима је преостало да све несхватљиво, па чак и неприхватљиво правдају Богом. На тај начин су смањене тензије међу богатим и сиромашним и помирили они који то никад не би били. Природни закони су им, при томе, ишли на руку.²

Значајне карактеристике нашег времена које се потпуно и верно одсликавају и кроз војно-политичку ситуацију, поред наведених, јесу: истовременост процеса интеграције и дезинтеграције, богаћења и сиромашења, сукобљавања и мирења и сличне контрадикције, што наставља општу конфузију, која у одређеном смислу тежи законитим односима, мада увек на вишем нивоу развоја, без наговештаја да ће бити пронађена одговарајућа решења.

Упркос попуштању затегнутости, која је била основна карактеристика хладног рата у биполяризованом свету и позитивним настојањима

¹ На основу стопе раста установљене досадашњим пописима, уколико се настави исти тренд, око 3530. године укупна људска маса би се изједначила с масом Земље, а 6826. године била би једнака маси познатог универзума. Треба знати и то да је у доба Јулија Цезара на планети Земљи било око 150 милиона становника (1850 – милијарда, 1930 – две, 1961 – три, а 1976. године четири милијарде становника). Видети: Robert Fulghum, *Sve što treba da znam naučio sam u vrtiću*, Заложба „Младинска књига“, Загреб – Љубљана, 1990, стр. 99, и Robert U. Ayres, *Nesigurna sutrašwica*, „Глобус“, Загреб, 1981, стр. 475.

² У потрази за сврхом живота дошло је до одређених преклапања научних постигнућа и теорија различитих покрета (Светост Кришне, религија Новог крста, Махаришијев и Махикари покрет и слично). Занимљиво је да се на нивоу тзв. јединственог поља готово преклапају теоријска физика и трансцендентална медитација (видети чланак Лазара Воша у часопису „Политичка мисао“, Загреб, 1989). Додиривање религије и природних закона је посебно изражено у односу према смрти (видети: R. Moody, *Život poslije života* и *Свјетлост с ону страну живота*. „Просвјета“, Загреб, 1986. и 1991).

ка политичком, економском и сваком другом обједињавању и повезивању, због подељености и сукоба интереса, непрекидних мењања центара моћи и начина доминације, учињени су помаци и промене за које се не може тврдити да воде ка општем прогресу у свету.³ При томе се пренебрегава чињеница да пред човечанством није гарантовано блистава будућност, чак и у условима потпуне уједињености (по циљу, организацији и односима) свих одлучујућих чинилаца.⁴ Напротив, и свету обједињеном у међународну заједницу са разрешеним односима и усклађеним интересима, претило би мноштво објективних опасности од борбе „са ђудима природе“, пренасељености и несташица, до еколошких⁵ и развојних проблема. Постојећи сценарији не дозвољавају оптимистичку помисао да ће све то бити проблеми о чијем ће се решавању заједнички одлучивати.⁶ Наговештаји позитивног кретања су, готово увек, праћени наговештајима негативног. Свет и даље посрће у развоју. Променљива социјална неизвесност и стална егзистенцијална опасност, с могућим обртима, не допуштају опуштање и посвећивање искључиво напретку. Футуролози су на великој муци, услед све динамичнијих и комплекснијих промена, да предвиде и ближу будућност. Када се наведеном додају разне деформације, као логична последица у ситуацији када је развој људског друштва измакао контроли, слика света је још песимистичкија. Довољни разлози за лош исход су постојање неизлечивих болести попут АИДС-а⁷ и рака, дроге као што је КРЕК и оштећења озонског омотача. Излаз је, заправо требало да буде у

³ Наиме, уведене техничке и технолошке новине готово увек имају два лица. Створити атомску енергију, а не створити заштиту од ње исто је што и отворити Пандорину кутију. Данас у свету ради 421 нуклеарна електрична централа, а још их је 49 у изградњи. Занимљиво је да ниједна земља која на својој територији има такве централе нема програме за одлагање нуклеарног отпада, који је велика опасност по човечанство. Према истраживањима Института Ворлдвоч, до краја века биће око 190.000 тона смртоносног отпада (чак 20 пута више него 1970. године). У САД било је планирано да се до 1985. године изгради површинска депонија за нуклеарни отпад. Тај рок је касније померан за 1989, па за 1998, 2003. и сада за 2010. годину. Слично је са Француском, Немачком и неколико земаља бившег СССР-а.

⁴ Мисли се на поједине државе, мултилатералне савезе држава, транснационалне корпорације, међународне организације, и слично.

⁵ Човек је пореметио природну равнотежу флоре и фауне и нарушио генетски код и нуклеус а да није предузео одговарајуће мере да контролише истраживачке поступке и њихове резултате. Многе биљне и животињске врсте су истребљене, или су на ивици истребљења. Повратак природи, и њен опоравак, трајао би најмање онолико колико је трајало њено уништавање. Средства која треба за то утрошити само би потврдила бесмисленост досадашњег понашања моћника, који су свет довели до руба провалије.

⁶ До сада су сва настојања земаља у развоју да нађу заједнички језик и обезбеде равноправан положај с развијеним земљама остала безуспешна. Сви њихови предлози одбијани су. Развијене земље „прелевање капитала у неразвијене земље, и земље у развоју“ сматрају једним од највећих проблема садашњице.

⁷ Та опака болест узима свој данак. Тренутно, ситуација у свету је драматична. Нема ни наговештаја да ће ускоро бити пронађена вакцина, а још мање лек против АИДС-а. У току дана 5.000 људи у свету постаје ХИВ позитивно. Више

искоришћавању богатства океана, утробе земље и космичког пространства, јер се обистињују прогнозе и пророчанства о сукобима због несташица, или због потенцијалних несташица, хране, енергије и сировина, као и услед проблема везаних за очување животне средине. Многи ресурси су утрошени, нерационалним искоришћавањем и погрешно усмереним улагањима, због парцијалних политика одлучујућих чинилаца разједињеног света.

Свака цивилизација има свој цивилизацијски циклус: рађање, раст, старење и смрт. С обзиром на то да човечанство подсећа на човека који је живео распусно, не водећи рачуна о свом поседу и својим могућностима, чини се да хрли ка свом скором крају.⁸ Ако прихватимо постојање Платонове године,⁹ поставља се питање хоће ли тзв. завера Водолије довести до врхунца све постојеће завере или ће их раскринкати.

О „Теорији завере“

У немилосрдној борби за опстанак,¹⁰ иако су у току многи интеграциони процеси око наведених ресурса,¹¹ не виде се прави излази из горућих проблема. Сједињене Америчке Државе, с осталим развијеним земљама путем сателита, рентгентски су снимиле Земљину куглу.¹² На тај начин деценијама прикупљају податке о националном благу и

од 1.000 деце дневно рађа се заражено вирусом АИДС-а. Више од 600.000 деце рођене до сада у свету неће доживети пету годину живота (подаци из ТВ-емисије посвећене дану борбе против АИДС-а, 1. децембар 1992).

⁸ Видети: Норберт Лопер, *Писма тибетанских мудраца*, Библиотека ОМ, Београд, штампарија „Димитрије Туцовић“, Смедерево, 1986.

⁹ Платон је тврдио да постоји и Сунчева година. Према његовим схватањима, Сунце борави у истом сазвежђу око 2.000 година. Свако сазвежђе на специфичан начин утиче на настанак, развој и „сумрак“ различитих култура на Земљи (Видети: Марко Погачник, *Духовне силнице човека нове добе*, Зборник „Нова доба“, Љубљана, 1990. стр. 45–47).

¹⁰ Џон Мајнард Кејнс је рекао: „Борба за опстанак увек је до сада била главни, највећи проблем људске расе – и то не само људске расе, већ и целог биолошког царства“. Роберт У. Ајрс је томе додао: „Тек када се изгуби део притиска борбе за опстанак, човечанство себи може приуштити заокупљеност циљевима као што су слобода и једнакост“. Видети: J. M. Keynes, *Economic Possibilities for our Grandchildren*, Harcourt, Brace and Company, New York, 1932, i Robert U. Ayres, *Nesigurna sutrašnjica*, „Globus“, Zagreb, 1981, str. 94.

¹¹ Све чешије се говори о постојању три велика економска блока: америчког, европског и атлантског. Ради управљања и контроле експлоатације резерви нафте формиране су три регионалне групације, које су, вероватно, претходница стварања панарапске уније (ГЦЦ, АЦЦ и УМА). Од даљег развоја догађаја на Балкану и око бившег СССР-а зависи да ли ће доћи до новог прегруписавања држава и стварања нових савеза, као што су, на пример: Јапан – Немачка, или Јапан – Русија – Кина, како би се зауставиле САД, које су спречиле компактност ЕЗ, остале војна велесила и теже да монополишу власт у свету.

¹² Видети: „Space Technology International“, Corhill Publications limited, 4–7 Nottingham Court, Short’s Gardens, Londons WC2H 9AY England, 1989, посебно *Satellite Technology – The view from above*, p. 130.

наоружању, као и свим врстама комуникација с осталим светом, па одлично знају где се налазе преостали енергетски и материјални ресурси. Истовремено, покушавају да истраже могућности за опстанак у океанима и доступном делу васионе и да развију нове технологије.¹³

Иако је борба за опстанак објективна и свима разумљива, с обзиром на то да се Југославија налази у несвакидашње тешкој кризи из које не уме и не може да изађе, све чешће, у одгонци своје беспомоћности, Југословени траже сукривце. На то да кривце не треба тражити искључиво у Југославији и да „сукривци“ вероватно постоје указују постојеће аналогije. Пошто људи често не бирају средства у борби за опстанак и чине чак и оно што није морално, зашто би од тога биле имуне организације – све до држава. То је један од разлога што се синтагма „теорија завере“ све чешће чује на нашој политичкој, па и научној сцени.¹⁴ Но, питање је да ли се мисли на теорију која обухвата скуп ставова о заверама, или о теорији непостојећих завера у односу на Србе, или о делима у којима аутори узроке свега што се догађа на тлу бивше СФРЈ објашњавају постојањем завера.¹⁵ Ипак, многи се слажу да завере, у овом случају тајни договори против других раса, нација, следбеника другачијих религија, или ради остварења националних интереса по сваку цену, могу да постоје,¹⁶ што значи да може постојати и теорија о заверама. Наведене дилеме су разлог да се рашчисти и све у вези с питањем могућности завера у односу на Србе, Словене и православље.

¹³ Најновије значајније технологије су: микроталасни системи велике снаге, фазни низови, полупроводници типа галијум арсенида и суперпроводници, микроелектронска и интеграциона кола, роботика, рачунарска подршка (software), фиброоптика, композитни материјали и сл. Све те технологије могле би помоћи људима у борби за опстанак, али ће, по свему судећи, као што је већ уобичајено, бити искоришћене за освајања материјалних ресурса од стране моћних пошто су, пре свега, основа за изразу наоружања.

¹⁴ На пример, на „округлом столу“ поводом пројекта *За нову југословенску заједницу* Бориса И. Вукобрата, одржаног у Београду 9. и 10. септембра 1992. године, научници су често спомињали „теорију завере“ говорећи о односу Југославије и Европске заједнице у оквиру „новог светског поретка“.

¹⁵ Завера је тајни договор с намером да се неком науди. У њеном остварењу не бирају се средства. Подразумева се да страна према којој је завера усмерена не сме о договору ништа да сазна. Често трагање за завереницима доводи до комплексније ситуације, због прикривања истине, што зближава оне који су сковали заверу. Раскривавање тајног договора могуће је једино у случају сукоба међу завереницима, а често ни тада.

¹⁶ Видети: Мајкл Килијан, *По наређењу председника*, „Стилос“ Београд, 1991; Џејмс Болдвин, *Друга земља*, „Свјетлост“, Сарајево, 1986; Станко Опачић, *Србин у Хрватској*, „Литера“, Београд, 1989; Милан Чубрић, *Између ножа и крижа*, „Књижевне новине“, Београд, 1990; Драган Марковић, *Војно-индустријска спрега САД, БИГЗ*, Београд, 1978; Бранко Петрановић, *Агонија две Југославије*, „Сведочанства“, Београд, 1991; Guerin Michel, *Bosnie-Herzegovine: Le risque islamique*, „Defense et armement“, 1992, стр. 12–13; Печујлић Мирослав: *Критика концепције новог светског поретка Хенри Кисинџера*, „Савременост“, јануар 1975. и бројна друга дела која на директан или индиректан начин говоре о заверама.

Живимо у време када је свим југословенским народима историјско памћење најплиће. На пример, пре неколико година није могао да се објави ниједан чланак о вредним стручним и научним радовима из области ратне вештине написаним пре Првог и Другог светског рата. Нико није смео да објави имена официра који су најквалитетније писали у часописима „Војин“, „Војска“, „Кадикејски гласник“, „Узданица“ и у других тридесетак часописа, јер су многи проглашени непријатељима, а касније рехабилитовани тихо, без посебног обнародовања. Историја је за СФРЈ почињала 1941. године. Србима су одузете традиције, па се сада бојажљиво присећају своје ближе и даље историје.

Историчар Милош Милојевић (1840–1897) својевремено је, у књизи *Одломци историје српскога народа* написао (на то је подсетила Олга Луковић–Пјановић у књизи *Срби... народ најстарији*): „Запад ствара неку врсту конвенције, по којој пресеца и онемогућава, на пример, паралелно изучавање српског и грчког језика, а то су сасвим сигурно студије, које ће нам открити – ствари нечувене. Друго – Германска Школа и западна наука су збрисале са земаљског тла (по Херодоту) најмногбројнији народ после Хиндуса – Трачане! Зар су малобројни Грци и нешто бројнији Римљани преживели и надживели све инвазије и одржали се до нашег времена, а стари 'Трачани' (како су их Грци назвали!) су, тек тако, збрисани са земаљског тла?! Па је збрисан и други народ древног порекла – Трибали, одн. Србљи... И то се догодило зато, што је неко на Западу тако одлучио да би се – по његовој науци – Словени уопште појавили тек касно на нашем континенту, као придошлице, које се уопште не узимају у обзир приликом решавања многих важних лингвистичко-историјских европских проблема.“

О Мавру Орбинију (отац панславизма, који је дао укупан преглед историје појединих словенских држава на Балкану „до времена када су их Турци пода се скучили...“) историчар Станојевић је написао: „... Због тога што је Орбини, пишући о историји Срба, међу својим изворима спомињао неке, како их он зове, 'осушене ауторе', тј. неке млађе православне Грке и неке немачке протестанте, римска Курија је уврстила 1603. г. његово дело у попис забрањених књига“.

У књизи *О пореклу Словена* по Лоренцу Суровјецком, коју је за штампу приредио Шафарик и објавио 1828. године у Будиму (немачки Офен), на 210. страни пише да је грађа коју су оставили грчки и римски писци веома непотпуна и незадовољавајућа, и да су писци, оба у античко доба славна народа, направили много грубих и недопустивих грешака и контрадикција, што је довело дотле да је „прасрпска историја, тог давног времена, хаотична и до одвратности немогућа, да се реконструише“.

Илија М. Живанчевић, правник, записао је 1934. године у књизи *Будућем покољењу*, у анализи става аустријске администрације према

Србима, „које је требало разбити и физички и идејно“ следеће: „... то разбијање помогао је цео бечки апарат од сеоског натароша до академије наука – на тај начин што је непрекидно и свуда стварао и сугерирао неку националну подвојеност широм српских земаља. Међутим, то није све! Српском народу је требало почупати корене, унаказити му историју, изопачити све појмове о њему и његовој прошлости, а изнад свега – отети му и раскомадати језик, о коме је речено толико много и лепих и узвишених ствари од стране највећих европских ауторитета.“

Занимљиво је и шта је војвода Мишић забележио у књизи *Моје успомене* о односу Германа према Србима: „После два тешка и исцрпљујућа балканска рата Србији је мир био преко потребан... У Србији готово није било куће која некога није оплакивала... Међутим, аустроугарски владајући кругови, који су сматрали да ће 'за монархију бити немогуће задржати југословенске покрајине ако на Балкану постоји снажна Србија', вребали су погодан час за дуго припремани, коначни обрачун са Србијом. Њихову политику после разбијања Балканског савеза подржавали су немачки империјалисти. Подстичући грофа Берхтолда на агресију против Србије Виљем II је у октобру 1913. изјавио: 'Можете бити сигурни да ја стојим иза вас и да сам готов да извучем мач кад год ваша акција то буде захтевала'“.¹⁷

Олга Луковић–Пјановић, у наведеној књизи, записала је и следеће: „Испод споменуте велике радне дворане Националне библиотеке у Паризу, налази се сала с картотеком и с каталозима. Ту, између осталог, постоји и одсек, где могу да се нађу сва обавештења, на пр., о делима штампаним ћирилицом. Када сам – има већ доста дуго – открила, да се међу руским, бугарским, македонским, итд., именима не налази и српско, полазећи од већ давно установљене поставке, да је српско писмо ћирилица, затражила сам састанак с једним од највећих ауторитета ове високе установе француске Републике. Када сам уложила протест, што се међу народима чије је писмо ћирилица не налази српско име, она особа ми је с чуђењем узвратила: 'То не зависи од нас. То не одлучујемо ми. Налог за то је дошао из Београда'. Извинула сам се и напустила канцеларију без речи, питајући се: 'Ко је из Београда дао такав налог? У чије име и у чијем интересу?' Данас је тај одговор већ прилично јасан“.

Сценарији и индоктринације

За оне који нису у недоумици у вези са завером, постоји само једно питање: да ли се сценарији настали на основу пројектовања научника остварују заверама, или се, пак, за реализацију завера наручују научно засновани сценарији? Познато је да сценарији настају да би се обезбедила што извеснија будућност, предвиђањем трендова који ће утицати

¹⁷ Војвода Живојин Мишић, *Моје успомене*, БИГЗ, Београд, 1985, стр. 287.

на међународну поделу рада и међународне економске односе. Они садрже прогнозе економског, научног, технолошког и друштвеног развоја. Један од најобухватнијих пројеката (скуп сценарија) у последње време је пројекат OECD – INTERFUTURES, односно *Будући развој развијених индустријских земаља у складу са развојем земаља у развоју*. На основу једног од четири сценарија, може се разлучити шта јесте, а шта није завера:

„Сценарио Д: распад групе развијених земаља; привредни протекционизам у развијеним земљама расте; појављују се три зоне утицаја концентрисане око три центра: САД, ЕЕЗ и Јапана; ове зоне укључују регионалне групе земаља у развоју на бази континенталне припадности: трговина и токови капитала остварују се првенствено у оквирима тих зона; стопа привредног раста у развијеним земљама је мала делимично због нестабилности токова роба; разлике у продуктивности између развијених земаља се повећавају, јер све ове земље нису на исти начин погођене распадом групе због чега се истовремено повећава економска затегнутост између три поменута центра (САД, ЕЕЗ и Јапана), односно између њихових зона утицаја; Јапан је много мање погођен смањивањем стопе раста него у сценарију Ц, због могућности да прошири трговину са Азијом у целини; земље ЕЕЗ-а су најтеже погођене због озбиљних поремећаја у њиховој спољној трговини; САД су релативно мало погођене због величине домаћег тржишта и односа са Латинском Америком; земље у развоју ће бити мало погођене јачањем протекционизма у развијеним земљама тако да њихов укупан раст остаје приближно исти као у сценарију Б2, али уз бројне промене у токовима роба“ итд. (Наведени сценарио је безазлен, уколико се не злоупотреби.)

Интереси су свакако одлучујући у стварању сценарија, а непосредно су везани за решавање основних проблема који тиште цео свет. Осим легалног планирања и креирања будућих догађаја постоје и други утицаји значајни за одређење будућности. Ситуација је таква да се не зна шта је значајније с аспекта утицаја на будућа кретања у свету: протоколи масона, планови исполитизованих религија¹⁸ и транснационалних корпорација, или стварање климе, у народу, за остварење дугорочних циљева – индоктринацијама.¹⁹ На пример, Хрватски народни покрет је помоћу своје Строго поверљиве окупације, упућене свим

¹⁸ Тешко је веровати да постоје људи који не знају, барем основно, о фундаменталистичким теоријама заснованим на разлици вероисповести. Процесима покатоличавања и исламизовања православаца изазван је раскол међу Србима православне, католичке и исламске вере. Највећи и најљући противници Срба, кроз целу историју, били су Срби који су променили веру – вероватно због комплекса према постојаним сународницима.

¹⁹ Кинези су, у јесен 1983, гледали ТВ програме на шест канала. Сви програми били су из Хонгконга, на кинеском и енглеском језику. Кинези нису имали ниједан властити програм, јер су били прескупи. Ко је програме пажљивије гледао могао је да утврди да се на енглеском пропагира типичан америчан way of life (Adam Schaff, *Kamo vodi taj put?*, „Глобус“, Загреб, 1989, стр. 73).

организацијама Хрватске сељачке странке 1939. године, успео да индоктринира сопствени народ и усмери ка разбијању Југославије.²⁰ За то како се народ индоктринира школски је пример део из те окружнице: „Нека се наше присташе никако не смуђују изјавама, које ће хрватски министри или сам председник давати у Београду. То је само формално, без значења, то је завараване. Али зато ће свака таква изјава бити овдје коригирана службеним изјавама овлашћених представника хрватског народног покрета, која ће точно исказивати становиште хрватског народног водства. Постојат ће стога опрека између изјава министара и председника и изјава водства, али то само вањски и само док су они у Београду“. То би било мртво слово на папиру да се хрватски представници нису управо тако понашали. Уосталом, скоро сви ставови Окружнице реализовани су приликом разбијања СФРЈ. Ефекти њиховог рада су постали евидентни после равно пола века.

Такозвано стварање климе у народу такође је врста индоктринације. Та „клима“ може бити позитивна и негативна. Прави пример за „стварање негативне климе“, у сопственом народу у односу на Словене јесу Сједињене Америчке Државе. Оне су прогласиле комунисте „непријатељем број један“ и поставиле као национални циљ борбу против комунизма.²¹ Око тог циља окупили су индоктринирани амерички народ.²² Плашили су га комунистима, „примитивним Словенима“, Русима, православцима. На пример, главни јунак у књизи Ричарда Баха *Једно*, по имену Ричард (дело је написано у првом лицу), размишља тако да наводи читаоца на питање одакле толика генетска мржња у Американцима према Словенима (када не бисмо знали што знамо, рекли бисмо – Русима): „Увек сам сматрао да смо изабрали Совјете за своје непријатеље јер су нам толико слични, изванредно цивилизовани варвари. Њихов стан, пак, није био варварски, био је топао и светао као што бисмо га уредили за себе.“ То „варвари“ актуелно је као епитет за Србе, Словене, православце и Русе дуже од 2.000 година. Није то амерички изум. Говорили су то сви недовољно културни и искомплексирани народи од доба античке Грчке до Хрвата. Ови последњи изговарају „барбари“ и „цигани“ с посебним гађењем. Те циничне, погрдне и поспрдне речи слушају од колевке до гроба, из генерације у генерацију. Своје грешке и недостатке не увиђају, а помажу им Срби који своје не само да увиђају већ на њима инсистирају. Тако су двоструко

²⁰ Велимир Терзић, *Слом краљевине Југославије*, Прилог 2, стр. 566.

²¹ Адам Шаф, у својој књизи *Камо води тај пут?*, на страни 49, о борби против комунизма пише: „Ваља имати у виду да се то страшило за децу (комунизам) ни у будућности неће ништа мање користити него што је то данас“.

²² За тај проблем уско је везано потенцирање Запада да је народ у источним земљама индоктриниран у бољшевичком систему. Занимљиво је како се на Западу говори о слободи штампе и других медија. Иако се дешава да о истом догађају више наших листова пише веома различито, у САД појави се у току једног дана и четрдесетак уводника са сличним садржајем – против Југославије, као по команди.

оптерећени и западним садизмом и сопственим мазохизмом. Амерички народ се искрено уплашио и филма „Руси долазе“. Није случајно што Роберт Фулхам, у својој чувеној књизи *Све што треба да знам научио сам у вртићу*, да би се подсмехнуо наивности сопственог народа, пише: „Руси су ђавољи пород, неморални, агресивни, безобзирни, груби и уопште – зли људи. Они су криви за већину мука које тиште овај свет. Нису они као ми“. И додаје: „Како да не“. На почетку шаховског меча Спаски – Фишер амерички Стејт департмент запретио је Фишеру вишегодишњим затвором због играња шаха у непријатељској земљи.²³ Исак Адигес, објашњавајући улоге одлучивања, каже: „Коју земљу карактерише узајамна радна повезаност на нивоу култа рада и религије, која јој даје значајну предност над осталим у пословном смислу? Јапан. Јапанску културу карактерише јак осећај узајамне зависности, припадности и лојалности у односима између предузећа и запослених радника. Они имају најмањи број адвоката по глави становника у слободном свету. Коју земљу, за разлику од Јапана, карактерише опадање исте вредности? САД. Како САД може да победи Јапан на том плану? Извозом краткорочне делотворности. Јер ће то уздрмати њихову интегрисаност. Како се може извозити краткорочна делотворност? Лако. Само треба да пошаљете у Јапан професоре који ће Јапанце упутити у теорију традиционалног менаџмента, у такве категорије као што су: опсег надзора, јединствено руковођење, управљање радом, елитистичко менаџерско право одлучивања и теорија менаџмента засновани на супротстављеним вредностима“.²⁴ (То свакако није завера, али шта ако се таква сугестија прихвати?)²⁵)

Југословенска несрећа је тим већа што многи грађани СР Југославије не сматрају ненормалним то што део америчких војних снага крстари дуж Земљине кугле инсистирајући да сви прихвате њихову демократију, нити им је чудно што једна „тако демократска“ земља флотари по Јадрану, претећи Југославији, „да би заштитила себе и свој народ на што већој удаљености“ од Сједињених Америчких Држава и НАТО-а.²⁶ То што су чували туђе ратне злочинце, имали сопствене некажњене, а сада их траже искључиво у Југославији, у најмању руку,

²³ Апсурд: Југославија је непријатељска земља за САД, а САД пријатељска су земља за Југославију.

²⁴ Видети: Исак Адигес, *Животни циклуси предузећа*, НИП „Политика“, 1990, стр. 130.

²⁵ Веома је занимљиво и индикативно шта све може постати проблем Сједињених Америчких Држава. Поједини научници у САД брину и о кравама у Индији. Сматрају да треба водити биолошки рат против стотина милиона индијских говеда. Предлажу хватање и убијање непродуктивних женки, или намерно убризгавање клица неке опасне болести. По њима, то није само индијски проблем. Очигледно је да не познају верска схватања Индуса, или да их намерно пренебрегавају. Видети: Robert U. Ayres, *Несигурна сутрашњица*, „Глобус“, Загреб, 1981, стр. 385.

²⁶ Тако је саопштено и на једном од последњих заседања НАТО-а, у Бриселу, крајем маја 1991, на састанку министара одбране.

није праведно. Њихова „хуманост“ је исказана више пута у историји: геноцид на Индијанцима, расистички испади и бацање атомских бомби на Хиросиму и Нагасаки, бројни „хуманитарни ратови“ и слично. А тек им је нешто више од 200 година. Има и много мање важних, наивнијих показатеља да Запад није коректан према Словенима. На пример, када у својим туристичким водичима представљају градове на рекама не могу да се сете Лењинграда, Београда, Москве и сличних градова.²⁷ Занимљиво је да карте, по потреби, не цртају са стварним границама, што се приписује њиховој слободи мишљења и демократији. При томе, често „погоде“ како ће изгледати будуће границе,²⁸ као у случају граница република које су се издвојиле из бившег СССР-а.²⁹ О „играма“ организација попут америчке ЦИА не треба ни говорити, али колико се о њима зна, нису далеко од истине методи и садржај рада описани у серији Дона Родеа *На тајном задатку*.³⁰ Завере подразумевају прикривене планове, но то не значи да се и дела могу сакрити.

Вероватно с истим циљем – борбе против комунизма и свих који не припадају њиховој религији – на Западу, веома често, пишу све најгоре о Југославији, Србима, Словенима и православцима, а редовно пропуштају да напишу оно што је позитивно. О томе за чију се страну определио Запад у југословенском сукобу не треба ни говорити. Наивно је правдање информативном блокадом и изгубљеним информационим ратом, који се ни у једном случају не би могао добити. Управо информативна блокада је најочигледнији показатељ да нешто није у реду с објективним приступом и односом према прокламованом миру. Светом колају хрватске информације и оне друге, уколико одговарају концепцији Запада. Демантијима, који би могли да раскринкају фабриковане информације, нема места у њиховим средствима информисања. Информације, очигледно, пролазе кроз „филтере и вентиле“. Из обмана и инсценираних догађаја, уз помоћ међународне јавности, сецесионистичке републике успеле су да обезбеде подршку међународног јавног мњења, да донесу одлуке о сецесији или да поопштре мере против Србије и СРЈ, којима се нико није одупро, иако су прекршени и међународни прописи. После инсценираног рушења Дубровника признате су Словенија и Хрватска; после инсценираног напада на Банске дворе донета је одлука о раскиду државноправне везе са СФРЈ; после инсценираног напада у улици Васе Мискина, у Сарајеву, УН увеле су санкције против СРЈ; после проглашења српских логора за једине логоре погоршан је статус СРЈ на лондонској конференцији итд. Србима се прети војном

²⁷ Видети: *The Guide Istanbul*, ME-PA Medya Pazarlama, San. ve Tic. Ltd. Sti, Istanbul.

²⁸ Видети: „Newsweek“, November 26, 1990.

²⁹ Видети: *Baltic Sea Region*, Webster Comprehensive Dictionary (International Edition), Volume one, J.G. Ferguson publishing company, Chicago, 1977, p. 110.

³⁰ Дакле, уцртане границе објављене су неколико година пре распада СССР-а. „Warner Bros“ Inc. 1991.

интервенцијом због летова, углавном, хрватских авиона. Ни оптужбе, ни демантији нису проверавани, иако су Срби на томе инсистирали. Верује се, *a priori*, хрватској и муслиманској страни. На основу онога што се до сада догађало, у даљем току сукоба треба, са стрепњом, очекивати нове догађаје, у којима ће обмане и лукавства Алије Изетбеговића, коме се лажи упорно толеришу, Фрање Туђмана, Милана Кучана и сличних вођа изазвати нове мере против Срба, Србије и Савезне Републике Југославије.

Када се говори о заверама немогуће је не споменути Немачку. Несклад између њене економске и политичке моћи, нарочито после рушења чувеног Берлинског зида и распада Варшавског уговора, испроводирао је још једном промене у Европи. Немцима је тренутно једини циљ да утврде достигнуте линије, јер су постигли циљ једне од фаза. Од везе и односа између САД и Немачке умногоме ће зависити даљи развој догађаја. Немци имају велики утицај на одлучивање у САД, јер су распоредили своје људе и у њиховој савезној администрацији. Сједињене Државе су задужене код Немачке, а она је, за рачун САД, барем привремено, одложила промоцију Европске заједнице по сценарију „Европа – '92“.

С друге стране, остварен је давнашњи сан САД да буду присутне на Балкану. Оне су много учиниле да већини буде природно баш њихово присуство. Ништа се чудно није догодило. „Помогли“ су да на значајним местима у СКЈ, савезним органима СФРЈ, иностраним представништвима, Армији, служби безбедности, речју – свуда, буду распоређени и њихови поборници. Непосредан утицај на развој догађаја у Југославији САД сада испољавају и преко ОУН, и UNOPROFOR-а. Управо због све већег утицаја Сједињених Држава на ратну ситуацију на тлу бивше СФРЈ, Југословени с нестрпљењем ишчекују потезе нове америчке администрације. О каквим потезима је реч може се наслутити из свега што се догодило у току примопредаје дужности председника САД. Наиме, за Југословене је непојмљиво да сва три кандидата за председника САД исте вечери, када је изабран господин Бил Клинтон, 4. новембра 1992, читају скоро исти текст. Позивали су народ да се обједини у остварењу америчког сна, вероватно оног о којем је говорио Мартин Лутер Кинг. Говорили су да је амерички народ највећи на свету и да ће буквално променити свет. Нови председник је добио безрезервну подршку својих ривала. Изгледало је да су из истог тима и да су им говори написани на истом месту. Из тог церемонијала много би требало да науче наши политичари, а и народ.³¹

³¹ Одлука америчког народа да оствари свој фамозни „амерички сан“ мењањем света по својој замисли, гледајући из њиховог угла, није завера. Међутим, та одлука је – за све оне који су на путу њеног остварења – завера. Њиховом науму, да свој циљ остваре по сваку цену, много ће помоћи наше поделе на некакве школе, попут: историјске, поданичке, школе „теорије завере“ и тзв. продуктивистичко-креативне школе.

Југославија је „одскочна даска“ Запада према Истоку, и обратно. Она је на раскршћу и природној граници између Истока и Запада,³² па није никакво чудо да је присуство и утицај на том подручју стратегијски интерес обе стране. Она је, у ствари, у фокусу два фундаментализма – католичког и исламског. Њихове политике исковане су на дуге стазе и захватају огромне умне потенцијале за остваривање дугорочних циљева. Агресивни планови католика остварују се наведеном политиком, уз благослов недодирљивог Ватикана. Колико су се определили за рат говори све: од игара за децу,³³ филмова и процента наоружаних становника, до садржаја истраживања.³⁴

Занимљиво је да католички свет ужива у „примитивизму“ оних које називају варварима. Уместо да им помогну да достигну што виши степен цивилизованости, готово увек су чинили све да их у томе омету, пратећи све што чине по њима мање културни, поругом и заједљивошћу. На пример, на основу истраживања проф. др Ђорђа Станковића, у књизи *Изазов нове историје*, у Хрватској, где су се Хрвати увек сматрали цивилизованијима у односу на Србе, у релативно блиској прошлости, градска насеља су била недоступна за Србе. Први Србин, како је професор Станковић забележио, „Константин Лазарић, добио је дозволу да постане грађанин 'слободног краљевског града Пожега' тек 1782. године, а Срби су на просторима 'Златне долине' – *Honesta Vallis* – (област између Папука, Диља и Крндије) живели већ три века!“ Записао је и следеће: „Прва 'пучка школа' у којој се образовало српско становништво отворена је у Латиновцу 1751. године. Међутим, исте године физички су је уништили кутјевачки језуити!“ Много говори и податак да су једине две ученице српске националности које су матурирале у пожешкој гимназији до 1918. године, „као екстернисти (са стране), биле Нада Баић из Вуковара и Десанка Басара из Загреба.“

У књизи *Изазов нове историје* описана је и једна ситуација слична садашњој, што говори и о непроменљивости односа цивилизоване Европе према онима које су сматрали и прогласили варварима. На 72. страници пише: „Будући да су посете интерниранима биле забрањене, а њихове породице нису ни знале где су интернирани, управо потресно делује писмо 475 потписаних Срба из Срема, упућено 'генералном рат-

³² Реке Дрину и Дунав у току између Барање и Бачке сматрају природном границом, јер је ту била граница између Источног и Западног римског царства.

³³ Једна од игара односи се на битку за Загреб (*THE BATTLES FOR ZAGREB*), у едицији *MODERN BATTLES II* (Four Contemporary Conflicts, SPI, 1977). Сценарио за игру је направљен на основу процена објављених у часопису „Strategy & tactics magazine“. Занимљиво је да је предвиђана сецесија Хрватске, распадање ЈНА и грађански рат у СФРЈ.

³⁴ Више од две трећине свих истраживања чине истраживања за потребе Владе САД (било за армију, било за Националну агенцију за аеронаутичка и васионска истраживања – НАСА). На пример, у Ханивелу, компанији у којој ради око 50.000 људи, скоро петина запослених бави се поменутиим истраживачким и развојним активностима (видети: *Управљање истраживањем*, Центар за проучавање политике развоја научног рада, Београд, 1969, стр. 52).

ном комесару за земље са круном Св. Стјепана баруну Бели Талиану⁷ од 13. децембра 1914. године. У молби најпонижније траже да их пусте домовима јер им је нејач незаштићена од зиме и неопскрбљена, па пати због њих. Молба није наишла на никакво реаговање Беле баруна Талианија⁸. Затим се додаје: „Оно што је у свему овоме до крајности сурово јесте чињеница да логораши нису знали да су и њихове породице већ биле интерниране и расејане по читавој Славонији“. Дакле, католички фундаментализам се није битно мењао последњих неколико векова.

С истока наступа исламски фундаментализам са својим цихадом.³⁵ Исламска мисија обавезује припаднике муслиманске заједнице да читавог свог живота делују као мисионари који шире и јачају ислам, односно проповедају немуслиманима да је за њих боље да постану муслимани, јер тако жели Бог. Задато им је: да започети „свети рат“, против немуслиманских земаља, не сме да престане док свет не постане једна држава, у којој ће се владати на основу Курана. Исход „светог рата“, на основу концепције цихада, требало би да буде следећи: или ће поражени примити ислам или прихватити да плаћају понижавајући данак, уколико су хришћани или Јевреји. Муслиман који одступи од своје вере биће кажњен искључиво смртном казном. На жалост, и муслиманима смо на путу к остварењу сна. Дошли су до нас на путу ка Западу.

О равноправности земаља у свету нема ни речи. То најбоље показују ставови Париске повеље КЕБС-а. Иако се од свих чланица те организације захтева да „офирају карте“ и истинито приказују своје војне ефективе, планове и активности, снажније и утицајније чланице покушавају да избегну те обавезе: „Запад није заинтересован да се договорима у Европи утиче на стање и активности ратног ваздухопловства, због предности коју имају у тој области и значаја које ваздухопловство има у стратегији САД и НАТО. То је још израженије у области ратне морнарице“.³⁶

Срби, којима се намеће главна улога у рату који траје на тлу бивше СФРЈ, још увек живе у водама националног романтизма, не схватајући шта им се догађа и бежећи од сурове истине. Лебдећи између стварности и својих фикција, живе у продуженом утопизму. Разлог за њихово изразито летаргично понашање може бити баш у вишеслојној завери у коју је тешко проникнути.³⁷ Но, намеће се питање је ли било могућности

³⁵ Видети: др Мирољуб Јевтић, *Шта је цихад*, Београд, „Политика“ 12. октобар 1992, стр. 9.

³⁶ Драган Вукшић, *Грађење поверења и сигурности*, Београд, „Војнополитички информатор“, бр. 6 (јуни 1991), стр. 54.

³⁷ Понашање земаља Запада, пре свега САД, Немачке, Француске, Велике Британије, Аустрије, Италије, Холандије и Белгије, после напада Републике Хрватске на херцеговачки део БиХ и Републику Српску Крајину, наговештава постојање плана од којег Запад неће одустати, без обзира на понашање

да се постојеће стање избегне и предупреди, односно колико су Југословени сами криви за све што им се догађа.

Заблуде као завера

„Није ипак логично да се сами боримо против себе, то би морали радити неки други, који за то имају више разлога и интереса“, рекао је својевремено познати југословенски књижевник Душко Радовић. Пошто се ради о могућој завери против Срба, одговор на питање постоји ли у том народу завера против себе треба потражити у прошлости.

„Титово доба“, које многи, у економском смислу, сматрају прекидом и „празним ходом“ у развоју Југославије, карактерисали су: нејединствено југословенско тржиште, политички монопол, криза на селу са кризом пољопривредне производње, губитак акумулације, проблеми планирања и расподеле инвестиција, задуженост у иностранству и немогућност отплате дугова, територијалне економске неједнакости, утицај светске кризе, велики трошкови одбране, незапосленост, неефикасност друштвеног власништва и слично. Све је то дало негативан резултат и било сасвим довољно за стварање подозрења међу народима, које се уклапало у већ постојеће разлике и размирице.³⁸

Нагле промене у последњих неколико година довеле су Југославију у прелазни период, између неуспелог социјализма и, поново, раног капитализма, у којем није пронађен низ системских решења. Многе промене биле су толико нагле да су запрепастиле и Југословене а камоли неинформисане људе широм света. Ниједна организација није извршила „јавно самоубиство“ пред милионским аудиторијем, као што је то учинио СКЈ на 14. конгресу. После тог, последњег, комунистичког конгреса, у Југославији се гради вишепартијски систем са националистичким предзнаком. Самоуправљање које, у ствари, у пракси никада није ни постојало, нестало је а да радничка класа, у коју су се сви клељи, није успела да реагује. Политички одржаван економски систем, који је „успевао“ да функционише без економске базе и логике, још увек нема услове за природно функционисање, посебно у условима блокаде и сталних уцена преко Организације УН и КЕБС-а.³⁹

сукобљених страна. Уступци се захтевају, искључиво, од Југославије. Југославији прете војном интервенцијом и поштравањем мера против „Београда“ и у ситуацији међународно утврђене кривице Хрвата и/или Муслимана.

³⁸ Историја није била благонаклона према Југословенима. Многа освајања оставила су за собом нерашчишћене границе, мешавину нација и култура и агресивну исламску веру, која је, продором Турака, наметнута овом поднебљу.

³⁹ Чак и уцене, овде, имају своју „специфичну тежину“. Када се испуне услови једне, следи друга, и тако унедоглед. Списак услова је велики, па га, често, и они који их предлажу не знају, иако је то основни предуслов да се могу испунити. Лако је уочити да се у сваком „пакету“ услова за отклањање санкција према Србима и у резолуцијама Савета безбедности УН, „поткраду“ и један или два које није могуће испунити. Обично се ради о условљавањима чијим се испуњавањем крши Устав, или срамоти нација.

„Завера Југословена против сопствених интереса“ произилази из њиховог понашања и материјалних могућности. С аспекта односа Југословена према сопственом животу, будућности и судбини, може се рећи да је „завера“ заснована, пре свега, на нераду и недовољном знању, а потом и недостатку храбрости да се ухвате у коштац с проблемима, погледају истини у очи и тако отклоне узроке кризе. Карактеристично је за наведени период да се није реаговало на очигледно разбијање Југославије. Чудно настајање муслиманске нације од исламизираних Срба и Хрвата, 1969. године, није изазвало готово никакву реакцију других нација. Касније се испоставило да је за настанак нове нације, која сада смишља своју историју, била довољна одлука ЦК СК БиХ, у којој су будући муслимани имали пресудну већину. Сада је та одлука основни узрок рата, јер Запад сукоб муслимана и Срба не сматра сукобом Срба две вере, већ сукобом две различите нације, што није исто. Избегавањем и нерешавањем мањих проблема на време Југословени су улазили у све веће и веће, док нису створили нерешиве и учинили логичним бесмислене војне сукобе. Југословенском друштву била је неопходна борба против култа личности и интелектуалне уравниловке, јер постојање таквих друштвених деформација штитило је полуписмене руководиоце и бескруполозне, самозване ауторитете. Требало се борити против веома лошег кадровског вођења, отаљавања посла, пада ауторитета на свим нивоима, и слично. Све то су пратиле појаве папирологије, глумљења рада, укореењеног формализма, намештених резултата... Друштво које има само део наведених негативности нема могућности да буде ефикасно.

Као последица негативног односа према раду Југословене су захватили учмалост, апатија, незнађе, сиромаштво духа, бесциљност, бежање од стварности, песимизам... С продубљивањем кризе падале су и вредности које су Југословене из ње могле извести и помоћи даљем развоју друштва. Недостајали су мотивисаност, поштење и лична част, права брига за будућност, оптимизам и слично.

С друге стране, с обзиром на материјални аспект „завере“, ниска продуктивност рада и његов слаб квалитет, у очекивању да неко други проради и преузме ризик, и у овом случају били су довољан узрок за непостојање одговарајућих средстава за живот. Сиромашење Југославије, током отплате међународних кредита, који нису праћени повећаном продуктивношћу рада, директно је водило к њеном неизбежном распаду. Дакле, Југословени се нису заверили против себе, у смислу да су се договорили на тајном састанку, али приступају стварности, свом животу и својој будућности тако, као да су се заверили. Немају дефинисан национални интерес, националне циљеве и национални програм. Често и сами кажу: Југославија не зна шта хоће; Југославија нема свој сан око којег би се окупљала, као што се окупљају Американци око свог сна. Заправо, створен је систем који треба лечити, а за чије стање су

Југословени, пре свега, сами криви. Борба за отклањање сопствених пропуста, недостатака, недоследности и грешака мора бити прва фаза југословенске битке за опстанак.

Како приступити проблему

У полазиштима за решавање југословенских проблема основна одредница треба да буде будућност. Са много мудрости и знања, у име будућих поколења, треба одабрати оптималну варијанту, без предрасуда. Но, чини се да Југословени нису спремни за студиозан и мукотрпан поступак доношења одлуке. За сада се ради о недовољно организованим и обједињеним скуповима са једностраним закључцима. Без обзира на то како је Југославија дошла у ову катастрофалну ситуацију, интелектуалци не би требало да одлучују без дубље анализе и процене ситуације.

У односу на „теорију завере“ могу се прикрити и потиснути права решења, посебно ако завера постоји а не предузме се све да се њене последице отклоне, или ублаже. Уколико се утврди да завера према Србима, православцима и Словенима постоји – то значи да треба поступити по једном сценарију. Када реализација страних интереса има исте ефекте као завера – потребан је други сценарио. По установљењу да је у питању заблуда да завере постоје – трећи. Но, не може се пре утврђивања истине усвојити варијанта у којој се наивно прихвата за пријатеља онај ко је Југославију прогласио непријатељем и тако учинили неспремним за његове, евентуалне, даље завере. Чини се да је, приликом одређивања за различите стратегије решења, могуће направити више грешака: запоставити чињеницу да ниједно освајање света није успело, као и ниједан фундаментализам; занемарити искуство да је приликом освајања туђих територија – победа почетак пораза; пренебрегнути проверену чињеницу да се не може ништа радити у име народа; не мислити довољно о будућим поколењима, остављајући им да разреше и стратегијске грешке из „времена судбоносних одлука“ и, коначно, испустити из вида чињеницу да су само природна решења коначна и најтрајнија. Ниједан народ нема право да се поиграва сопственом историјом, нити да буде поданик, нити да умишља непостојеће завере, нити да буде кочница продуктивно креативним опцијама. Југословени су и ту подељени. Многима сада није до достојанства, јер су га сви Југословени заједно губили годинама. Опстанак се мора, према њиховом мишљењу, обезбедити по сваку цену. С друге стране, као и увек у историји, они који немају шта да изгубе, до образа, части и достојанства, не желе тек тако да продају своју крвљу натопљену очевину. Они траже да рачун буде чист и да се зна са ким ће даље. Са непријатељем свакако – не.

Уколико се ради о „куповини времена“, или „лавирању између центара моћи“, ни то се не може учинити у име народа. Дакле, све

варијанте треба да су отворене у смислу „коме се приклонити царству“, али приликом избора морају да се узму у обзир основни критеријуми народа, вредности које су у њему присутне и, што је најважније, уставна одређења. У вези с тим, најважније је ослободити се заблуда. Југословени морају, за сва времена, схватити да однос према њима не зависи од истине, већ од интереса. Не треба да се исцрпљују у убеђивању администрација са Запада да су поштени, чедни и искрени (да ли су и колико – они знају). Не треба да их убеђују да су променили идеологију (и то знају), јер њима треба дословно прихватање њихове. Ништа не значи раскринкавање улоге Ватикана, јер су философију покатоличавања заједно створили. Не вреди их убеђивати да је православље невино и да никога не угрожава, нити има такве амбиције. Јер, фундаменталисти све могу прихватити и ничега се не морају придржавати. Бесмислено је убеђивати их да се зна ко је и како учествовао у разбијању СФР Југославије када су били саучесници.

*

Више значајних тема и проблема, са становишта Срба, тесно је повезано с најновијим тзв. новим светским поретком. Пре свега, треба надвладати постојећу ратну ситуацију и извући се са што мање губитака, а при томе обезбедити сигуран опстанак. Друго, потребно је да се скине маска са односа Запада према Србима и православцима. Треће, треба да се издвоји интерес усмерен ка подручју Југославије од могуће завере. Четврто, неопходно је одрицање од вишеструких заблуда, јер је то услов разрешења унутрашње ситуације. При томе, треба имати у виду да је решење спољашње услов за решење унутрашње ситуације. Модел изласка из кризе требало би прво да понуде научници, и то у времену када многи докторски и магистарски радови нису издржали критеријум времена, па су, због исполитизованог и идеологизованог садржаја, објективно изгубили вредност, значај и актуелност.

Тешко је тврдити да завера против Срба, Словена и православља, после свега што се свакодневно догађа, не постоји. Није лако ни доказати супротно. Претварајући сопствене заблуде у „завере против себе“, Југословени су створили атмосферу у којој доминира осећај присуства политичких и економских завера. С друге стране, поставља се питање колико је упутно говорити о завери или интересима, јер је могуће да се ради о философији политике и рата попут оне коју је заговарао аустроугарски генерал Алфред Краус.⁴⁰ Постоје теорије о вођењу политике и рата које, ако се прихвате од једне стране, постају нерешив проблем за све који их не прихвате. Али, ни остали свет није ни безгрешан, ни безбрижан. Сједињене Државе, у доброј намери или

⁴⁰ Видети: Алфред Краус, *Узроци нашег пораза*, „Геца Кон АД“, Београд, 1938, стр. 287–316.

не, свеједно је, својим поступцима стварају непријатеље прихватањем лажи и обмана. Без обзира на то што им тренутна ситуација вероватно иде наруку, удаљују се од решења актуелних проблема, а нереалним приступом и амбицијама смањују вероватноћу да будућност света буде стабилнија и да води ка благостању. На жалост, ретко коме је чудно што југословенски сукоб решавају искључиво земље Запада, односно католици. Вероватно би било логичније да то буде проблем Истока, односно Словена. Наиме, већи део Хрвата и Словенаца сматра себе Словенима, Срби никад нису били у дилеми да ли су Словени, а југословенске муслимане, настале исламизацијом Срба и Хрвата, најчешће, у свету зову „словенски муслимани“. Но, правду кроји „дивилизовани Запад“, који је због вере готово хиљаду година био уз Хрвате и Словенце. После свега што се догодило у рату на тлу бивше СФРЈ логичном се чини претпоставка да је тај рат мешавина недовољно контролисаних парцијалних интереса најновијих центара моћи, који се остварују и путем завера (попут покушаја немачке агенције Profit-system-technik да оствари пројекат *Атомски балкански соко*), настављеног вишевековног верског рата, којем је основа, такође, својеврсна завера, и још једног покушаја да се потисну у заборав комплексни зарађени у претходним ратовима. Но, управо то треба озбиљно истражити, а резултати истраживања требало би да буду основа за праве планове.

Југославији, у вези с одбраном, предстоји реализација два приоритетна задатка: прво, рад на политичком и одбрамбеном уједињењу свих грађана Југославије и, друго, рад на повратку ауторитета Војске Југославије код народа. Предуслов за то, или „нулти“ задатак, јесте коначно поштовање принципа реалности и постојање националног програма. Процедура стварања националног програма, у којој демистификација „постојања теорије завера“ може да буде основица, треба да буде потпуна, а основни њен резултат – уједињење нације на основу циља. Утврђени национални интерес био би основа за формулисање националних циљева и националног програма, а постојање таквог документа имало би вишеструки значај. Национални програм основа је за вођење сваке врсте политике, а то значи и политике одбране.

Питање будућности није само југословенски проблем, па оно треба да буде предмет разговора са свима који не бирајући средства и начине покушавају „да уреде свет према свом сну“. Иако је будућност, за сада, несигурна, не треба формирати тзв. алфа пројекције. До сада је свет успевао да пронађе излаз, па се треба уздати у могуће непредвидиве проналаске засноване на досадашњим постигнућима, а и у чудесну моћ прилагођавања свих живих бића. Вероватно ће се „смак света“ још једном одгодити. Будућност немају ни ратници ни поданици, већ борци за опстанак који за то мудро користе синтетски ум свеколиког света.

Државна политика и одбрана

Душан Дозет

У чланку су покренута најзначајнија питања наше политике одбране у савременим условима, као: (1) одређивање циљева одбране у условима непостојања конзистентне државне политике; (2) савремено разумевање државног суверенитета и његовог односа према одбрани; (3) питање ратног савезништва у свим модалитетима; (4) однос према војним и политичким организацијама у свету и утицај на политику одбране, етничке побуне и одбрану, и (5) (не)оправданост одбацивања елемената општенародне одбране.

Аутор се залаже за аналитички приступ утврђивању основних опредељења политике одбране, а то су: а) теоријска и емпиријска валоризација концепције ОНО и ДСЗ; б) критичка анализа ратне праксе из 1991. и 1992. године, и в) емпиријска и теоријска анализа свих релевантних ратних (одбрамбених) ресурса наше земље. Тек након тога, сматра аутор, може се приступити формулисању циљева, снага, средстава и метода (варијаната) одбрамбеног деловања, укључујући и развој и употребу Војске Југославије.

Телеолошки принцип концепције одбране

Многи чиниоци од којих зависи политика одбране СРЈ измењени су у односу на пређашње стање, што одбрану СРЈ чини веома компликованом, а рад на њеној концепцији мукотрпним. Наиме, у ранијој пракси често су прављене синтезе без аналитичких студија, што нам се осветило, јер нису биле довољно научно утемељене и реалне, а то је омогућавало волунтаризам. У недостатку озбиљне анализе, највећи значај придаван је одређивању циљева одбране, који су били основа за конструисање њеног модела, што је типичан телеолошки приступ. Дефинисаним циљевима замењивана је емпиријска и аналитичка основа, а разлог за то био је много дубљи – идеолошки приступ одбрани. Идеологија је диктирала циљеве одбране, који су сматрани готово

јединим могућим. Наравно, то је отежало анализу индикатора стварности, а њихово занемаривање омогућавало је преовлађивање арбитражних судова, што је повећавало идеолошки карактер одбране, односно фаворизовало лажну свест о циљевима одбране и самој одбрани. Последице су морале бити кобне, а једна од најтежих било је игнорисање стварности. Наравно, основни кривац за такво стање био је у сфери идеологизованог друштва и политике, чији је саставни део била и одбрана, па би озбиљно разматрање ранијег начина конципирања одбране могло бити од велике користи, иако то сада није у првом плану. У вези с тим, навешћемо два примера.

Прво, у политици одбране никада се није рачунало на унутрашње националне побуне, а поготову не на оружане сукобе. Чак ни после побуне на Косову. Почетком осамдесетих година југословенски врх је коначно почео да напушта југословенску оријентацију, што је био знак за нагло бујање национализма и сепаратизма широм Југославије, у свим областима друштвеног живота, па и у војсци. У таквој ситуацији било је нормално да се мобилише будност војног врха и да се националне побуне дефинишу као варијанта ратног плана. Међутим, у нашим приликама то је било неизводљиво. Такве варијанте не би биле прихватљиве државном врху, јер је он био главни виновник јачања национализма и сепаратизма. Све се то штетно одразило на југословенски карактер одбране и Армије, о чему постоји непобитна документација. Наиме, у Армији се није могло ни мислити о варијантама националних побуна, што је касније постало узрок великих проблема. Почетком рата 1990. године ЈНА није била спремна да интервенише у националним побунама – њен оперативни и логистички распоред био је сасвим непримерен ситуацији. Ратни састави су се морали на брзину замењивати оперативним и тактичким групама, а морала су се стварати и нова ратна складишта и линије снабдевања. Без узимања у обзир тог стратегијског промашаја у ратном плану не би могли на прави начин да се вреднују напори и успеси ЈНА да се прилагоди непредвиђеној варијанти рата, што је највећа невоља која може да снађе једну војску. Дакле, политика одбране није била реална, односно није могла бити реална. Немогуће је замислити да је бивше председништво СФРЈ, крајем осамдесетих година, могло да прихвати ратну варијанту побуне у Словенији и у Хрватској и припреми Армију и државу за одговарајуће деловање.

Друго, војне појаве у свету пратили смо у дужем периоду претежно информативно (па и то недовољно), а не у функцији припремања одбране. Често нисмо веровали да су разне стратегијске варијанте Запада и Истока створене за стварну употребу, па смо их подцењивали. Насупрот томе, прецењивали смо сопствене одбрамбене способности. Међутим, на основу искуства, војне припреме Запада, првенствено САД, биле су реалне, и требало их је схватити крајње озбиљно. У вези с тим, на основу расположења у јавности може се стећи утисак да се

недовољно озбиљно схватају и садашњи поступци Запада, па и војне претње које нам се упућују. О томе се подцењивачки пише чак и у војним коментарима.

Приликом дефинисања политике одбране нужно треба прекинути стару праксу запостављања реалности. То би, у ствари, био почетак озбиљних аналитичких студија, а резултат би требало да буду и циљеви одбране, а не обрнуто. Односно, нема априорних, природних циљева одбране. Они не треба да буду синтеза вредносних судова, расположења, површне свести, традиције, патриотизма и морала, а поготову не робовања политичком волунтаризму државног врха. Они морају да се заснивају на анализи стварних индикатора. Међутим, рад на стварању реалне основе за политику одбране сада је изузетно тежак, а може бити и политички деликатан.

Недостатак конзистентне државне политике

У југословенском врху делује неколико различитих, па чак и супротстављених генералних политика. Оне се разликују у најважнијим ставовима: о питању рата и мира, савезницима и противницима, степену ратне опасности, односу према српским крајинама итд. При таквој дисперзији генералних линија веома је тешко формулисати конзистентну политику одбране, па и војну стратегију. Поставља се питање да ли се војска може дистанцирати од тих разних линија бежећи у деполитизацију. Вероватно не може. Очигледно, деполитизацију треба схватити првенствено као дистанцирање од страначке припадности и страначких политика, а не као дистанцирање од државне политике, од ратоводства. Јер, дистанцирање од државне политике водило би к дистанцирању од политике одбране. У том случају, у надлежности војске остала би само војна стратегија, и то њена реализација, као спровођење политике одбране и ратоводства. Министарство одбране, као и Генералштаб, морају учествовати у дефинисању политике одбране и одлучивању о проблемима рата и мира (ратоводство), иако је то у надлежности државног врха. Они, као специфични органи, на политику одбране и ратоводство утичу стручним мишљењем, док су одлуке политичке, тј. државне. Другим речима, државне одлуке о одбрани припадају политици (великој, глобалној), али садрже уграђене елементе војне реалности, те се без учешћа војних ресора не могу реално дефинисати. Процес доношења одбрамбених одлука веома је сложен и не може се свести искључиво на односе државног врха и врха војске. Бројне су варијације тих односа, али су само две варијанте неприхватљиве и штетно екстремне: када државни врх одлучује мимо војске и када војска одлучује мимо државног врха.

Према томе, војска се не може дистанцирати од политике, па се не може у потпуности ни деполитизовати, али се мора департизовати.

Међутим, она мора да спроводи државну политику, у чијем је дефинисању претходно и сама учествовала. Но, ако не постоји јединствена и јасно дефинисана државна политика, а поготову ако постоји више државних политика – војска нема услове да успешно обавља своје функције. У том случају постоји више могућности: а) да војска прихвати једну генералну линију политике, што би је увукло у политичке борбе супротстављених центара политичке моћи; б) да не прихвати ни једну генералну линију, што би је одвело ка политичком осамостаљивању, и в) да премости разне линије, преузме значајне и за све прихватљиве ставове о одбрани и изгради синтезу коју одобрава политички врх. Све три варијанте имају недостатака, а прве две су и неприхватљиве. Трећа варијанта је привремено решење, али може бити и једини излаз у несређеним политичким односима у држави.

У вези с трећом варијантом, веома је значајно врховно државно тело за вођење ратоводства и утврђивање политике одбране, у виду савета националне безбедности, врховног војног савета и слично, које би окупило компетентан државни врх у одлучивању о политици одбране и ратоводству. Такав колегијални орган, изван парламентарне структуре, погодан је и за усаглашавање различитих схватања о одбрани. Но, поставља се питање да ли такав орган може компетентно да одлучује без учешћа најодговорнијих представника војске и без ослоњања на анализе које управо војска може најбоље да уради. Чак је и питање да ли може добро да функционише без војног функционера високог ранга, који би, као члан тог органа, имао значајне компетенције. Наиме, и тај орган и војни функционер чинили би наглашене елементе председничког система, насупрот систему парламентарне демократије. За одбрану и ратоводство такав елемент председничког система веома је погодан, можда и незаменљив, поготову за земље чији је војно-политички положај неповољан и одбрамбена безбедност угрожена, као и за федеративне државе. У САД, где је најдоследније развијен, такав систем је показао и довољно демократичности и велику војну ефикасност.

Војска и јавно информисање

Саставни део односа војске и политике јесте и област информисања. У оквиру тога, ваља јасно одредити границу до које војска може јавно да саопштава своје ставове, па чак и (нарочито) своја неслагања с политиком државног врха. Наравно, може се поставити и питање да ли уопште војска треба да иступа у јавности, што би био екстремно негативан став, као и онај супротни – да се без ограда изјашњава о свим питањима. За тај проблем везане су невоље многих војски у земљама парламентарне демократије. У већини земаља преовлађује пракса знатног потискивања војске из јавног информисања, мада се у најразвијенијим земљама она све отвореније изјашњава о многим питањима одбране,

па и у случајевима када њени ставови нису сагласни са ставовима државног врха. Такав тренд може бити знак јачања милитаризма, али и демократизма, што зависи од стабилности политичких прилика земље, политичке моћи државног врха и развијености демократских односа.

У нашем случају ваљало би се изборити за слободу јавног дијалога о одбрамбеним проблемима, у којем војска не би била дискриминисана страна. Напротив, било би нормално да она има право на јавно саопштавање мишљења о војним пословима. Нема сумње, дијалог, информисање и одлучивање омогућавају демократски кодекси или развијени демократски односи. У нас не постоји ни једно ни друго, што је веома неповољна околност. Према искуству из протеклих десетак година, у информисању треба извести многе радикалне промене. Ваља истрајати у одбацавању праксе политичког партнерства војске с државним врхом и политичким центрима моћи, и одбацили праксу идолопоклонства војног врха према државном врху, што је у неким периодима било веома изражено.

Табу-теме о одбрани

Аналитичке студије о одбрани претпостављају коначно елиминисање табу-тема. Наиме, за аналитички метод најважније је да се сва питања поставе јасно, недвосмислено и слободно, на најдиректнији начин. Само се тако може доћи до правих одговора. Иако може изгледати да никада нисмо имали табу-тема о одбрани и да их ни сада немамо, то није тачно. Неке од њих су: а) проблем суверенитета и његове импликације на одбрану, посебно на циљеве одбране; б) дефинисање савезника и успостављање савезништва, као примарно питање одбране; в) однос према војно-политичким групацијама у свету; г) анализа могућности избијања грађанског (верски, национални, етнички) рата, и д) оправданост одбацавања свих елемената општенародне одбране. Свака од тих тема треба да буде предмет аналитичких студија, а ако су оне научно валидне сасвим је неважно да ли се тема формулише позитивно или негативно. На пример, без обзира на то да ли је тема формулисана: „СРЈ не може одбранити државни и национални суверенитет“, или: „СРЈ може одбранити државни и национални суверенитет“, резултат ће бити исти ако је научни поступак коректан. Стога, приликом дефинисања проблема треба елиминисати све политичке обзире.

Суверенитет и одбрана

Суверенитет је за Југославију увек био велики проблем, а нарочито сада. У вези с одбраном, као најзначајније, намеће се питање да ли је могуће остварити неограничен, потпуни суверенитет, или је он по природи међународних односа, а поготову услед политичких прилика –

ограничен. Последњи светски ломови условили су велике измене у схватању суверенитета, што се одrazilo и на праксу, посебно на простору Југославије. Тенденције његовог ограничавања веома су наглашене, и то са свим последицама: мешањем у унутрашње ствари, интернационализацијом унутрашњих проблема и сукоба; широком употребом и злоупотребом међународних оружаних снага или националних оружаних снага у међународној мисији; надгледањем ваздушног, поморског и копненог простора; лимитирањем оружаних снага и постављањем других међународних ограничења националној одбрани и оружаним снагама. Од третмана суверенитета зависи и третман територијалног интегритета, статус независности и неприкосновеност државног поретка. На тим вредностима су се заснивали сви досадашњи циљеви наше одбране, с тим што оне нису претходно анализирани, нити је дефинисан појам суверенитета. За таквим анализама сада постоји ургентна потреба, јер се без њих не могу дефинисати циљеви одбране, изузев ако се поново не определимо за арбитрарне циљеве. Међутим, сада би то било много опасније него раније, јер би тако одређени циљеви подривали одбрамбену моћ земље.

Резултати анализе односа суверенитета и одбране не могу се унапред претпоставити. Али, пошто се чини да није спорно да се појачава тенденција ограничавања суверенитета, намеће се питање како да се постави и формулише циљ одбране у заштити независности земље. Проблем, заправо, није у формулацији, већ у суштини независности и, поготову, у могућности њене заштите. Ако суверенитет више није неограничен, ни независност, вероватно, не може бити неокрњена. Југославија је била једна од ретких земаља која се дословно руководила схватањем о неограничености суверенитета и неокрњености независности. За разлику од ње, блоковске земље су, добровољно или принудно, одавно препустиле део суверенитета блокловима и блоковским центрима, а државе које су гравитирале блокловима отишле су у ограничавању сопственог суверенитета још даље. Стога се поставља питање да ли СРЈ (њена одбрана) може остати на досадашњим позицијама суверенитета и независности. Ако се и даље сматра да може (као и некада), последице тог става неће бити исте као некада, па, према томе, не могу бити исти ни одбрамбени поступци. У супротном, ако СРЈ промени став према суверенитету и независности у правцу ограничавања, из основа се мењају сви досадашњи принципи одбране, па и сам карактер и модел одбране, као и сви поступци, мере и задаци, а за такав заокрет су неопходне озбиљне анализе.

Савезништво и одбрана

Друга табу-тема односи се на проблем савезника и на савезништво, јер је за Југославију тај проблем увек био изузетно компликован, а можда и нерешив. Као несврстана земља, Југославија дуго није имала

савезника међу блоковским земљама, а несврстане земље – због географских, политичких и војних особености – нису јој могле бити директни војни савезници. Отуда би се могло рећи да је она била земља без савезника. У тој крајње деликатној позицији дефинисани су потенцијални савезници, као и процеси и односи у свету који би могли бити у функцији савезништва. Ради се о познатој тези да су потенцијални савезници Југославије сви противници њених противника и да антагонизам према њој ограничавају антагонизми међу блоковским силама. Југославија је имала дуг период стабилног мира, али је тешко закључити да ли је у томе највећи значај имао наш модел савезништва или општа блоковска стабилност у Европи, те се не може поуздано оценити колико је наш модел савезништва био валидан у теорији и проверен у пракси. Сада су индикатори за обе тезе отпали, што је из основа изменило војно-политички положај Југославије и вредност тзв. потенцијалних савезника и процеса савезништва. То значи да се мора тражити нов модел савезништва, уколико се не полази од става да одбрана Југославије може функционисати без директних савезника. Наиме, схватање савезништва у претходној фази југословенске одбране карактерисало је и препотентно уверење да је углед Југославије у свету толико велики да нико не сме ризиковати да против ње предузме агресију. Међутим, уколико је раније и имало неко дејство, сада управо то убеђење делује обесхрабрујуће, јер је углед земље опао на доњу границу.

На основу наведеног, очигледна је ургентна потреба за анализом савезништва у одбрани СРЈ, при чему се морају озбиљно анализирати све хипотезе: одбрана без савезника, одбрана с потенцијалним савезницима, одбрана у очекивању накнадних савезника и одбрана с јасно опредељеним (и којим) савезницима. Резултати тих истраживања значајно ће утицати на циљеве, карактер и структуру одбране, као и на одбрамбену способност.

Војно-политичке организације у свету и наша одбрана

Однос одбране СР Југославије према војно-политичким организацијама у свету и Европи може се разматрати у оквиру проблема савезништва, али и као засебно, веома значајно питање. Сада у свету релевантне групације постоје само на Западу, јер су на Истоку доживеле крах. Ради се о НАТО-у, односно Европској унији, а у ширем политичком смислу – о светском западном поретку у настајању, односно о Европској заједници као његовом европском делу. У веома кратком периоду све европске државе успоставиле су однос приближавања или интеграције различитог облика и обима са Западом и његовим структурама. Изузетак није ни Русија. Југославија је, за сада, углавном на дистанци, али јој то све теже успева, поред осталог и због тога што је, услед интернационализације кризе и рата на просторима бивше државе, принудно

широко инволвирана у интересну сферу Запада. Осим тога, политичка опредељења унутар земље знатно инклинирају ка интеграцији са Европом и Западом. Диференцирање политичких опредељења и поларизовање снага у СРЈ све више се заснивају управо на односу према интеграцији са Западом. То је постао највећи спољни и унутрашњи проблем земље, а поделе изазивају жестоке политичке борбе, често на ивици унутрашњих сукоба. Пошто је тај политички процес веома динамичан, а неизвесно је колико ће трајати, читав државни живот ће бити неминовно у међуфази, у превирању и очекивању исхода. У међувремену, морају се дефинисати одбрамбени ставови, који не могу бити коначни све док се не стабилизује политичка линија у држави. Очито, та фаза је за одбрану најтежа, с обзиром на могућа велика искушења. Стога ће војни врх морати да уложи изузетну инвентивност и компетентност и пронађе оптимална решења. Истовремено, одмах се мора отпочети озбиљан аналитички рад на разради хипотетичких варијаната, које могу накнадно уследити. Све те варијанте треба уврстити у истраживање, без обзира на то што неке од њих могу изгледати деликатно или политички неприхватљиво. Истраживање тог феномена мора бити динамичко, као и у осталим друштвеним областима, јер се морају претпоставити различите промене. На пример, једну од највећих, али и најнеизвеснијих, ваља очекивати у вези с улогом Русије као светског војно-политичког чиниоца.

Етничке побуне и одбрана

Процена могућих етничких побуна, посебно оружаних, једно је од деликатнијих питања одбране. У протеклом периоду таква процена за Југославију или није постојала, или је била веома лоша. У вези с тим, пошто су изостале (или су биле лоше) припреме за дејства против националних побуна, ни начин деловања није могао бити одговарајући. Дакле, на основу искуства, у нашим условима националне и етничке побуне не смеју се пренебрегнути и подценити.

У рату у Босни и Херцеговини (што је, такође, вид националне побуне) онемогућено је из политичких и међународних разлога ангажовање југословенских војних снага, као и у случају кршења Венсовог плана у Хрватској од стране хрватске државе. Међутим, то не значи да не може бити наметнуто или изнуђено њихово ангажовање у заштити националних интереса српског народа у Хрватској и БиХ у одређеној ситуацији и под одређеним условима. У разради варијаната дејстава у тим условима прво би се наметнуло питање њиховог карактера, тј. да ли би се она, према обиму и начину, одвијала у оквиру рата, ограниченог рата или специјалног рата. У случају рата, то би био међудржавни рат, а у случају нижег облика дејстава, сукоби би могли имати и неку форму инфилтрације, интервенције, демонстрације и помоћи унутрашњим снагама.

Искуства из Хрватске и БиХ упућују на то да исту важност имају процена разлога за ступање у рат и процена разлога за излазак (извлачење) из рата. Уосталом, политички карактер рата првенствено се одређује према исходу тј. према сврси рата, што је и основа реалне процене. Јер, ако се подбаци у процени исхода и сврхе рата, рат губи смисао. Све накнадне анализе показале да у случају рђавог исхода у рат није требало ни улазити. Дакле, анализа ратних дејстава у националним и етничким побунама захтева исту меру научности и реалности као и анализа сваке друге варијанте рата. Патриотски, национални и други вредносни мотиви нису довољан разлог за отпочињање дејстава ако не постоје реални услови и прогноза да ће исход сукоба бити позитиван.

Оружани сукоби на територији СР Југославије имали би карактер унутрашњег сукоба, све до обима грађанског рата. Пошто су етнички сукоби могући, не би требало полазити од политичке оцене да их не може бити. Због тога постоји потреба за предузимањем свеобухватних припрема за све такве случајеве, што подразумева и предузимање мера за спречавање оружаних побуна и њихово обуздавање. У фази спречавања етничких побуна, која је и најважнија, најмања је опасност од интернационализације унутрашњег сукоба и његовог прерастања у међународни сукоб. У актуелној ситуацији спречавање етничких сукоба изгледа као најважнија и највероватнија варијанта одбране у СРЈ. Због тога се, у оквиру одбрамбених припрема, поставља и питање да ли у очекивању могуће побуне треба примењивати одговарајуће технике руковођења кризом. Наиме, чини се да ангажовање одбране тек од тренутка отпочињања отвореног сукоба није оптимално, а негативан учинак временског кашњења може имати одлучујући значај. Чак и када није доведен у питање позитиван исход сукоба, због кашњења се, по правилу, користе прејаки начини и средства борбе, а на њих је јавност, посебно међународна, веома осетљива. Дејствима ниског интензитета, односно неконвенционалним дејствима, требало би дати предност, а то је могуће само ако су испуњена два важна услова: а) ако су та дејства правремено примењена, и б) ако се располаже одговарајућим снагама, средствима и начинима борбе. Највише негативних искустава бивше ЈНА везано је управо за спречавање и гушење унутрашњих побуна – од Словеније до Босне и Херцеговине. За озбиљну анализу тих искустава биће потребно много времена. Пошто се ради о рату (1990–1992) који има различите политичке квалификације – од крајње негативних до крајње позитивних, то на анализу не би смело да утиче. Међутим, поставља се питање да ли је и анализа искустава из протеклог рата такође табу-тема. Има знакова да јесте, да није добро прихваћена анализа стратегијских искустава и, поготову, рада оперативних и стратегијских тела и команди. Толеранција се најчешће завршава на нивоу анализе искустава тактичко-оперативних јединица. До сада се у јавности није појавила ни једна званична анализа, што је створило могућност

за памфлетско и фељтонистичко блаћење ЈНА и њене улоге у протеклом рату, на шта нико није озбиљно реаговао. Сигурно већ постоје интерне анализе у војној средини, а можда и изван ње. Међутим, нема спремности, за сада, да се оне организовано објаве јавности. Чини се да би о томе требало на време донети одлуку, а свакако пре него што се масовно појаве мемоарски записи актера рата или приватне студије, од којих се могу очекивати различити учинци – од позитивних до штетних. Рат на југословенском простору, који још траје, изазвао је светску пажњу и интервенцију међународних форума и сила, па се ни као такав не може ставити *ad acta* и преко њега ћутке прећи. Осим тога, био је сувише озбиљна, трагична и крвава појава, и наши војни аналитичари морају искористити то искуство у изградњи нове војске Југославије.

О оправданости одбацавања елемената општенародне одбране

Сви елементи општенародне одбране званично су одбачени. Њена концепција је осуђена, и приступило се изградњи нове одбране. Претходно је политички дисквалификована Територијална одбрана, као велика превара, што је било мотивисано политичким разлозима. Војни разлози у почетку нису помињани, а они су деловали и позитивно и негативно. Наиме, у Словенији је Територијална одбрана имала кључну улогу у судару са ЈНА, што је, начелно, афирмација те врсте милицијског и народног организовања. С гледишта ЈНА, то је била негативна чињеница, која је показала да је у концепцији одбране, Територијална одбрана била институисана неселективно и, у крајњем – нереално. Наиме, показало се да се територијална одбрана може успешно применити само у политички хомогеном друштву, и то само као милицијска оружана сила, а не као техничка компонента регуларне армије, тј. као њена територијална копија. Нарочито изненађује да је територијална одбрана одбачена у време када се у српским крајинама појавила као једини облик народног отпора и одбрамбеног народног рата, и када је, постепено, постизала све већи успех. Када је и ЈНА ушла у оружана дејства у крајинама, територијална одбрана је садејствовала са њом. У недостатку пешадије, често је била једина садејствујућа снага оклопним јединицама. Као израз природне потребе народног рата веома брзо су се појавиле и добровољачке јединице, које су се задржале као трајан облик.

Упркос тим чињеницама, уместо озбиљне анализе добрих и лоших страна, дошло је до произвољне осуде територијалне одбране, а она је била утолико оштрија уколико је имала мање ослонца у чињеницама (као да се поново појавио својеврсни волунтаризам). Наравно, залагање за трезвену анализу значи да треба увидети и све недостатке, заблуде, грешке и промашаје везане за територијалну и општенародну одбрану, који су мерљиви. Највише их је у области идеологизовања самоуправног

друштва, као подлоге општенародне одбране, али се партиципативна суштина тог система не може олако одбацити. Идеолошка осуда општенародне одбране као марксистичке заблуде оправдана је само онолико колико је незналачки, догматски примењена, што је често преовладало. Међутим, у крајњем, општенародна одбрана, народни рат и милицијска војска постоје од најстаријих ратова и трају све до наших дана. У нас су највећи пропусти учињени у некритичком, неселективном, нееластичном и нереалном примењивању и организовању општенародне одбране. Занемарени су реални услови, околности и индикатори стварности, што значи да је и модел постао волунтари-стички концепт и нестварна творевина, а то је последњи рат и показао. Уосталом, и критика општенародне одбране увек је била табу-тема, па није добро што је изостала и сада, приликом олаког одбацавања свих елемената општенародне одбране. Отуда се намеће питање да није на помолу нова табу-тема, јер се тешко може објаснити чињеница да се ниједан глас није чуо у одбрану претходне концепције.

Како до нове концепције одбране

– Неке методолошке назнаке –

Капетан бојног брода проф. др Радивоје Јовацић

Аутор у прилогу образлаже нужност новог теоријско-методолошког приступа и поступка у мишљењу – истраживању одбрамбене (војне) сфере нашег друштва (у настајању), посебно његове концепције. Односећи се критички према теоријским и методолошким полазиштима у теоријском ангажману око питања раније концепције – концепције ОНО и ДСЗ, аутор закључује да је она нужно морала да „падне“ у тренутку када и њене идеолошки конструисане претпоставке: „самоуправно друштво“, политички систем, флоскула о „братству и јединству“ и мноштво других претпостављених „основа“ из којих је та концепција извирила и логички се уобличавала. Бројност аутора који су се ангажовали око те концепције, не доводећи у питање њене основе, као и велики број њихових „научних радова“, нису могли да удахну живост тој концепцији с обзиром на општу идеологизованост друштва и „научног“ мишљења, због чега је нестанком владајуће идеологије нестало и све оно што је на њој утемељено.

За нови приступ концепцији одбране друштва, које се тек ствара на новим основама, аутор сматра нужним радикалну критику читавог комплекса претпоставки раније концепције, односно њених основа, а затим продубљено промишљање нових услова у којима ће се створити нова. У оквиру тога, своју пажњу задржава и на „новом светском поретку“, који се све више и све отвореније намеће као диктат једног „центра“ светске политичке моћи, и указује на проблеме безбедности и одбране малих народа и њихових држава у условима тог и таквог диктата.

Не тако давно са поносом смо истицали да је питање одбране друштва (које смо деценијама изграђивали) доспело међу битна питања нашег свеколиког опстанка и тако постало предмет интересовања укупне теоријске мисли, укључујући, свакако, и пре свега – војну. Тешко је и присетити се бројних чланака, студија и књига у којима су аутори, већ према својим усмерењима, с различитих аспеката – филозофског, социолошког, правног, политиколошког, економског, војног итд. – настојали да научно, мериторно и ауторитативно јавно кажу своју реч о концепцији одбране (друштва), њеним основама и систему, те о организацији снага и средстава отпора евентуалној агресији на нашу земљу.

После свега што се збило с нашом државом и друштвом у целини, интересовање за теоријска питања везана за одбрану као да је одједном

нестало. Слом друштва и државе, за многе брз и неочекиван, као да је „уплашио“ многе посленике писане речи и научног ангажмана да наставе да се баве питањима која су их до тада интересовала. Изгледа да је тиме читава проблематика одбране „пала на плећа“ војних стручњака, који – притиснути нужношћу и у условима стварања нове војске те државе – настоје да бар донекле осмисле практична питања војног деловања, и то, пре свега, у области ратне вештине и (ре)организовања војске, како би се пружио успешан отпор онима који би хтели да нестанемо са ових простора.

О покушају да се концепција одбране уобличи на основу неких резултата научних истраживања, заиста, ретко да се сада може наћи по која реч. Као да је замро „аналитички дух“, као да је сагорео у претходном општем ангажману на подручју одбране и у истраживању општеприхваћене концепције ОНО и ДСЗ. Штавише, стиче се утисак да се теоријска мисао сада стиди својих резултата и онога што је о тој концепцији мислила, па је спремна и да се свега тога одрекне.

Слом и распад друштва и државе доживљени су као слом и неуспешност концепције одбране друштва и државе, чиме су практично обезвређени, између осталог, и сви напори интелектуалног ангажмана у сфери одбране. У тој летаргији и обесхрабрениости духа, ретки су аутори који су спремни да се теоријски ангажују око концепције одбране. Таквом аутору би се, без сумње, учинило, већ на почетку, да улази у подручје опште мисаоне конфузије и противуречности, бројних теоријских и методолошких потешкоћа и сваковрсних замки, те потпуно нејасних претпоставки изазваних променама у друштву (држави) и његовом ближем или даљем окружењу. Њему би се учинило да мора почети све из почетка и од ничега, будући да су не само нестале претпоставке на којима се концепција ОНО и ДСЗ заснивала већ је „срушен“ и комплетни теоријско-методолошки апарат за њено истраживање, научно елаборирање и презентирање широкој, а не само научној јавности. Без сумње, у таквим околностима није реално очекивати да ћемо у скоро време имати нешто попут раније концепције као најопштију замисао одбране, а поготову не нешто што би било теоријски конзистентно као резултат дубљих научних захвата.

Уз претпоставку да су претходне опсервације барем делимично тачне, морамо се упитати: да ли је уопште сада могуће мислити концепцију одбране и како?

Пре него што покушамо, бар у методолошкој равни, да мишљу додирнемо то питање и могуће одговоре на њега, ваљало би скренути пажњу на чињеницу да су захтеви да се до концепције дође што пре – брзо, сада и одмах, неоправдани, мада се могу разумети. Таква инсистирања извиру, вероватно, из објективних околности у којима смо се нашли и као народ и као држава, а у којима нам се сваког дана прети нападом, што заиста захтева брза, практична решења која се не могу

одлагати. Али, управо због тога се и не могу чекати резултати неких дугорочних научних истраживања на основу којих би се конституисала једна конзистентна и научно заснована концепција одбране. Свакако, научно фундирана и уобличена концепција би, вероватно, омогућавала да се лакше и брже дође до правих и умнијих практичних решења у условима непосредне претње нападима војном силом, али то не може бити разлог за брзоплетост у мишљењу и (теоријском) деловању у сфери одбране и стварања неке концепције за једнократну употребу. Склони смо да тврдимо, међутим, да се и без такве концепције, у актуелним условима, може доћи до нужних и адекватних решења, јер нам за то стоје на располагању бројна средства и што је најважније, знања из ратне вештине (уз њихово нужно ослобађање од идеолошких и псеудонаучних координација) и довољно историјског „ратничког искуства“ као упоришта за њихово доношење, која би омогућила да се у реченој ситуацији успешно одупремо онима који би да нас војнички угрозе. Оно, дакле, што нам у таквој ситуацији једино преостаје јесте: прикупити сву актуелну и потенцијалну моћ народа и свих ресурса – духовних и материјалних, као и оно што нам је остало од бивше ЈНА, и то све значајки и „ратнички“ вешто искористити у одбрани од претеће опасности. У томе је нужно актуелизовати деценијама прескакана и заборављана ратничка искуства Србије и Црне Горе, којима то није први пут у дугој историји да се нађу саме у скоро безизлазној ситуацији у борби за свој државни и људски опстанак. У условима, пак, изгубљених илузија и (како ћемо касније покушати да покажемо) испразних идеолошких фраза које су у концепцији ОНО и ДСЗ „служиле“ као извор мобилизације и мотивације људи за одбрану, нужно је вратити се вредностима које су вековима традирали народи Србије и Црне Горе – слобода, част, достојанство, државотворност, отаџбина, патриотизам и слично, а које су им омогућавале велике историјске (војне) победе. Повратак тим вредностима, наравно уз завидну обученост и опремљеност, гаранција је успешног отпора намерама креатора „новог светског поретка“ да нас као народ претвори у (модерно!) робље и, тако, као политички субјект елиминишу из „светске заједнице“.

Но, без обзира на „исход“ евентуалног сукоба (а он, ипак, може и мора бити само један), тешко је претпоставити да нас више на овим просторима неће бити. У оквиру „новог светског поретка“, мимо или поред њега, па чак и независно од њега (што је, опет, тешко претпоставити), овај народ мора на неки начин опстати, па, дакле, мора бити и спреман на свој слободно изабран (или изборен) начин производње друштвеног живота и одбране. То је тек време у којем је могуће размишљати о трајнијој концепцији одбране, при чему, без сумње, наведене вредности у њој морају имати и те како високи ранг.

Заиста, каква би била концепција одбране нашег друштва, државе и народа и како је мислити у времену које је пред нама и у радикално измењеним условима?

У покушају да се бар приближимо могућим одговорима на то питање, пажњу ћемо задржати на његовом другом делу (како мислити концепцију одбране?), јер нам се чини да одговор на тај део постављеног питања указује на све оно што је нужно да се промисли како би се одговорило и на први део истог питања: каква би била, односно како би се могла дефинисати (уобличити) та концепција? Отуда би се могло рећи да странице које следе указују на методолошку раван разматрања постављеног питања, са битно хипотетичким карактером, по принципу: ако... онда...

Та хипотетичност потиче од, рекли бисмо, неоспорне чињенице да много тога што битно утиче на карактер и садржај (могуће) концепције одбране нама, једноставно, у суштини и у свим својим обрисима, сада није дато. При томе, мислимо, пре свега, на карактер друштва, карактер и начин организовања државе, карактер и начин организовања оружане силе такве државе и њено место и улогу у друштву и држави, као и на све оно што би нам могло донети агресивно успостављање „новог светског поретка“. Једино што нам је донекле познато јесте то да почетни кораци у правцу конституисања државе и њене војске, као и доминантни трендови у међународној заједници, без сумње, воде измени услова мишљења концепције и нужном радикалном мењању постојећег с обзиром на промене претпоставке из којих се она једино може мишљу изводити.

За било какав озбиљнији покушај да се на постављено питање одговори нужна је оријентација у самом питању, која подразумева и обавезу да се тачно нагласи шта је то што мишљу ваља (као нужно) обухватити да би се уопште могло доћи до неких резултата који би, у својој укупности, били одговор на питање: како мислити концепцију одбране и шта је и каква она мора бити?

У оквиру нужног и мишљењу незаобилазног садржаја у покушају да се мисли концепција одбране сматрамо да спадају: 1) успостављање критичког (стваралачког) односа према методолошком приступу и методу промишљања (раније) концепције (ОНО И ДСЗ) и резултатима тог промишљања; 2) критичко преиспитивање друштвених и теоријских темеља из којих је та концепција настала и на основу којих је „научно“ верификована и као нешто „ново“ и „оригинално“ науци и јавности представљена; 3) изношење на видело темеља и битних карактеристика (претпостављеног) друштва у којем ћемо живети и евентуална промена „места“ и улоге војне сфере у том друштву, које ће бити онакво какво буде, под утицајем „новог светског поретка“ који се агресивно намеће, и 4) изношење на видело бити „новог светског поретка“ као општег окружења у којем ћемо и као друштво – држава и као мали народ опстајати, те разумевање места и улоге војног чиниоца у том поретку, као и однос „великих“ према „малим народима“ уопште.

Као што се види, ради се о комплексу питања која чине истраживачко поље, а које је немогуће мишљу покрити једним захватом. По природи и садржају, она су припадна скоро свим посебним наукама, укључујући свакако и војну, али и филозофију, која је, углавном, била запостављена (а и сама се умногоме дистанцирала) у протеклом периоду када је реч о проблемима одбране. Управо та разубуђеност и комплексност садржаја и нужност да се он једним широким и многостраним захватом мишљењем обухвата и говори у прилог нашој тези да је концепцију одбране немогуће „створити“ сада, брзо и одмах. Штавише, и такав обухват, односно његови резултати тек су комплетирање претпоставки за њено стварање, а не она сама.

Но, ако је пут мишљења до готове концепције дуг и самом мишљењу очито напоран, ништа нас не спречава да већ сада назначимо бар неке елементе из наведеног комплексног садржаја као покушај разумевања претпоставки за уобличавање једне нове и настајућим условима адекватне концепције одбране.

Први комплекс питања, дакле, тиче се критичког односа према методолошком приступу и самом методу промишљања концепције. То је, по нашем мишљењу, битно и незаобилазно у напорима да се на нови начин мисли одбрана уопште, па и њена концепција. Јер, добро изабран пут увек доведе до циља, а погрешан само случајно, најчешће никада.

Оно што даје једном знању легитимитет научног знања садржано је, између осталог, и у специфичности пута којим се до њега долази; дакле, у методолошком приступу и самој методи истраживања. Отуда и важност тих питања. Та специфичност хода научног мишљења само себи својственим путевима чини битну разлику између научног истраживања и знања које би се појавило као његов резултат и здраворазумског мишљења и знања, али и митског, религијског, па и филозофског.

Шта, међутим, карактерише методолошки приступ и научни метод којим се мислила „концепција ОНО и ДСЗ“, па и цела сфера одбране у минулом времену? Рекли бисмо да су то, пре свега, декларативност, идеологизованост и одсуство упитног односа према предмету истраживања. Са таквим карактеристикама тај елеменат научне апаратуре није служио истраживачима као пут до знања, већ, с једне стране, као потврда оданости учењу (марксизму), одакле су приступ и метод „преузети“, а са друге, као легитимација оданости унапред задатим ставовима о предмету истраживања, који су, у суштини, били сублимат политике и идеологије. То није тешко открити увидом у већи део онога што су у бројним студијама или књигама написали (уз часне изузетке) наши војни социолози, војни политиколози, „одбранолози“, па и „научници“ у области ратне вештине, када су настојали да је прилагоде „општеприхваћеној“, оригиналној, научно заснованој и владајућој „концепцији ОНО и ДСЗ“.

Декларативност и идеологизованост методолошког приступа и метода посебно су очигледни. Наиме, у истраживачким пројектима, као

и у студијама којима су презентирани резултати тих истраживачких напора, увек се, већ на почетним страницама, могло прочитати да се аутори опредељују за „марксистичко-дијалектички приступ“ предмету истраживања и за „дијалектички метод“ у самом истраживању. Ретко се где, међутим, у тим пројектима и студијама могла наћи нека озбиљнија теоријска експликација тога приступа и метода, а још мање покушаји да се докаже њихова нужност, с обзиром на предмет истраживања. Штавише, одређивање предмета и проблема истраживања, „уређивање“ система хипотеза и сама истраживачка техника били су формалног карактера, тако да све што следи из таквог декларативног изјашњавања око приступа и метода мало кореспондира с методолошким опредељењем, при чему се и само истраживање сводило на описивање „идеолошких“ ставова о предмету, а нису се истраживали реални садржаји из којих би ти ставови тек могли да се дефинишу. Све је то, дакако, у потпуној супротности са дијалектичким методом истраживања, чија је суштина садржана у захтеву „да се овлада чињеницама и пронађе њихов унутрашњи спој“, а што је нашим „марксистима“, углавном, било страна. Томе треба додати и потпуно игнорантски став већине наших теоретичара према неким другим методолошким приступима и решењима, а посебно према онима који по својој (идеолошкој) провенијенцији не кореспондирају са (углавном лоше схваћеним) марксистичким. Тиме су се, у суштини, сва истраживања упрошћавала, поједностављивала, па су и резултати морали у већини случајева да буду дефектни и, опет, идеолошки ставови а не научно утемељени докази и истине.

Ако је то тачно, а без сумње се увидом у бројне написане студије о концепцији може утврдити да је у већини случајева тачно, с правом се може тврдити да декларативно усвојени „марксистички приступ“ и „дијалектички метод“ нису ни служили као елеменат научне апаратуре у истраживању, већ као легитимација верности (лоше схваћеном марксизму) владајућој идеологији и из ње изведеним, али и задатим ставовима и решењима о предмету истраживања. То је и разлог што су нам бројна истраживања резултирала теоријским конструкцијама у сфери одбране и њене концепције, које су мало – а како се показало и нимало – одговарале реалним процесима друштвеног живота и потребама одбране.

У тим и таквим условима науци се није постављао (а што је још жалосније, ни она сама себи није постављала) задатак да истражује, већ да потврђује оно што је задато, било као одлука „партије и државе“, било као став претпостављених о концепцији одбране који је требало да „теоретичари“ и „произведени“ научници само описују, популаришу и „елаборирају“, и тако „усавршавају“ и „развијају“. Свакако да је у тој ситуацији у таквим „научним“ методолошким поступцима онемогућен било какав упитан и критичан прилаз и однос према концепцији одбране као предмету истраживања; критички дух није могао да нађе

упоришну тачку како би стваралачки проговорио о ономе што би се питао, па је тако читав теоријски ангажман добио карактер апологетике а не стваралаштва.

Забрињавајуће у свему томе јесте то што је потврђивање верности „опште прихваћеним“ концепцијским решењима у сфери одбране и, преко њих, владајућој идеологији, било у многим случајевима и једини мотив за бављење „научним“ истраживањем. Наиме, већина је сматрала да је свуда, на сваком месту и на сваки начин било пробитачно потврђивати ту верност, између осталог и „научним радом“ у подручју одбране, па су због тога многе делатности у том подручју и уопште у подручју војног деловања прогласили научним, а људе који су се њима бавили – научницима. То потврђује и чињеница да су се у протеклом периоду појавили многи „научници“ марксистичке провенијенције и њихове бројне „студије“ и „научни радови“ друге врсте из те области. Они су сада заћутали, док су њихови радови, будући научно неутемељени, падом владајуће идеологије и идеолошки конструисаних претпоставки темеља друштва и концепције одбране – постали безвредан папир. Стога, сада, изгледа помало тужно, а и смешно, када се ти „муљачи марксизма“ одричу својих радова из области одбране и концепције, па и самог Маркса, дијалектике и марксистичког методолошког приступа, а да и нису свесни да до бити дијалектике те одбране, као и до дијалектике као метода, нису никада ни допрли.

Тако је (гледајући у целини питање о којем говоримо) псеудоистраживање рађало једноумље о концепцији одбране, а његово свеопште прихватање постало кобно за стварање независних судова и закључака, што је, даље, ништило свако критичко неслагање или креативну мисао.

У битно измењеним општим условима – насталим падом владајуће идеологије, рушењем (идеолошког) концепта развоја друштва и самог друштва, и његове државе, чему је (у извесном смислу) допринео и идеолошки псеудонаучни концепт његове одбране – и теоријски однос према одбрани нове државе и другачијег друштва мора бити битно другачији. Међутим, промене, нужне у интелектуалном ангажовању око питања и проблема одбране, међу којима је и питање њене концепције, неће се, нити се могу садржати у апсолутном напуштању коришћеног методолошког приступа и метода, већ пре свега у промени односа према том приступу и методу, али ће се они морати критички пропитивати. То је веома важно, јер смо сада сведоци потпуног одбацивања Маркса и његовог мишљења – као да нам је Маркс крив за све наше промашаје. Што је још интересантније, оно што се код нас сматрало марксизмом било је нешто што са Марксом, углавном, нема никакве везе, посебно када је реч о ономе што се као методолошка поука извлачило из његовог мишљења. Поменуто критичко преиспитивање значи, због тога, и учење, схватање и разумевање дијалектичког приступа и саме дијалектике као метода, око чега се наши марксистички

(опет уз ретке изузетке) нису баш много трудили. Тек тада, али и уз помоћ или заједно с другим приступима и методима истраживања, који су иначе познати и признати у методологији друштвених наука, може се говорити о избору методолошких приступа и метода истраживања у новим условима. То ће, са своје стране, водити „уозбиљавању“ теоријског рада у подручју одбране, у којем ће се тражити од посленика тога рада, пре свега, знање и способност за теоријски ангажман, а не њихова верност идеологији и „горе“ заузетим ставовима.

Да методолошки приступ и метод морају одговарати предмету истраживања опште је прихваћен став у методологији научног истраживања. Та кореспондентност се, ваљда, ни у једној области није потврдила у тако отвореној форми као у (досадашњем) истраживању концепције (ОНО и ДСЗ), али у негативном смислу. Идеологизација предмета истраживања – темеља друштва, друштвеног система и концепције одбране која из њега извире – нужно је тражила идеологизовани методолошки приступ и методе истраживања, што чини други комплекс питања с којима мисао нужно мора да се сусретне у покушају да мисли одбрану и њену концепцију на други начин.

Као што је познато, основу производње друштвеног живота и оно што је омогућавало развој друштва чинили су у протеклом периоду: „самоуправљање као целовити друштвени однос, друштвена својина и власт радничке класе“. Јединство тих елемената конституисало је, истовремено, и основ из којег је настао укупни друштвени систем, при чему су сви његови елементи и сфере живота формално уобличавани сагласно ономе што је тај темељ омогућавао и захтевао. Остављајући по страни друге сфере живота, сфера одбране је непосредно извлечена из наведених конституенаса, и то у целини: њен систем, њена концепција, па и читава организација оружаних снага, посебно њена структура. Претпоставка је, наиме, била следећа: спој самоуправљања, друштвене својине и власти радничке класе, која оваплоћује власт народа и народности и власт човека као таквог, омогућава несметан развој слободног друштва и појединца превладавањем свега онога што би на било који начин посредовало тај развој и ту слободу. Сходно тој претпоставци, сфера одбране је везивана непосредно за наведене претпоставке темеља друштва, а не за неке њене организације, на пример, за државу. Та непосредност, која се успостављала, називана је процесом подруштвљавања, који је требало да доведе до тога да питање одбране постане питање сваког човека појединца, његових ужих или ширих колективитета. Будући да је, како се очекивало, свако заинтересован да брани и одбрани темељ таквог свог слободног опстанка, односно друштво, и државу у којима може слободно да живи и слободно да се развија, читава одбрана је концепцијски замишљена као отпор свих народа и народности евентуалном агресору. Теоријско утемељење те претпоставке нађено је у Марксовој теорији или учењу (?) о „наоружа-

ном народу“ као новом типу војног деловања, које се битно разликује од свих у историји познатих. За разлику (на пример) од „агресивности и отуђености“ као битних карактеристика војног деловања у свим „класним друштвима“, како се тада говорило и писало, оно је у тој концепцији (ОНО и ДСЗ) постало неотуђиво право свих и свакога да брани сопствени опстанак и опстанак друштва у целини.

Са становишта конзистентности тих назначених претпоставки и онога што се као концепција и систем ОНО и ДСЗ уобличио, тешко је било каквом анализом открити неки недостатак или логичко несагласје. Концепција је, наиме, имала скоро апсолутну конзистентност и логички спој својих елемената. Њене потешкоће и теоријски недостаци постају видљиви, а њена дисфункционалност очита тек постављањем питања суштине елемената који чине њену основу и степен интегрисаности тих елемената, који, као темељ друштва, заиста омогућују да то друштво постоји као што је замишљено. Таква питања се, међутим, у време промишљања концепције ОНО и ДСЗ нису постављала. Самоуправљање, друштвена својина и власт радничке класе нису се, наиме, никада доводили у питање; ти елементи су, једноставно, из идеологије „премештени“ у темеље друштва и схваћени као остварени и реални. Идеје о стварности проглашаване су без призива за саму стварност, иако су стварни друштвени процеси ишли другим токовима и производили другачије последице од очекиваних у свим сферама друштвеног живота, па и у одбрани. Тако се догодио парадокс: на нереалним и идеолошким премисама (које нису довођене у питање) израсла је читава грађевина формално-логички конзистентних закључака који су чинили концепцију одбране, при чему се, по ко зна који пут, потврдио у логици познати принцип да сви формално исправни судови и закључци не морају бити и (објективно) истинити. Непознавање тог принципа довело је многе теоретичаре одбране у заблуду да оно што истражују и пишу сматрају „научним“ и „истинитим“, а да претпоставке, односно премисе, из којих те „истине“ израстају никада не доведу у питање. Њихово разочарење је због тога потпуно разумљиво сада, када су погрешне (боље рећи идеолошкије) друштвене претпоставке (и премисе) произвеле последице које су срушиле и себе саме као темељ друштва, али и оно што је на њима утемељено.

Но, то није једино „зло“ које се десило „мислиоцима одбране“. Друга, не мање значајна погрешка од које су они полазили састојала се у њиховом односу према теоријским основама концепције одбране и одбране друштва у целини. Ти теоријски корени или теоријске основе нађене су у Марксовој „теорији о наоружаном народу“. (Где су ти научници „пронашли“ ту теорију и шта су под њом подразумевали аутор ових редова се често питао и још увек се пита). И ту се идеологизованост мисли људи који су себе сматрали „научницима“ у сфери одбране показала у пуном светлу. Једну Маркову узгред изречену реченицу, и

то поводом конкретног историјског догађаја, прогласили су развијеном теоријом, док она једва да представља хипотезу, али опет (морамо бити поштени према неким од њих), не зато што су тако сами мислили (пошто изворног Маркса обично нису ни читали), већ зато што су то чули од највиших наших теоретичара (читај: од партијско-државног и војног руководства). А, пошто су се с изворним Марксовим делима у већини случајева ретко, а обично никада сусретали, знања оних „горе“ нису никада доводили у питање. Уосталом, то није било ни пожељно.

Не улазећи даље у анализу свега онога што бисмо лако могли да прогласимо погрешним премисама и претпоставкама, а од којих је „научна“ мисао о одбрани полазила, скренућемо пажњу само на још неке елементе који су, по нашем мишљењу, а због одсуства упитности према њима, битно допринели „паду“ концепције ОНО и ДСЗ. Међу њима истакнуто место имају следећи ставови постулативног карактера: 1) темељ друштва, конституисан јединством поменутих претпоставки, производи непротивуречно друштво; 2) будући да је реч о непротивуречном друштву, искључени су сви сукоби између државе и појединца и самих појединаца; 3) хармонична заједница (упркос, како се сматрало, неким девијантним понашањима), произведена и произвођена на основу наведених претпоставки темеља (самоуправног) друштва, које је успостављено револуционарним ангажовањем „свих народа и народности“, превладавала је и неке историјске противуречности као могуће изворе сукоба међу њима; 4) с обзиром на то да се ради о друштву као слободној и хармоничној људској заједници у којој су (скоро) превладане све историјске и актуелне противуречности између народа и народности, синтагма о „братству и јединству“ постала је врховна вредност за коју се ваља борити против оних који би да такву заједницу разоре; 5) будући да је реч о слободној, самоуправној, хармоничној заједници у којој је „братство и јединство“ врховна вредност, која је превладавала све (историјске) противуречности међу народима и народностима – једино што је још могло да је угрози била је спољна агресија, поводом које је и организована одбрана на основу „научно утемељене“ и уобличене концепције ОНО и ДСЗ, и 6) с обзиром на наведено, сасвим је разумљиво да је створен висок степен социјалне кохезије, из чега је настало уверење да је сваки појединац, али и његови ужи или шири колективитети (на пример, нације), био заинтересован да такво друштво и државу брани и одбрани.

Колико све то није било стварно, колико је, наиме, све то било само израз идеологијских пројекција и идеолошке флоскуле, посебно када је реч о превазиђеним историјским противуречностима „народа и народности“, најбоље показује све оно што нам се десило и дешава: пад идеологије водио је крвавом распаду друштва и државе, што није могла да заустави концепција одбране, штавише, појединим својим аспектима и сама је томе распаду погодовала.

И, тако, доспесмо до питања шта сада и како мислити концепцију одбране у новим условима, када смо се, најзад, барем се надамо томе, ослободили бројних заблуда, илузија и идеолошких иновација, експериментисања и флоскула у свим сферама живота, па и сфери одбране.

За једно озбиљније трагање за одговорима на то питање недостају (сада) чвршће упоришне тачке. Наиме, упркос започетим процесима који су окренути стварању нове друштвене заједнице и државе на просторима распаднуте „самоуправне“ Југославије, од народа Србије и Црне Горе, још увек се не може говорити о неким битним претпоставкама од којих би ваљало поћи у истраживање њене одбране. Стога се једино можемо ослонити на неке оцене и процене о томе, с обзиром на отворене (нове) процесе унутар те „нове државе“ али и с обзиром на такве процесе у ширем окружењу, па отуда и хипотетичност наше расправе.

Када је реч о тим процесима, имамо у виду, пре свега, оне који ће у битноме одредити карактер друштва у настајању на рушевинама самоуправног, као и могуће место и улогу сфере одбране (војне сфере) у томе друштву, а затим и место и улогу војног чиниоца у „новој“ међународној заједници као ширем окружењу, које се ствара успостављањем „новог светског поретка“.

Процеси отворени сломом „самоуправног друштва“ у свим његовим сферама – економској, политичкој, идејно-духовној, али и војној – недвосмислено указују да се враћамо (ре)успостављању грађанског друштва. Следеће чињенице то очигледно потврђују: 1) „пад“ друштвене својине као својинског односа (или као „друштвеног односа“ – како се у владајућој идеолошкој фразеологији тај однос с позитивним идеолошким предзнаком раније именовано), с укупном пратећом збирком синтагми, појмова и термина који су наши „зналци марксизма“ навелико производили (попут: „договорна економија“, „удружени рад“ и сл.), показао је сву њену дисфункционалност и отворио процесе приватизације, реприватизације и предузетништва с профитом као основним мотивом производње; 2) слом једнопартијског система и „непосредне социјалистичке демократије“ произвео је политички плурализам, односно вишепартијски политички живот и парламентарну демократију грађанског типа; 3) слом владајуће идеологије (као претежно лоше схваћеног марксизма, чијем су разумевању, такође, доприносили „муљачи марксизма“) отворио је слободне процесе идејног, духовног и стваралачког културног живота без цензура и забрана, и 4) слом концепције ОНО и ДСЗ показао је сву испразност нагомиланих фраза о подрштвљеној одбрани, о сфери одбране као друштвеној сфери, о спремности свих народа и народности да као „наоружани народ“ бране суверенитет и интегритет (!!) државе Југославије и отворио процес организовања одбрамбене моћи (нове) Југославије на начин примерен наведеним економским, политичким и духовним променама које воде „успостављању“ грађанског друштва.

Све те чињенице су међусобно повезане било узрочно-последично или функционално. За продубљенија истраживања било које од наведених група тих питања и чињеница познавање оних других је незаобилазно. Ми ћемо, међутим, остати у подручју чињеница везаних за сферу одбране и претпоставити да су нам друге углавном разумљиве (иако их тек треба истражити).

Посматрано у методолошкој равни, нови услови битно утичу на сферу одбране као предмет истраживања, као и на све оно што конституише тај предмет, па, према томе, и на њену концепцију. У вези с тим, неопходно је претходно констатовати да је та сфера у „самоуправном друштву“ одређивана као сфера друштва или „друштвена сфера“ попут осталих сфера друштвеног живота – економска, политичка, културна и слично. Штавише, она није обухватала само оне процесе и делатности који су везани за „војне проблеме“ већ много шире; мишљена је и створена и као активан чинилац друштва и његовог развоја. Њене карактеристике извучене су из карактера самог друштва, и тако, „одређивале“ њен садржај, али и укупно организовање друштва за одбрану. Најнепосреднији утицај тако схваћене и „смештене“ сфере одбране испољио се у њеној концепцији (ОНО и ДСЗ) као најопштије замисли одбране, која је, управо због тога, али и због идеолошких премиса из којих је извучена, постала све друго само не предмет стручњака. Наиме, из тих идеолошких конструкција извучена су не само доктринарна начела и питања политике одбране уопште већ и нека решења која се, пре свега, тичу војне струке – области стратегије, оператике, тактике, па чак и борбених дејстава и саме оружане борбе, и то више пута и противно неким битним принципима ратне вештине. О свим тим питањима могао је свако „мериторно“ да расправља и са становишта „неке“ своје науке да долази до „научних истина и доказа“. Будући да је проглашена научном, концепција је постала „старија“ од сваке војне доктрине и сваке војне стратегије, па и од сваког стручног ангажовања, које се морало стално са њом усаглашавати, чак и по цену да се наруши сама стручност.

Таква размишљања о сфери одбране и њеној концепцији грађанско друштво не познаје. То говори да се морамо одрећи многих наших новотарија и о концепцији одбране мислити на другачији начин, односно у складу не само са суштином тог, за нас новог, али стварно старог грађанског друштва, већ и према вековним војним искуствима народа на просторима (нове) Југославије и њиховим традираним вредностима. На тај нови пут промишљања одбране и њене концепције не полазимо ни од чега. Постоји, наиме, много теоријског што је већ промишљено и што баштини научна мисао уопште, па и војна о војним питањима – али и доживљеног и преживљеног до сада, и то не само код нас и од нас већ и код других народа и на другим просторима, од чега треба почети. Што смо све то мишљењем и праксом прескакали, одбацивали или

намерно заборављали искључиво је наша кривица, због чега и подно-
симо непотребне жртве.

Сфера војне мисли и праксе је у грађанском друштву условљена
карактером тога друштва, односно основним претпоставкама његове
производње друштвеног живота. Тај карактер друштва, међутим, сферу
одбране не условљава непосредно и у свим аспектима, односно не онако
како смо ми ту условљеност разумевали у „самоуправном друштву“.
Карактер грађанског друштва условљава војну сферу и „војна питања“
само у основним обрисима, по којима би се она разликовала од те сфере,
на пример, у феудалном, „азијатском“ или старогрчком друштву. Не
улазећи у испитивање свих разлика, најзначајнија је у томе што су војна
сфера и сва питања која се ње тичу – сфера и питања државе а не
појединца или његових ужих или ширих колективитета, асоцијације или
удружења било каквог профила и карактера.

„Смештање“ војних послова у надлежности државе као апарата
власти и принуде и легитимног и легалног репрезентанта грађанског
друштва, посматрано историјски, „узбиљило“ је та питања до озбиљ-
ности „државних“ послова о којима одлучује држава, и то само она, а
не овај или онај појединац (феудалац, на пример, или робовласник),
нити ова или она „група грађана“. Уосталом, сетимо се Хегелових
размишљања о државној власти, када он, између осталог, пише да је
„државна власт спој цивилне и војне власти“, при чему је она прва –
цивилна, „окренута према унутра“, а она друга – војна, „према споља“.
Или Канта, који говори о обавезама у одбрани и према одбрани, о
војним питањима, ратовима и слично. Наравно, та Хегелова окренутост
војне власти (под којом он подразумева све оно што је везано за војна
питања) према споља не значи никакву агресивност која би била по
себи иманентна овој власти, већ једноставно чињеницу да је она
окренута према другим државама које „као посебни индивидууми“ могу
својим аспирацијама и конкретним акцијама да угрозе ову прву, опет,
као „посебног индивидуума“ који се мора бранити. И не само Хегел
или Кант, већ многи филозофи, социолози и политиколози, пре и после
њих, имали су своје мишљење о војним питањима, а да и не говоримо
о онима који су се, пре свега, тиме бавили. Њихова имена није потребно
наводити; ионако ћемо морати многим њиховим мислима да се вратимо
у тренутку када о војним питањима – као што је и питање нове
концепције – почнемо да мислимо. Ипак, не можемо а да не поменемо
Клаузевица, од којег су наши мислиоци једино запамтили мисао да је
„рат наставак политике другим средствима“. Питање је да ли би и то
прихватили да ту мисао није Лењин до изнемоглости понављао. Остале,
пак, његове мисли, а пре свега оне о ратној вештини уопште, заборав-
љали су јер су – „превазиђене“!!

Све те мисли великих мислилаца, као и већи део онога што наука
баштини као знање о војним питањима, ми смо једноставно прескакали

и „заборављали“, много пута из незнања, а највише због тога што нису кореспондирале с марксизмом како смо га ми схватили – а схватили смо га, углавном, погрешно и из друге руке – па смо и самог Маркса довели у сукоб с великим мислима великих људи од којих је и из чијих мисли је настало и све оно што је он свету нудио.

У мислима свих тих људи доминира став да су питања одбране државна питања и да о њима не одлучује друштво и народ непосредно, већ преко државе и држава сама. Чињеница је да је тај став имао и Маркс, мењајући га само једном, и то поводом једног историјског догађаја – наиме, поводом револуционарне ситуације у Паризу хиљаду осамсто седамдесет и неке. Како ће се, пак, једна држава бранити, којим средствима и снагама и како ће оне бити организоване (што, у ствари, и чини суштину концепције одбране) – свакако зависи од укупне материјалне, људске и духовне моћи самог (грађанског) друштва, али је за нас, битно да о томе не одлучује друштво као целина или неки његови сегменти (ООУР или МЗ, на пример!!), већ држава као његов репрезентант, са својим стручњацима различитих профила, а нарочито из војне области.

Толико о промењеном месту „војне сфере“, војне мисли и деловања, уз следећи коментар: колико је све то ново у односу на оно што смо ми „мислили“ и „научно“ доказивали до сада с ослоном (само) на претпоставке самоуправног друштва и погрешно схваћеног и у идеолошке сврхе употребљеног Маркса немогуће је измерити. Али, та је немерљивост показала гротескно лице у тренутку када смо остали без државе као апарата власти (пре времена је одумрла!), која је, како-тако, функционисала и оставила ЈНА (као део ОС) самој себи и друштву које је није могло спасити од дебакла и општег распада, чиме се и само (друштво) распало.

Промена „места“ војне сфере има за последицу и њену промењену улогу. Када је реч о томе, „сфера одбране“ или (новом друштву примеренија синтагма) „сфера војне мисли и праксе“ мора се свести, и своди се, на оно што по суштини једино и мора да буде и јесте у том друштву, а то је да буде у функцији одбране земље – државе и народа, а не чинилац стварања оваквог или онаквог друштва, нити „ковања“ некаквог „братства и јединства“, како смо говорили за ЈНА као део бивших оружаних снага, а још мање у функцији стварања социјалне или неке врсте социјалне и друге кохезије. Јер, концепција одбране са тим вредностима рачуна; то је нешто што (мора да) већ постоји, на чему одбрана почива и на основу чега се и њена концепција уобличава. Наиме, само „створено“ друштво већ има систем својих вредности, па може да има и своју концепцију одбране и способност да се брани. Прва и незаобилазна претпоставка или атрибут таквог друштва јесте, без сумње, правна држава у којој су право и одговорност, обавеза и дужности у свим сферама живота, па и у сфери војне мисли и праксе, и однос према одбрани уопште, потпуно правно уређени.

Највеће потешкоће у напорима да мислимо концепцију одбране, у новим условима и на нови начин, представља нужност промене методолошког и општетеоријског приступа концепцији одбране. Морамо, наине, много пре него што то „отпочнемо“ да много тога и научимо. У том науковању неће бити места медиокритетима, незналицама, апологетима и сличним „научницима“ који би о одбрани земље – тако значајном питању сваког народа и државе – да мисле и пишу не ради тог питања већ ради властите промоције. Јер, мислити о концепцији одбране друштва које, како рекосмо, добија све више карактеристике грађанског друштва не може се без знања која нуде филозофија, социологија, економија и мноштво других наука о том друштву. Без тих знања не може се разумети друштвена основа концепције одбране тога друштва као што се без (теоријских) знања и достигнућа војне мисли не може теоријски уобличити таква концепција, и то бар у истој мери као што се без (практичних – ратних) искустава (која не недостају народу на овим просторима, а која смо такође „заборављали“) не могу успешно водити одбрамбени рат, бојеви, битке и борбе у којима бисмо били победници. Отуда следи и наш став: прва претпоставка успешног промишљања концепције одбране новог друштва, ка чијем обликовању (већ) воде отворени процеси, јесте познавање суштине таквог друштва и места и улоге војне сфере у њему; а друга – правилно изабрани пут мишљења, дакле, методолошки приступ и метод, који, мора да кореспондира предмету који се истражује.

За остваривање обе те претпоставке потребно је знање и много више озбиљности, која неће дозволити да сваки онај који је, ту и тамо, напавирчио нешто (као знање) о одбрани и војним питањима нуди овом друштву, држави и народу „нова открића“ као нешто научно или стручно, а што, обично, не може да издржи ни минималне захтеве и критерије једног научног ангажмана или стручне употребљивости.

Када је реч о евентуално новом методолошком приступу и методу, морали бисмо да имамо у виду чињеницу која сада доминира духом многих (досадашњих) научника: потпуно одбацивање Маркса и његовог методолошког приступа и метода. Такав однос, уколико би се прихватио у садашњим и будућим напорима да се мисли концепција, произвео би лоше последице. Дакако, све то уз претпоставку да се ослободимо читања Маркса (ако смо га уопште читали) као идеолога, премда он и то јесте – али не увек и превасходно, како смо то до сада мислили, а он поготову то није када су у питању методолошка решења. Тек након тога „ослобађања“ показало би нам се да та његова решења, заснована иначе на материјализму, као филозофском односу према свету у целини и појединим регијама бића, и дијалектици, као методу, нису резултат његових идеолошких назора већ филозофске, научне и методолошке спознаје од старогрчке мисли до данас. То што многи наши „марксистички“ тога нису свесни није крив Маркс већ они сами, па Маркса не треба

одбацивати, већ га прво треба разумети, па тек онда са њим нешто чинити или не чинити.

Отуда, на питање како мислити концепцију одбране друштва које настаје на овим просторима и на рушевинама самоуправног друштва одговор може бити једино: на онај начин и оним путевима и методима који су примерени науци и методологији (а не некој идеологији) и у складу са највишим и највећим теоријским и методолошким достигнућима, којима је допринела и Марксова (методолошка) мисао.

Одбрана је и као сфера и као мисао и пракса војног деловања увек одбрана од некога. Одговор на питање од кога тражи јасно разумевање ближег и даљег окружења у којем одређена држава „као посебни индивидуум“, како би рекао Хегел, опстаје и размишља о начинима, снагама и средствима како би се (злу не требало) бранила. Тиме улазимо у, за ову прилику, последњи комплекс питања која су везана за „нови светски поредак“ као то окружење и могућу улогу војног чиниоца у њему – а што све скупа утиче како на истраживање, тако и на дефинисање и научно уобличавање концепције наше одбране.

Није прилика да о „новом светском поретку“ говоримо са свих аспеката, нити да трагамо за његовом суштином. О томе многи филозофи, економисти, правници итд. већ нуде своја „виђења“. Тако, наићи ћемо на мисао филозофске провенијенције – да „нови светски поредак“, у ствари, и није нов, већ да представља само коначно остварење метафизике и тријумф рационално центрираног ума; код правника – да је то коначно уобличавање правне државе у светским размерама, односно владавина права; код економиста – да је то победа „капитал–односа“ у, такође, светским размерама као једине алтернативе опстанка модерног друштва и успостављање власти капитала посредством науке и модерне технологије као врховног господара; код политиколога – да је то коначна победа демократије, парламентаризма, свих могућих плурализама, слободе, права и једнакости људи у условима теоријског и практичног слома последњег бастиона тоталитаризма (читај комунизма); да је његово „успостављање“ „крај историје“ – будући да је њен врхунац итд. Све то и јесте и није – а можда је и другачије, али читаву ту проблематику сада остављамо по страни иако мислимо да је њено разумевање и те како важно, штавише, најважније за општу нашу оријентацију у времену у којем јесмо и у којем морамо опстати.

Пажњу ћемо, због тога, задржати на оним аспектима „новог светског поретка“ који непосредније тангирају питање војног фактора и одбране. Тиме нисмо рекли ништа ново, јер је и „концепција ОНО и ДСЗ“ морала да узима у обзир „спољни фактор“; штавише, читаву концепцију била је „центрирана“ према споља, будући да се полазило од претпоставке да је угрожавање интегритета, суверенитета и друштвеног поретка изнутра незамисливо, с обзиром на (претпостављену!) хармоничност заједнице коју смо изградили (?). Разлика је, међутим, у

томе што је то окружење у време стварања те концепције било „прозирније“, једноставније и разумљивије, што се за садашње услове не може рећи, па је мишљењу потребан и те какав напор да иза појавног у том окружењу открије све замке и странпутице на које се може наићи у покушају истраживања и стварања нове концепције.

Оно што је било, а чега више нема као окружења могло би се сабрати у следећој реченици: политичка, идеолошка, економска, и војна, скоро гранитна биполарност света је нестала; униполарност је процес који се изграђује, али и намеће свима. Биполарност је одређивала место скоро свакој држави и тако располућеном свету, при чему је то место, опет, одређивало став самих тих држава према властитој одбрани. Изгледа, међутим, да су најбоље место „заузеле“ оне земље и државе које су вештом политиком успевале да се одрже на „клацкалици“ која је спајала та два пола, та два света, та два блока, те две велике силе. Ми смо, без сумње, били једна таква земља, па смо успевали да на тој „клацкалици“ успешно лавирамо између та два пола, владајући се „кооперативно“, али и задржавајући извесну подозривост према једном и према другом, имајући при томе, ипак, у виду (можда само у подсвести) да нам леђа чува и „велики брат“. Но, без обзира на начин на који смо успевали да се одржавамо у том и таквом свету, мора се признати да смо, с обзиром на сталну напетост између та два пола и реалне процесе у којима се војном силом много тога решавало, и те како посвећивали пажњу сопственој одбрани, стварајући не само концепцију како бисмо се бранили већ развијајући и комплетан систем одбране и стварајући моћне оружане снаге (према неким проценама, међу пет најјачих у Европи). Није искључено да би тада створена концепција и све оно што смо створили као средство одбране успешно одолевало евентуалној агресији. Међутим, крајњи резултат би вероватно био овај садашњи – с обзиром на објективне противуречности које су владале друштвом.

Глобално гледајући, у таквом биполарном свету мале земље, каква смо и ми, имале су ипак неку улогу и са својим релативно (па и апсолутно) малим војним потенцијалом, посебно у неким специфичним стратегијским констелацијама. Због тога ниједан пол није био равнодушан према опредељењима трећих (тих малих) земаља, и то независно од њихове војне или привредне снаге. Оне су због тога и могле релативно у миру да „сањају“ сан своје величине, независности и суверенитета, и да се „шепуре“ својом војном моћи, стварајући сопствене концепције одбране и манифестујући своју војну снагу иако су знале – ми смо поготово то знали – да их такве какве јесу нико неће ни нападати, осим ако би се (случајно) нашле у раљама неких стратегијских замисли једне од великих сила.

Но, сада се све то изменило. Нестао је један стуб „моста“ на којем смо се ми својом „војном силом“ и „концепцијом“ (читај: политичким

прагматизмом и политичком спекулацијом) деценијама одржавали. Господин Горбачов „предао“ је цели Исток Западу за једва једну шаку долара од обећаних милијарди, заборављајући, притом, да Русија не смета Западу зато што је оваква или онаква, већ зато што је Русија. То што је он урадио са својом земљом може бити и његова ствар, односно ствар народа који му је то дозволио. Зло је, међутим, што је тиме отворио широм врата вековним аспирацијама Запада да успостави „свој поредак“ као светски, што се управо сада догађа успостављањем „новог светског поретка“. Као последица тога, елиминисано је супарништво и моћ се сконцентрисала на једном полу, са чијег се становишта обликују светски односи и процеси и „одређује“ место свим државама и народима, односно судбине земаља и народа, чиме је „простор за властито и независно обликовање сопствене судбине, па у том склопу и за војни фактор драстично сужен, чак и преко свих очекивања“.

У „новом светском поретку“ (униполарни свет), поред многих других промена, дошло је и до „великих претумбација у вредносном систему“, „живот за мир, а потом људска права и слободе, изгледа да су избили у сам врх вредносне хијерархије“ – кажу поклоници тог поретка. Волели бисмо да им верујемо. Тиме би, без сумње, биле испуњене и наше вековне наде да живимо у миру, слободи и демократији, достојанствено као своји на своме. Стварност је, ипак, мало другачија. „Нови светски поредак“ све то, доиста, нуди, али „у властитој обради“; то су, наиме, демократија, слобода и мир по мери свемогућег Центра. Садржаје нуђене демократије, слободе, мира, права и једнакости и свих осталих вредности не одређују они који би да са тим вредностима и у њима живе, већ, опет – Центар. За ту сврху успоставља се „светски правни поредак“ који процењује „регуларност“ сваке природноправне ревандикације неког (малог) народа. Једноставније речено: од сада (успоставом таквог поретка) само позитивни, само важећи „светски правни поредак“ одређује шта су у политичком смислу правда, истина и слобода; само норме „светског поретка“ додељују суверенитет новим државама, изричу санкције или признају границе.

Долазимо тако до питања од виталног значаја: шта бива ако „понуђено“ нека земља, држава и народ не прихвате или одлучно затраже да се одлуке таквог поретка барем примењују неселективно, универзално и целовито? Треба очекивати да се тада њима препусти одлука о избору мере и садржаја сопствене демократије, слободе, или властитог суверенитета и осталих „цивилизацијских вредности“, које су, како кажу поклоници тог поретка, „избиле у сам врх вредносне хијерархије“ „новог светског поретка“. Зар би се другачије и могло очекивати с обзиром на саму суштину тих вредности?

Догађа се, међутим, у стварности нешто друго, што говори и о суштини тог поретка: уколико, наиме, „понуђено“ неко не прихвати (и то не због самих вредности које се нуде, већ због њиховог садржаја и

начина како им се нуде), па још покаже и спремност да то одбије и силом, сматраће се, прво, побуњеником против „светског (правног) поретка“ и „цивилизацијских вредности“ које тај поредак нуди, затим ће се употребити читав низ „миротворачких санкција“, да би се, на крају, запретило војном силом (или та сила и употребила) како би се „побуњеник“ дефинитивно „средио“.

Зар ту ситуацију ми већ не живимо?

Но, у овој прилици интересује нас само једно: да ли се у том „новом светском поретку“ заиста променила улога војног чиниоца? По свему судећи није; тај чинилац је и даље остао (додуше крајње) средство наметања туђе воље народима и државама које из било којих разлога не прихватају да постану модерно робље великог „ујка Сама“, који би, ако не баш то, а онда сигурно да их бар обликује по сопственом обличју и обрасцу живота, а да се, при томе, никада не запита о самом себи.

Ако је то тако, а изгледа да јесте, онда такви народи, међу којима смо без сумње и ми, морају да размишљају о сопственој одбрани и у „новом светском поретку“, и да буду спремни и на оно најгоре. И то не зато што „нуђене“ цивилизацијске вредности не прихватају као такве, већ због тога што не могу да се помире да им други одређују садржај и меру тих вредности које они вековима светињама сматрају – као ми на овим просторима и у својој историји; што имамо неко своје историјски уобличено достојанство и схватање слободе; што слободу ценимо изнад свега и што никада и никога у својој вековној историји нисмо нападали, већ само тражимо право да живимо као своји на своме, не оспоравајући то исто право било коме другом!

То су само неке од назнака које треба узети у обзир уколико нам је стало да концепцију одбране мислимо у новим условима, што је, свакако, напоран и дугорочан „посао“, у којем морају бити ангажоване све интелектуалне и друге снаге, као што се и у евентуалном оживотворењу те концепције морају ангажовати све расположиве снаге и средства.

Пуковник др Ејуб Кучук

Војна држава је негација демократије. Државна војска није њена гаранција. Демократија постоји само онда када постоји неспорна супремација и контрола цивилних (демократских) институција над војском. Стога је успостављање тог односа у тзв. посткомунистичким друштвима нужен услов њихове демократизације. Мале демократске традиције тих друштава, међутим, оријентишу их на коришћење сазнања и искустава земаља у којима су развијени демократски односи. Јер, они могу бити добра оријентација за структурирање цивилно-војних односа у демократијама *in statu nascendi*.

Два су доминантна концепта положаја војске у савременим демократијама, а оба се заснивају на војном професионализму. Прво, ради се о цивилним институцијама стриктно подређеној стручно аутономној, политички неутралној и од друштва издвојеној војној професији. Она треба да се бави што ефикаснијим војним деловањем независно од било каквих невојних (политичких и моралних) консидерација. Друго, реч је о политички осетљивој и у друштво интегрисаној војној професији, која треба да што рационалније користи војну силу у структурирању пожељних међународних односа.

Историјско искуство показује да професионализација војске није ефикасан инструмент њене контроле. Најпотпунија демократска контрола обезбеђује се у оном типу војног организовања у којем је „сваки грађанин војник, а сваки војник грађанин“. Савремени социјални и техничко-технолошки услови отежавају стварање таквог типа војне организације. Напротив, они фаворизују целовиту или делимичну професионализацију војне делатности. У тој ситуацији, цивилна супремација и ефективна спољна и унутрашња контрола војске веома су значајне за постојање демократских односа и институција.

Заблуда је мишљење да професионализацију војске карактерише искључење политичких знања и ставова из процеса едукације и практичног деловања војног професионалца. Забрана политичких партија у војсци и чланства војним лицима у политичким партијама, као и искључење војника из политичког одлучивања, нужен је услов функционисања демократског поретка. Укључивање политичких садржаја у процес едукације војног професионалца ради формирања његових ставова према војној делатности, држави и војсци као организацији, с друге стране, нужно је за одржавање и развој демократских односа и институција. Неопходно је, при томе, обезбедити надпартијност војске, ослонац на научна сазнања и моралне и политичке вредности демократског устава.

У дефинисању положаја и улоге војске у демократском поретку, који желимо да створимо, често се заговара прворазредни значај ослонаца на наше традиције. На основу тога, могло би се закључити да је на нашим просторима, у нека стара добра времена, била развијена демократија, па је касније насиљем искорењена. Међутим, чак и површном познаваоцу историје јасно је да се ради о митолошкој, а не објективној истини. Јер, у нас демократија није никада била толико развијена да би могла постати парадигма за садашња настојања у изградњи демократских односа и институција, а то још мање може бити са становишта њима примерених цивилно-војних односа. Уколико је то истинито, поставља се питање како да се концепирају положај и улога војске у демократији која настаје, или који искуствени и теоријски ослонац треба да имамо у том процесу. Мишљења смо да је методолошки коректно да се тај феномен сагледа у земљама у којима су демократски односи и институције најразвијенији, у којима се положај војске, усклађен с тим односима и институцијама, испољава у најчистијем облику, и напokon, у којима је у вези с том појавом, наука остварила највише резултате. Нимало не апсолутизирајући вредности западне демократије, решења до којих је она дошла у структурирању цивилно-војних односа могу бити добра оријентација (не копија) за земље у процесу демократизације. Јер, историја нас учи да су више развијене земље, у сваком погледу, показивале мање развијеним слику њихове будућности (Маркс). А онима који ће ми замерити што сам у овом раду напустио „национално тло“ поручујем: „*de te fabula narratur*“ (Q. N. Flaccus).

Државна војска или војна држава

Државна војска или војна држава, питање је које зависи од положаја војске у систему друштвених односа. Војна држава је негација демократије. Државна војска није њена гаранција. Демократија постоји само онда када постоји неспорна супремација и контрола цивилних демократских институција над војском, односно када је војска њима подређена. Успостављање и нарушавање тога односа изузетно је значајно подручје теоријског и научноистраживачког рада социолога, политиколога, историчара, економиста и филозофа. Изучавају се како у политичком и конституционалном оквиру, тако, све више, и као комплексан социјални и филозофски проблем. Колика је заокупљеност науке том темом показује и чињеница да се сачињавају посебни политички речници као инструменти за њено боље разумевање.¹ Грађанске револуције, са њима

¹ E. E. Rossi, C. J. Plano, *The Latin American political dictionary*, A B C—Clio, St. Barbara, California, Oxford, 1980.

својственом институционалном, формалноправном поделом на цивилну и војну сферу, ставиле су је у средиште интересовања. Схватања реалних и пожељних цивилно-војних односа у широком су дијапазону од изразито либералистичких до изразито ауторитарних.

Класични либерални мислиоци, пре свега творци америчке декларације о независности и неки идеолози француске револуције, видели су у војсци институцију која прети слободи и демократији. Сматрали су је већим непријатељем од спољњег агресора. Практично политички постулати тога схватања су: социјална и политичка изолација војске, максимално смањење војног буџета и броја професионалних војних лица, фаворизовање грађанина војника насупрот војном професионалцу, односно грађанске милиције насупрот стајаћој војсци. На научно-теоријском плану, Херберт Спенсер конципира дихотомију на милитантна и индустријска друштва. Основни принципи организације првих је принудна, а других добровољна кооперација. Прва су ауторитарна, а друга демократска друштва.² Алексис де Токвил верује да ће се цивилизоване нације све мање оријентисати на рат, тј. да ће показивати све мању жељу и потребу да њиме решавају међународне супротности, зависно од степена развоја демократије. Демократија, с једне, и стајаћа војска и рат, с друге стране, за њега су антиподи. Јер, „сви они који настоје да униште слободу демократске нације требају знати да је рат најсигурније и најкраће средство да то постигну. Ово је први аксиом науке“.³ Харолд Ласвел поставља и преиспитује чувену хипотезу о „гарнизонској држави“, у којој су специјалисти за примену насиља најмоћнија друштвена група.⁴ Њихови идејни следбеници указују на опасне антидемократске последице интервенције војске у друштвеном животу, а њене протагонисте, професионалне војнике, називају „челичним хирурзима“, „наоружаним бирократама“ и „људима на коњу“. Бројне су, у вези с тим, дескрипције и класификације преторијанизма и преторијанаца.⁵

Милитаристи, с друге стране, перманентно подцењују демократију и нападају њене институције. Високо вреднујући структурна и организацијска обележја војног устројства, они их препоручују и/или намећу

² Детаљније: Н. Spencer, *The Military and Industrial Society, War, Studies from Psychology, Sociology and Anthropology*, Eds. Bramson L. and Goethals, W.G., New York/London, Basic Books, Inc. Publishers, 1964, pp. 291–308.

³ Alexis de Tocqueville, *On War, Society and the Military*, u *War, Studies from Psychology, Sociology and Anthropology, isto*, p. 325.

⁴ О Ласвеловим разматрањима могућности настанка „војне државе“ 1937. и 1941. преиспитивању његове хипотезе 1962. године, те о неслагању Р. Арона с његовим налазима опширније у: Н. D. Lasswell: *The Garrison State*, *The American Journal of Sociology*, XLVI, 1941, pp. 455–468; Н. D. Lasswell: *Sino-Japanese Crisis: The Garrison state versus the Civilian State*, *China Quarterly*, XI, 1937, pp. 643–649; Н. D. Lasswell: *The Garrison State Hypothesis Today*, u С. P. Huntington (Ed.): *Changing Patterns of Military Politics*, New York, 1962, pp. 51–70; R. Aron, *Remarks on Lasswell's „The Garrison State“*, *Armed Forces and Society*, №3, Spring 1979, pp. 347–360.

⁵ A. Perlmutter: *Political Roles and Military Rulers*, Frank Cass, London, 1981, pp. 9–40, 96–281.

друштву као целини. При томе испољавају изразито негативан став према политици и политичарима. Политика је за њих себична и штетна активност, она је прљава, несигурна и племенитог човека недостојна игра. Њени главни актери, политичари, површна су и нестручна лица; они су корумпирани сплеткароши. Насупрот њима, „у војничкој части постоји лукобран који не попушта пред конфузијама мишљења“.⁶ „Цивили неће никада схватити величину наших идеала. Стога ће бити потребно да их одстранимо из владе и да им препустимо улогу за коју су они погодни: рад и покоравање“ (Перон).⁷ Тамо где је бирократизација друштва достигла широке размере, ишчезавају антагонизми између цивила и професионалних војника. Долази до симбиозе њихових интереса, тако да мешовите цивилно-војне групе постају доминантне, конституишући систем односа који подмукло, али темељно разара демократске вредности и институције. Модерни цезаризам постоји, најчешће, без Цезара. У почетку, он је војни, затим цивилно-војни и, напokon, све више, полицијски.⁸

Потреба цивилне супремације и контроле војске

Бројне организације и институције у друштву, као што су политичке партије, цивилне бирократске структуре, привредна предузећа, црква итд., имају значајну улогу у политичким односима и процесима. У њиховом постојању и деловању готово нико не види посебан проблем. Међутим, тако није и с оружаним снагама: у целокупној историји учешће војске у политици сматрано је опасним феноменом. Стога се оправдано поставља питање које је исходиште тога става, односно на којим се аргументима такав став заснива. Или, која обележја војску чине, или могу чинити значајним политичким актером на штету друштва и државе?

Подозрење и страх од политичке активности армије, на основу историјског искуства, сасвим су оправдани. Јер, војска у односу на друге, цивилне организације има значајне предности, које је, у одређеним условима могу претворити у доминантну политичку снагу. То су, пре свега, монопол над оружјем, супериорност организације и високо емоционализован симболички статус.

Физички, она располаже најубојитијим оружјима и оруђима, тј. средствима чија употреба или претња употребом може драстично

⁶ De Gaule, *The Army of the Future*, London, 1940, p. 35.

⁷ Наведено према: J. N. Wolfe and J. Erickson (eds.), *The Armed Services and Society: Alienation, Management and Integration*, Edinburgh Univ. Press, 1970, p. 28.

⁸ О тим интересантним и значајним процесима видети детаљније у S. E. Finer: *The Man on Horseback (The role of the military in Politics)*, Westview Press, Boulder, Colorado, Printer publishers, London, 1988; A. Eide, Thee M. (Eds.): *Problems of Contemporary Militarism*, Croom Helm, London, 1980; *Militarismus heute*, Autorenkollektiv, Militärgeschichtliches Institut der DDR, Institut für Internationale Politik und Wirtschaft, Militärakademie „Fridrich Engels“, Militärverlag der DDR, Berlin, 1979; et mea parvitas: *Militarizam*, „Rad“, Beograd, 1977.

мењати карактер политичких односа и процеса. Ради се, дакле, о оружјима и оруђима која су политичко-стратешки релевантна.

Војска је институција за вођење оружане борбе, односно установа која треба да побеђује у рату. Из природе те делатности произилазе њена организациона обележја: централизовано командовање, хијерархија, строга дисциплина, разуђен и од друштва независан систем комуницирања. Поред тога, њу карактерише мање или више изграђено јединство уверења, погледа и осећаја (*l'esprit de corps, le code d'honneur*) који су заједнички њеним припадницима. Те карактеристике чине је релативно самодовољном и релативно независном од било које друге, цивилне организације.

За разлику од цивилних организација, војска подстиче на извесне емоционалне асоцијације. Захваљујући њима, може уживати значајан политички и морални престиж. Војне врлине, као што су храброст, дисциплина, саможртвовање, патриотизам и скромност, несумњиво, вредности су достојне поштовања. Осим тога, ниједна макроорганизација не посвећује толико пажње развоју осећања солидарности међу својим припадницима колико то чини војска.

Када су све те особине довољно развијене, армија себи обезбеђује, као потенцијални политички актер, изузетно велике предности у односу на било коју цивилну организацију или институцију. Отуда подозрење и страх од њене политичке улоге, било самосталне или у спрези са цивилним групама и организацијама. Јер, онај који располаже војском може, у оквиру постојећих историјских услова, пресудно да утиче на дистрибуцију и редистрибуцију моћи и материјалног богатства. Због те потенцијалне улоге, односно могућег структурирања друштва или његовог дела на организационим принципима и систему вредности војске, јавља се и потреба да се она контролише. Циљ је да се учини одговорном легалним органима државе, с једне, и обезбеди њена ефикасност, с друге стране. Кроз историју, и једно и друго није се лако постизало.

Преторијанизам постоји, односно може постојати када нема цивилне контроле или када је она неефективна. Цивилна контрола постоји када се официрски кор у потпуности потчињава цивилном шефу извршне власти (председник, први министар), председнику партије или монарху.

У условима у којима не постоје значајне социјалне разлике између цивилних и војних управљача нема ни озбиљнијих конфликта међу њима, па ни војне интервенције. Традиционални модел цивилне контроле настао је управо у таквим условима, тј. заснивао се на одсуству цивилно-војних разлика. Карактеристичан је за европске монархије 17. и 18. века, у којима је аристократија чинила и цивилну и војну елиту. Отуда, њихови интереси и погледи нису били суштински различити чак ни онда када су политички и војни послови персонално раздвојени, односно када су их почели обављати различити субјекти. Јер, офи-

цири и цивилни управљачи потицали су из аристократије и имали су истоврсне класне вредности. Племићке породице упућивале су, обично, једног сина у војску, другог у државну управу, а трећег у цркву. Уколико би се, ипак, појавила напетост између војника и цивила, аристократе су се у њиховом превазилажењу понашали првенствено као цивили, а тек онда као војници. То им је омогућавало да задрже моћ, богатство и статус.

Аристократа је био аматер у војном послу. За њега то није био позив са посебном улогом и нормама понашања, већ повремено обележје друштвеног положаја. Он није имао потребе да се супротставља монарху, јер би тиме поткопавао сопствени политички, економски и социјални положај.

Традиционални модел цивилне контроле, односно цивилне супремације, омогућавало је то што није било разлика између вршилаца цивилних и војних послова. Међутим, он није применљив у савременим условима због тога што цивилне и војне елите имају много различитих обележја (социјално порекло, образовање, стручност, социјални ставови, интереси и др.).

Други познати тип тоталне контроле војске јесте њена политизација и идеологизација. Карактеристичан је за једнопартијске политичке системе савременог доба. У њима цивилни владоци обезбеђују покорност оружаних снага њиховим прожимањем идеологијом и политичким вредностима владајуће партије. Кроз целу каријеру официра, и служење војног рока војника, брижно се усмерава процес интензивног политичког и идеолошког обликовања војске. Подударност идеолошких и политичких ставова владајућих цивилних група, с једне, и војних лица, с друге стране, која из тог процеса произилази, доследно отклања потенцијалне узроке сукоба међу њима. Степен прихватања ортодоксних политичких идеја и идеолошких вредности, поред стручности и способности, а понекад и на рачун њих, пресудан је критеријум социјалне промоције официра. Дакле, политички конформизам се награђује, а политичка лојалност, односно политички ставови војних професионалаца, због њиховог значаја, под сталном су контролом и провером. Од првог војника се очекује да буде најоданији владајућој партији, односно њеном вођству, па се његово понашање највише контролише. Да би се контрола остварила, односно била ефективна, на свим нивоима војне хијерархије уводе се политички официри, а у неким случајевима и тајна полиција, са мрежом доушника – информатора. Они су *de facto*, а понегде и *de jure*, независни од нормалног ланца војног командовања. Одговорни су за свој рад претпостављеним политичким официрима или официрима тајне полиције, које редовно извештавају и од којих добијају задатке. Ланац тог паралелног, и од војне хијерархије независног руковођења протеже се од најмање војне јединице до самог врха пирамиде цивилне власти. У случајевима где политичка и идеолошка индоктринација није

делотворна у стварању политичког конформизма предузимају се ригорозне казнене мере, како би се спречиле и сузбиле преторијанске склоности, тенденције и активности.

У том моделу цивилне контроле војска постаје орган једне, владајуће партије. На основу историјског искуства, он је изузетно ефикасан инструмент. Јер, где год је примењен није било војних удара, а сви покушаји су веома брзо и успешно онемогућени. Цивилна контрола је потпуна, али то није контрола цивилних демократских органа и институција. Стога је примена тог модела ограничена на једну врсту режима, на оне у којима постоји један центар власти (личне диктатуре и високоцентрализовани једнопартијски режими). У потпуности је, с друге стране, непримењив у вишепартијским политичким системима.

Демократска (цивилна) контрола – два модела

Независно од богатог теоријског наслеђа 18. и 19. века, на конкретно структурирање цивилно-војних односа савремених демократија нису пресудно утицале идеје, већ реалне безбедносне претње и изазови. Често су вредне, чак генијалне теоријске концепције које су се односиле на положај и улогу војске у демократском друштву веома брзо напуштане у измењеним безбедносним условима. Многи велики теоретичари, када су се нашли у ситуацији да непосредно одговарају за одбрану земље, радикално су мењали њихове иницијалне идеје које су раније упорно бранили. Модерна историја на то убедљиво указује.

Начелно се може констатовати да у доба дуготрајног мира и повољног безбедносног положаја јачају подозрење и нетрпељивост према стајаћој војсци, с једне, и заговарање народне милиције и војног аматеризма, с друге стране. У време ратне опасности (наглашена блоковска конфронтација, хладни рат, интерконтиненталне ракете и др.) манифестују се супротне тенденције. Радикално се одступа од традиционалног (либералног) концепта цивилне супремације и контроле, који имплицира негативан стереотип о војсци и војној професији и наглашава њихов значај у одбрани земље, насупрот опасности коју они могу представљати за демократске односе и вредности. Други светски рат и процеси међународних размера после њега означавају крај либералистичког концепта положаја и улоге војске у друштву. У оквиру демократске социјалне мисли артикулишу се два основна модела војног организовања и цивилно-војних односа:⁹

⁹ Први концепт најпотпуније је теоријски развио С. Хантингтон, а други М. Јановиц. Од шездесетих година до сада њихове идеје су окосница теоријског и истраживачког рада чији је предмет војска и цивилно-војни односи. Детаљније о њиховом учењу: S. Huntington, *The Soldier and the State, The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, The Belknap press of Harvard Univ. press, Cambridge, Massachusetts, 1957; M. Janowitz, *The Professional Soldier, A Social and Political Portrait*, The Free Press of Glencoe, A division of the Crowell-Collier Publishing Company, 1961.

а) заступа се концепт цивилним институцијама државе апсолутно подређене, стручно аутономне, политички неутралне војне професије која је изолована од друштва. Њена искључива улога је да се бави питањима што ефективнијег војног деловања, односно што ефикаснијим средствима и начинима постизања победе у оружаном борби, независно од свих невојних консидација;

б) предлаже се стварање политички осетљиве војне професије која је интегрисана у друштво, а која треба рационално да користи силу у стварању пожељних међународних односа.

У првом моделу, у дихотомији на цивилну (политичка) и војну сферу, војска има изразито подређен положај. Јер, политичка сфера је циљна, а војна потпуно инструментална. Војска се максимално деполитизује. Професионални војник оличава стручност у оспособљавању војске за оружану борбу. Сврха, односно циљ за чије ће остварење она бити употребљена налази се изван његове одговорности. Јер, *l'officier ne fait pas de politique*.

Други основ тог модела јесте однос према војсци и официрском кору. Наиме, цивили – носиоци функција политичке власти, дужни су да поштују војну част, стручност војног професионалца, унутрашњу аутономију и политичку неутралност војске. Они не смеју да клеветују официрски кор, да се мешају у професионалне војне послове и да уносе политичке консидације у војну организацију. Осим тога, ни у ком случају не смеју да употребљавају војску у страначким политичким борбама и за остварење партикуларних политичких интереса и циљева уопште.

Цивилно-војни односи су супсистем плуралистичког политичког система. Основни проблем који се у њему испољава јесте релативна моћ војске и цивилних група. Цивилна контрола и војна безбедност (односно ефикасност оружаних снага) највеће су, сматра Хантингтон, када је официрски кор професионализован и када, као такав, поседује минималну количину политичке моћи, која је неопходна за обављање безбедносне и одбрамбене функције. Традиционални либералистички концепт „субјективне цивилне контроле“ (контрола коју врше социјалне класе, институције власти и уставне норме), мада једини могући облик контроле у условима где не постоји професионализован официрски кор, присиљава војску да инкорпорира либералне вредности. Њиме се постиже одговорност војске, али на штету ефикасности и војног професионализма.

Под „објективном цивилном контролом“, с друге стране, моћ официрског кора је минимизирана професионализацијом, што га чини ефикасним и политички неутралним средством државне политике. Војна професија, која има обележја „идеалног типа“ професије (стручност, корпоративност и одговорност), делује у границама политике коју дефинише држава (политичари). Она није непосредно укључена у

формулисање политике, већ је ограничена на давање стручних савета органима законодавне и извршне власти.

Професионални војник је дужан да своја знања и способности користи за одбрану државе искључиво по наређењу легалних органа државне власти. Мотивисан је војном етиком, чија обележја произилазе из професионалне војне функције. Њене вредности и норме формирају посебан професионални поглед на свет или војни етос (*military mind, l'idée militaire, Profesional weltanschauung*).¹⁰ Степен његове развијености прворазредан је показатељ степена професионализације официрског кора. Професионална војна етика је, за Хантингтона, аисторична категорија. Промене у наоружању и социјалном окружењу војске ни најмање „не мењају војну етику исто као што откриће пеницилина није променило лекарску етику“.¹¹

Садржај војне етике чине ставови војних професионалаца према човеку, друштву и историји, националној војној политици и релацији војска – држава.

Друштвени сукоби су вечни и универзални. Насиље је укорењено у људској биолошкој и психичкој природи. Човек је јединство добра и зла, а војна етика наглашава зло. Човек је себичан, њега мотивише жеља за моћи, богатством и безбедношћу. Он је јединство снаге и слабости, а војна етика истиче његову слабост. Себичност човека води ка борби, али његова слабост ту борбу чини успешном искључиво посредством организације, дисциплине и вођства. Нормалан човек није никакав херој. Војска организује људе тако да могу да превладају њима инхерентан страх. Војна етика наглашава ограничење рационалности, те стога, изражава сумњу у способности човека да предвиђа и контролише. Дакле, војни поглед на човека је песимистички. Човек има елементе доброте, снаге и разума, али је, истовремено, зао, слаб и ирационалан.¹²

Војник потенцира значај групе насупротив индивидуи. Успех у било којој активности захтева подређивање воље појединца вољи групе. Традиција, колективни ставови, јединство и заједница високо котирају у војном систему вредности. Човек се брани само у групи. Војна етика је корпоративна; она је антииндивидуалистичка.

Војна етика усмерава на изучавање историје, која је „универзално искуство“. У историјском току улога силе је пресудна. У њему се не дешавају никакве квалитативне промене, већ се само смењују периоди рата периодима мира, и *vice versa*.

Војно поимање државне војне политике израз је професионалне одговорности за војну безбедност државе. Конкретније, војни професио-

¹⁰ Подробније о војној култури и војном етосу у њеном контексту видети S. Wilson, *For a Socio-Historical Approach to the Study of Western Military Culture*, *Armed Forces and Society*, Vol. 6, No 4, Summer 1980, pp. 527–552.

¹¹ Хунтингтон, *исто*, п. 62.

¹² *Исто*, п. 60.

налац државу сматра основном јединицом политичке организације, непрестано указује на природу, величину и степен непосредности претњи њеној сигурности и залаже се за стварање и одржавање јаким, диверзифицираним и спремним оружаним снага. Поред тога, он се супротставља мешању државе у ратне војне активности, изузев када је победа у рату извесна.¹³

Постоји подела рада између војника и државника (политичара). Политика је ван делокруга војне стручности. Шта више, учешће официра у политици поткопава њихов професионализам, смањује њихову професионалну компетенцију и дели професију на њену штету. Она води к замени спољних за унутрашње, професионалне вредности. Официр, стога, мора остати политички неутралан. „Војни командант не сме никада дозволити његовом расуђивању да се руководи политичком сврхом. Подручје војне науке је потчињено, а ипак независно од подручја политике. Управо као што рат служи циљевима политике, војна професија служи циљевима државе. Али државник мора признати интегритет професије и њен делокруг. Војник има право да од државника очекује политичко вођство. Цивилна контрола постоји када постоји ова субординација аутономне војне професије циљевима политике.“¹⁴

Одговорност професионалног војника према држави је трострука: он има репрезентативну (представља захтеве војне безбедности унутар државне организације), саветодавну и извршну функцију. Војна професија треба да буде ефикасан инструмент државне политике. Пошто политичке директиве долазе само са врха, војна професија мора бити хијерархијски организована. Стога је покоравање највиша војна вредност. Када професионални војник „добие наређење легалног претпостављеног он не расправља, не оклева, не руководи се његовим личним мишљењем; он се одмах покорава. Он се цени не на основу политике коју спроводи, већ на основу брзине и ефикасности којом је извршава. Његов задатак је да усаврши инструмент покоравања; сврхе у које ће тај инструмент бити стављен је ван његове одговорности. Његова највиша врлина је инструментална, а не циљна.“¹⁵ Он наређење извршава чак и онда када је у супротности с његовим личним погледима и интересима, и делује независно не само од политичких већ и моралних консидарација. За њега је пресудан *raison d'état*.¹⁶

Обележја друге концепције војног организовања и цивилно-војних односа су знатно занимљивија и значајнија. Њени представници војну професију третирају не као статичку, већ као динамичку бирократску организацију. Њена обележја, стога, нису вечна и непромењива. У вези

¹³ Исто, п. 65.

¹⁴ Исто, шп. 71–72.

¹⁵ Исто, п. 73.

¹⁶ Исто, п. 78.

с тим, наглашава се потреба за прилагођавањем војне професије новим условима. У том процесу професионални војник се суочава с бројним дилемама, које мора превазилазити или живети са њима.

У време у којем нису јасно разграничене војна и политичка сфера, као ни рат и мир, војна организација треба значајно да се мења. Предлаже се њен преображај у неку врсту полицијске снаге (*constabulary force*), намењене за рационалну употребу силе у одржавању или стварању пожељних међународних односа. Међутим, не ради се о полицијским функцијама војске у историјском смислу. Напротив, често традиционално коришћење војске као интерне полицијске снаге, изузев у крајњој нужди (као последње легитимно средство), могло би спречити развој нове војне организације. Сматра се да би та организација задовољила потребе безбедности и одбране, с једне, и цивилне, демократске контроле, с друге стране. Њоме би се очувао мир и, истовремено, обезбедила спремност за рат, уколико до њега дође.

Та трансформација је детерминисана великим социјалним и техничко-технолошким променама у другој половини 20. века. Захваћени су сви аспекти војне професије и војне организације: војни ауторитет, обележја војне струке, регрутовање официра, њихова каријера, политичка едукација, индоктринација и њихов однос према политичкој сфери.

Технолошка и организациона револуција смањила је разлике између „војног“ и „цивилног“, тако да су оне сада мање него у било којем периоду у модерној историји. Ради се, међутим, само о приближавању, смањењу разлика, а не о поистовећивању војних и цивилних активности.¹⁷

Основа војног ауторитета и дисциплине у војсци је измењена. Они се више не заснивају на грубој доминацији и репресији, већ на техникама групне контроле и консенсуса. Промена је непосредно условљена тежњом да се обезбеде иницијатива и креативност унутар хијерархијске командне структуре. Њена дубља детерминација произилази, међутим, из епохалног техничко-технолошког и социјалног развоја нашег доба.

Смањена је разлика између војних и цивилних занимања. Улога професионалног војника се променила. Традиционални ратник („херојски лидер“) преобразио се у војног менаџера, а војна професија, као целина, постала је слична невојним бирократским корпорацијама – „цивилизована“. Свакако, не ради се о тенденцији која може довести до занемаривања специфичности везаних за активност војне организације (вођење оружане борбе), конституисања и обележја њених органи-

¹⁷ Детаљније о обележјима те конвергенције: Ch. Moskos, *The American Enlisted Man*, Russell Sage Foundation, New York, i *The Emergent Military: Civil, Traditional, or Plural*, Pacific Sociological Review, 1973, Vol. 16, No 2, pp. 255–280; David R. Segal: *Convergence, Isomorphism, and Interdependence at the Civil-military Interface*, Journal of Political and Military Sociology, 1974, Vol. 2 (Fall), pp. 157–172.

зационих група и значаја ратничких врлина официра. Пре би се могло рећи да ефикасност војне организације у наше време зависи од одржавања равнотеже између војних технолога, „херојских лидера“ и војних менаџера.

Демократски процеси снажно су утицали на регрутовање официра. Оно се, наиме, од уске, релативно високостатусне базе проширило и постало више социјално репрезентативно. Односно, прилагођено је захтевима политичке демократије. У условима веће социјалне хетерогености (класне, националне и др.) официра, социјално порекло постаје прогресивно мање значајан чинилац обликовања њихових политичких погледа него што су едукација, професионално искуство и лични савези. То, међутим, ипак не значи да је социјално порекло безначајно. Али, начелно, „интерни систем индоктринације ће, пре него социјално порекло, детерминисати политичку оријентацију војне професије“.¹⁸

У условима у којима војска треба да буде оспособљена за стратегијско одвраћање и ограничени рат не постоји значајна разлика између војне организације ратног и мирнодопског времена. У њој официрски кор делује на основу двоструких стандарда: мирнодопских и ратних, а све то снажно утиче на обележја едукације и каријере официра, која их чини другачијим од њихових колега у прошлим временима. То се, пре свега, односи на њихово политичко образовање и оспособљавање, као и на однос према политичкој сфери уопште.

Савремена улога војске, наглашава Јановиц, налаже да претња употребом и/или ефективна употреба војне силе треба да буду веома пажљиво усклађени с политичким циљевима који желе да се остваре. Стога се војни и политички чиниоци не могу разматрати независно једни од других на било којем нивоу војног деловања. Војни професионалац треба да буде обучен и осетљив на невојне (пре свега, политичке) консидарације војне активности и да учествује у формулисању политике са цивилима. Схватања да је његов задатак употреба максималне силе ради постизања победе, тј. концентрација на искључиво војне чиниоце, уз истовремено искључење политичких и других невојних консидарација, да постоји суштинска разлика између ратних и мирнодопских услова, и да војни професионалац треба да буде политички неутралан и социјално индиферентан морају бити напуштена. Из тога произилази потреба да професионални официр буде образован и оспособљен за обављање како војних, тако и политичких послова. Системом едукације треба неговати „ратнички дух“ и, истовремено обезбедити да војни професионалац постане осетљив на политичке и социјалне детерминанте и последице војне активности. „Немогуће је“, сматра Јановиц, „изолативати професионалног војника од домаћег политичког живота...

¹⁸ М. Janovitz, *исто*, п. 428.

Циљ политичке едукације је да развије приврженост демократском систему и оспособи официра да разуме његово функционисање.¹⁹

„Није истина да сви официри требају бити широко политичко-војно образовани, мада је то пожељан циљ. Али, сви официри морају бити обучени за разумевање цивилне супремације... Чак најмлађи официр, у зависности од његовог постављења, може деловати као политички агент. Политичко-војно образовање не може бити одлагано до половине каријере официра, када он улази у Ратну школу. Оно треба да почне у војној академији, где настава тактике мора бити повезана са захтевима међународних односа, и да се настави на вишим нивоима образовања и професионалног развоја.“²⁰

Укључивање политике у војну организацију не доводи у питање демократску политичку контролу над војском. Напротив, оно је појачава. Али, она се не обезбеђује грубом сепарацијом официрског кора од цивилних институција и његовом пуком инструментализацијом.

Основна претпоставка за успешну цивилну контролу је да легислатива и егзекутива располажу критеријумима и информацијама за оцену спремности и ефективности војне организације. Оне су одговорне за формулисање стандарда понашања и деловања који обавезују војску. Међутим, они не могу бити створени без професионалног војног мишљења и утицаја. Из тога произилази потреба за сарадњом између политичара и војника. Утицај војног професионалца, у тој сарадњи, израженији је када се ради о стандардима понашања у конвенционалном ратовању, него о стандардима у сфери стратегијског одвраћања претњом употребе средстава масовног уништавања, у којој војска нема професионално-стручни монопол.

Када постоји „објективна цивилна контрола“, која се обезбеђује радикалном професионализацијом официрског кора, официри су мотивисани само професионалном етиком. Историјско искуство показује да тај облик контроле може резултирати у неком облику „гарнизонске државе“. Конкретније, у дужим периодима међународне затегнутости и конфронтација, и, у вези с тим, наглашених претњи ратом, војни професионалци, у савезу са цивилним лидерима, могу преузети велику количину политичке моћи, непримерену демократском друштву.

Нова војна организација, по мишљењу Јановица, то искључује. Јер, она је конципирана тако да буде компатибилна с традиционалним циљевима демократске политичке контроле. У њој официр обавља задатке због тога што је професионалац са осећањем самопоштовања и оданости моралним нормама демократског система. Цивилно друштво му дозвољава да очува свој кôд части и подстиче га да развија професионалне способности. Он се подређује цивилној политичкој контроли јер је уверен да цивили цене и разумеју обавезе и одговорности војске.

¹⁹ Исто, п. 439.

²⁰ Исто, п. 426.

Укључен је у цивилно друштво и, стога, дели његове заједничке вредности.²¹ Професионални војник је, дакле, подређен цивилној контроли не само због „*rule of law*“ и традиције већ и због професионалних стандарда и интеграције у цивилно друштво.

Цивилна контрола, професионализација и (де)политизација војске

Наведени модели војне организације, најбоље су теоријски конципирани у војној социологији у САД.²² Излагањем другог, извршена је имплицитна критика првог модела.²³ Заједничко им је залагање за војни професионализам. У првом случају ради се о радикалном, а у другом о прагматичном професионализму. У оба случаја наглашени су потреба и значај цивилне контроле за постојање и опстанак демократских односа и институција. У оквиру првог модела она се остварује сепарацијом војне професије од друштва, а у другом – њеном интеграцијом у друштвене процесе.

Ценећи на основу историјског искуства модерног доба, радикални војни професионализам није спречио интервенцију војске у политички живот. Деловање војних клика у САД за време Вашингтона, у Прусској и Русији око монарха, у Немачкој у време Првог светског рата, у Србији почетком овог века („Уједињење или смрт“ или „Црна рука“), у Јапану између два светска рата, као и разноврсне манифестације гарнизонске државе после Другог светског рата, уверљива су аргументација за тај закључак. Војни професионализам, дакле, није обезбедио цивилну супремацију и контролу у земљама развијене политичке културе. Интервенција војске у политици земаља ниске и минималне политичке културе више је правило него изузетак.

Уколико сепарација војне професије (и тзв. објективна контрола) није ефективно средство за спречавање отуђења војске, треба размотрити делотворност њене друштвене интеграције на могућност те појаве. Најпотпунија интеграција војне професије у друштво постиже се у оном типу војне организације у којем је „сваки грађанин војник, а сваки војник грађанин“. Наиме, нема професионалне војске, већ наоружани грађани гарантују интегритет и безбедност државе. Војни послови и активности део су њиховог свакодневног живота. Демократске и војне институције се прожимају; оне су неодвојиве. Отуђење армије од друштва у таквој војној организацији је немогуће. Не постоје услови да

²¹ Исто, п. 440.

²² О развоју војне социологије у САД видети: В. Воџе, *Quatre decennies de sociologie militaire aux États-Unis: Bilan et perspectives*, Les cahiers de la Fondation pour les études de défense nationale, Supplément au numéro 12 (4e trimestre 1981) de Stratéque, pp. 91-138.

²³ О једној доброј компаративној анализи тих модела видети: Arthur D. Larson, *Military professionalism and civil control: a comparative analysis of two interpretations*, Journal of Political and Military Sociology, 1974, Vol. 2, Spring, pp. 57-72.

било ко манипулише војном силом друштва у остварењу било каквих партикуларних политичких интереса. Такво војно организовање, међутим, и њему примерени цивилно-војни односи, може бити делотворно само у друштвима која карактерише висок степен социјалне кохезије. Да није реч о утопији, већ о стварности, показује, на пример, Швајцарска.²⁴ У супротном, тј. уколико у друштву и држави постоје изражени антагонистички интереси њихових делова, милицијски систем постаје контрапродуктиван са становишта не само успешне одбране већ и опстанка тога друштва и државе. Независно од чињенице што су социјалне претпоставке за постојање делотворног милицијског војног система тешко оствариве, интеграција војне и цивилне сфере коју он обезбеђује јесте, и остаје, идеал којем треба да теже демократске снаге савременог света у структурирању цивилно-војних односа. Тамо где оне не постоје, проблем војног организовања и, с њим у вези цивилне супремације и контроле, далеко је сложенији.

Шездесетих и седамдесетих година овога века у демократским земљама спроводе се војне реформе које имају историјски значај. Условљене су бројним чиниоцима: од техничко-технолошке до вредносне сфере. Међу њима су најзначајније промене у материјалној култури ратовања и криза легитимитета војске, с којом су се те земље суочавале.²⁵ Изузетан је њихов негативан утицај на *levée en masse*, заснован на конскрипцији. Отпочет је процес преображаја масовних армија, односно оружаних снага заснованих на општој војној обавези, у професионалну, добровољачку војску.²⁶ Изгледа као да је на умору једна од највећих идеја великих револуција модерног доба: да грађанин, ради одбране отаџбине, има право и дужност да служи у војсци.

Развој војне технологије лишио је армију стручног монопола у домену најубитачнијих оружја. Она мења њену улогу инструмента рата у инструмент његове превенције. Испуњење те улоге подразумева војне снаге спремне за ангажовање без мобилизације и домобилизације.

Чињеница да само ограничен број земаља (суперсиле) поседује нуклеарно оружје има за последицу губитак суверенитета малих и средњих земаља. Постојање и деловање међународних савеза (блокови) и наднационалних џиновских војних организација неспојиво је са традиционалним концептом националне државе. *Societas leonina* прекида везу

²⁴ О швајцарском систему војног организовања: R. Haltiner, and R. Meyer: *The citizen army and its legitimacy (Aspects of relations between armed forces and society in Switzerland today)*, IX th World congress of sociology, Uppsala, 1978.

²⁵ Опширније о кризи легитимитета војске, њеним узроцима, манифестацијама и последицама: *The Military and the problem of legitimacy*, Eds, Gwin Harries-Jenkins and Jacus van Doorn, SAGE Publications Inc. London, 1976.

²⁶ О том значајном процесу видети: M. Jonowitz, Ch. C. Maskos, *Five Years of the All-Volunteer Force: 1973-1978*, Armed Forces and Society, vol. 5, №2, February 1979, pp. 171-179 i dalje; Catherine McArdle Kelleher: *Mass Armies in the 1970's (The debate in Western Europe)*, Armed Forces and Society, Vol. 5, №1, November 1978, pp. 3-29.

између спољне претње и националног консенсуса, као и између спољне функције армије и њене интерне функције као „школе народа“.

Сложеност борбених техничких система, повећање техничке специјализације и поделе рада поставили су на „дневни ред“ економску ефикасност и оправданост постојања масовне армије засноване на општој војној обавези. Најразорнија и најубојитија оруђа и оружја постала су таква да је не само илузорно очекивати да њима може руковати сваки грађанин, већ би то, и када би било могуће, било изузетно скупо. Наиме, њима може руковати само специјализован професионални војни кадар.

Силно нараста отпор употреби силе у превазилажењу међународних супротности. У порасту су, такође, индивидуализам и антиауторитаризам, као резултат тежње за већом слободом, социјалном правдом и једнакошћу. У том контексту, армија се жестоко критикује. Све је израженија непопуларност опште војне обавезе и војних институција уопште. Ерозији су изложене вредности као што су слава и отаџбина, које су традиционално биле повезане с масовним националним армијама. За младу генерацију, која је основни војни контингент становништва, служење војног рока више није испит зрелости, као што је то некада било. Јер, постоје други начини да она искаже своје вредности и способности.

Све је то масовну армију, као инструмент еманципације грађанства и симбол националног суверенитета, довело у питање. Излаз из те ситуације је у смањењу и професионализацији (потпуна или делимична) војске, а резултат су професионални или комбиновани, конскриптивно-професионални, војни системи.

С правом се поставља питање да ли професионализација војне делатности угрожава демократију, или, да ли комбиновани, професионално-конскриптивни системи и професионална војска могу бити компатибилни са демократским односима и институцијама. Јер, настајање демократских друштава модерног доба било је нераздвојно повезано с настанком масовних армија, заснованих на општој војној обавези. Грађанин је своја демократска права (*ius activae civitatis*) остварио оружјем. Приступ оружју и способност да се оно употреби сматра се једним од најзначајнијих показатеља постојања демократије.²⁷ Учешће у војним пословима, односно право да се ратује, непосредно је водило једнаком праву гласа. И једно и друго су утицали на друштвени карактер и структуру оружаних снага, као и на вештину ратовања. Од 19. века армија је постала инкарнација воље народа, а не монарха. Демократски уставни налажу грађанину да испуни своју грађанску дужност кроз војну службу за заштиту државе. Војна обавеза је постала интегративни чинилац друштва, а армија ослонац демократије и школа народа.

²⁷ О једном интересантном схватању повезаности политичке једнакости и учешћа у војним пословима видети: Garzia de Sebastian, *Political Equality and Military Participation*, Armed Forces and Society, Vol. 7, №2, Vinter 1981, pp. 181-186.

У условима када је потпуна или делимична професионализација војске нужност, прворазредан значај добија ефикасна и ефективна цивилна (демократска) супремација и контрола. Нужно је да она буде тако структурирана да обезбеђује пресудан утицај друштва на употребу војне силе, с једне, и војну ефикасност, с друге стране. Сада се више него икада раније потврђује да је цивилна контрола централни проблем демократског политичког поретка. Она мора да буде спољња и унутрашња. Спољњу контролу успостављају и спроводе легислативна и егzekутивна власт, као и судство. Њима треба додати и све већу улогу јавног мњења. Јер, у демократском друштву делатност свих државних органа изложена је суду јавности. Војска у том контексту не треба и не може да буде изузетак. Унутрашња контрола, с друге стране, заснива се на вредностима и нормама припадника војске. Прво, ради се о социјалним, политичким и моралним вредностима које су дедуковане из демократског устава, а војници су их усвојили као начин свог мишљења, осећања и понашања (субјективна контрола). Друго, ради се о научним, техничким и професионалним вредностима и стандардима (објективна контрола). На тај начин ствара се систем који регулише однос војног професионалца према војној делатности, држави и војсци као организацији. Уколико се тако конципирана контрола доследно спроводи, професионална и конскриптивно-професионална армија постаје компатибилна с демократским поретком.

У оквиру тога, веома је значајан однос професионализације и деполитизације војске, тим више што се у демократским друштвима *in statu nascendi* та два појма непрецизно и неоправдано раздвајају и супротстављају. Тако је, према некима, професионализација негација сваке политизације, односно карактерише је искључивање било каквих политичких знања и ставова из едукације и деловања војног професионалца. Под војним професионалцем, у том мисаоном склопу, имплиците се подразумева лице чије је занимање војна делатност, које, стога, није дилетант, односно аматер у обављању војних послова. Очито је да је то појмовно одређење изведено из ненаучног схватања професије и занимања. Постоји, наиме, значајна разлика између та два појма. Да би неко занимање постало професија, оно мора бити професионализовано. Дакле, мора стећи битна обележја феномена који се зове професија. А то су скуп вештина којима се професија бави и којима је тешко овладати, организација, аутономија, самоуправа, дуга едукација припадника професије, њихов кôд части, односно етика, социјална одговорност и осећај припадности професији. Мада постоје разлике у дефинисању професије,²⁸ већина научника се слаже у томе да професију карактеришу: функционална стручност, корпоративни дух и одговорност. Војна професија, пошто је специфична, тј. бирократизована, не може имати аутономију и самоуправу. Стога се, *sensu strictiori*, ради о полупрофесији.

²⁸ Видети: Frank E. Harrison, *Managment and organization*, Houghton Mifflin Company, Boston, London, 1978, pp. 589–593.

Обављање војних послова (као занимање) није професија све дотле док се не развију назначена обележја професије. Зато професионализација није административни акт, већ дуг процес формирања ставова официра према војној делатности, држави, односно њеним демократским институцијама и војсци као организацији. Без тога нема ни ефикасног војног деловања, ни цивилне контроле војске.

Војска и војно деловање непосредно су детерминисани политиком (кроз њих се реализује одређена политика). Они се сада, више него икада раније, прожимају и преплићу. За успешност војне активности нужно је познавање како њене детерминације, тако и њених реалних и потенцијалних последица. Игнорисање везе између друштвене и државне структуре, с једне, и организације и примене оружане силе, с друге стране, одваја војну мисао и праксу од њене природне основице и чини их самим себи сврсисходним. Стога свака војна акција (стратегиска, оперативна или тактичка) мора по ширини и интензитету да кореспондира политичком циљу који жели да се оствари. Отуда потреба за оспособљавањем војног професионалца за обављање не само војних већ и политичких послова. Да би се то постигло нужно је да он у току школовања и професионалног развоја изучава науке које ће му помоћи да схвати природу војске као организације и социјалног и политичког контекста у којем ће се војна сила употребљавати. То су, пре свега, политичка социологија, компаративни политички системи и међународни односи. Без знања из тих наука не може се квалитетно процењивати војно-политичка и безбедносна ситуација у којој се војно делује, или се предвиђа такво деловање. Спој војних и политичких знања и способности у личности војника појављује се у грађанској социјалној теорији у новије време. Знатно раније на њему су инсистирали и успешно га остваривали мислиоци и практични делатници револуционарног ратовања. Војна мисао и дело Лењина, Маоцедунга, Тита и других вођа социјалистичких револуција најбољи су доказ за ту тврдњу.²⁹

То *mutatis mutandis*, важи и за однос војног професионалца, односно војске према држави. Војник, наине, мора познавати политички систем државе којој служи, положај војске у њему и начин његовог функционисања. За њега демократски односи и институције, укључујући и цивилну супремацију и контролу, морају бити вредности које треба поштовати и бранити. Улога војске је управо у одбрани устава, тј. легалног облика државе, с повезаним институцијама. Ту нема и не може бити неутралности. А да би ту улогу могла успешно да обавља, у

²⁹ Детаљније: G. Chaliand, *Stratégies de la guérilla. Guerres révolutionnaires et contre-insurrections (Anthologie historique de la Longue Marche à nos jours)*, Mazarine, Paris, 1979; *Военно-теоретическое наследие В. И. Ленина и проблемы современной войны*, Ред. А. С. Миловидов, Военное издательство, Москва, 1987; *Selected military writings of Mao Tse Tung*, Foreign Languages Press, Peking, 1967.

едукацију професионалног војника нужно је укључити политичке садржаје.

Формирање ставова према групи, односно војсци као организацији (група солидарност у виду корпоративног духа), такође подразумева одређена знања и способности социолошке, психолошке и андрагошке природе. Без њих је немогуће створити ефикасну и ефективну оружану силу.

Одређеније, забрана рада политичких партија у војсци и чланства војних лица у политичким партијама, као и искључење војника из политичког одлучивања (било да се ради о легализованом учешћу или уценама, претњама и притисцима), нужан је услов за функционисање демократског политичког поретка. Без те и такве деполитизације нема истинске демократије, односно демократских односа и институција. Укључивање политичких садржаја у процес едукације војног професионалца ради формирања његових ставова према војној делатности, држави и војсци као организацији (одговорност према вани и солидарност према унутра), с друге стране, нужно је у одржавању и развијању демократског поретка. Таква политизација је интегрални део професионализације војног занимања. Нужан услов њеног остварења је *überparteilichkeit* (надпартијност) војске, ослонац на научна сазнања и политичке и моралне вредности устава демократске државе. На тај начин војна професија постаје значајан чинилац остваривања великих идеја демократских револуција модерног доба: *égalité, fraternité et liberté*.

Проф. др *Милан Вучинић*

Радикалне промене до којих је дошло насилним редуковањем СФРЈ на СРЈ и настанком нове констелације, у којој се ова нова држава нашла с обзиром на опште карактеристике њеног војно-политичког положаја и услед великих промена у њеној привредној, демографској и политичкој структури, настала је неотклоњива потреба да се приступи изградњи новог система одбране земље. Да би се могао конституисати и развијати нови и за све прилике примерени систем одбране неопходно је да се претходно дефинише његова основа (платформа) – концепција одбране.

Начела која у својој укупности треба да чине нови концепт одбране СРЈ треба да буду резултанта изведена из свих релевантних општих, унутрашњих и спољних чинилаца. Да би постала обавезујућа основа за изградњу новог система одбране земље, треба да буду уздигнута на највиши правни ниво, тј. да се на одговарајући начин изразе у свим решењима која се установљавају као трајна, а односе се на место и улогу државних органа и свих других носилаца права и дужности у одбрани земље.

Како предстоји уставна реформа и ревизија закона ради усаглашавања с Уставом, то је неопходно предузети одговарајуће мере да се обухвати и правна проблематика из области одбране. Од тога како ће дефинитивно бити уређени односи међу републикама и република према савезној држави зависи карактер и квалитет одбране земље. То значи да се захтеви одбране морају поштовати у процесу уставне реформе, јер се само тако може обезбедити да СРЈ гарантује одбрану земље и да у тој својој функцији може припремити, мобилисати и ефикасно ангажовати све људске и материјалне потенцијале земље и њен укупни простор онако како то захтевају околности у којима се земља може налазити када буду угрожени њена сувереност, независност, територијални интегритет и уставни поредак.

Наша теоријска мисао има важан задатак да доприноси одговору на многобројна питања која се, као начелна и актуелна, односе на одбрану земље. Тих питања је много, а бројна од њих су – нова. По својој структури, она су веома слојевита. На једној страни, ради се о проблемима највишег ранга (стратегијски проблеми), а на другој, о питањима прагматичне природе (оперативна, организациона и др.). Већина чинилаца који су релевантни за концепт и систем одбране сада

је радикално измењена или сасвим нова. Стога је неминовно тражење одговора на питање шта нам таква констелација налаже да чинимо у области одбране – њене политике, концепције, система и њеног стања. Та констелација је такође слојевита: чине је унутрашњи и спољни чиниоци, који су у много чему измењени, а неки од њих и радикално. Услед тога производе (еманирају), појединачно и у целини (у свом укупном резултату), постулате кардинално важне за политику и праксу одбране.

Сада више ништа није исто као што је било пре годину – две дана. Разуме се, не ради се о променама које су последица природне еволуције чинилаца релевантних за концепт наше одбране. Напротив, ради се о њиховим радикалним променама, које би се, с обзиром на своју изненадност и брзину (експанзивност), могле означити и као – турбулентне. Укупну ситуацију отежава околност да турбулентност тих чинилаца није довршена, па је неизвесно колико ће такво стање трајати, какав ће њихов укупни резултат бити. Све је, дакле, у интензивној динамици, која уз то има негативан предзнак.

Наведена констелација једнако се односи на спољне и унутрашње чиниоце. Јер, чињеница је да је однос нашег ближег и даљег окружења према нама још увек недефинисан. За сада је извесно да је општи тренд деловања тих чинилаца по нас све неповољнији, како за унутрашњи, тако и за спољни простор. У условима када ни једно ни друго стање није макар стало на генералном нивоу и када су још веома активни и, по свему судећи, веома јаки генератори њихове даље негативне експанзије веома је тешко дефинисати као извесно стање у вези с било којим већим проблемом. У таквим околностима пресудно је значајно свако настојање да се експанзија негативног у стању тих чинилаца заустави или ублажи. При томе, наша моћ да утичемо извеснија је у односу на унутрашње неповољне чиниоце. Тако остварени резултати на унутрашњем подручју могу постати значајни чиниоци нашег утицаја на спољно окружење.

Насталим променама мора се прилагођавати систем одбране земље. Шта више, због њихове радикалности мора се редефинисати укупни концепт одбране да би се на тој основи успоставио одговарајући систем одбране и водила одговарајућа практична политика одбране. Генерални, дефинитивни концепт одбране, који би био општа платформа за успостављање и развој система одбране, није могуће установити у свему у постојећим околностима, а разлози су како спољње, тако и унутрашње природе. На спољњем плану још се нису дефинитивно откриле (не барем у овом тренутку) конкретне намере спољних сила према СРЈ, пре свега према Србији. На унутрашњем плану, такође, још увек није сасвим извесно много тога у вези с карактером државе.

На спољњем плану, дакле, још увек не зна се који су прави мотиви укупне политике која се води према СРЈ и шта њоме конкретно жели

да се постигне. Истина, постоје историјске константе које се настављају, што управо доказује њихово постојање. У односу на збивања у прошлости, сада је ситуација још сложенија. Јер, земље које су биле традиционални непријатељи Србије и Црне Горе, односно стварања Југославије, сада су то знатно више него 1918. године. У њима су се задржале старе аспирације према нашим земљама, које се непрекидно потврђују, а у одређеним приликама отворено манифестују као дефинисани политички циљеви иза којих наступају армаде. Албанија, Бугарска, Мађарска, Аустрија, Италија, Немачка и Турска јесу државе таквих аспирација. Оне цене да им је за остварење њихових виталних циљева ситуација повољнија него икада раније, јер рачунају да би те циљеве, или макар део њих, могле остварити, на овакав или онакав начин, под окриљем политике Савета безбедности УН, односно КЕБС-а. Ситуација за то је сада заиста повољнија, између осталог и због тога што су сада јаче него што су биле у Првом светском рату, односно 1941. године. С друге стране, њима одговара и за нас неповољна околност што су земље наши традиционални савезници, пре свега САД, Велика Британија, Француска, па и (официјелна) Русија, активни носиоци неправедне политике према СР Југославији.

Лом светског социјалистичког система радикално је променио политичке, па тако и војно-политичке прилике, које карактерише успијање САД на позицију једине, апсолутно водеће светске силе, без конкуренције у војно-политичкој моћи. Била би велика илузија мислити да САД неће искористити такву своју позицију. Совјетски Савез се распао. Русија је немоћна, а још се није конституисала коалиција која би политички, економски и војно могла озбиљно конкурисати Сједињеним Државама. Док се такав ривал не појави на планетарној сцени извесно је да ће САД журити у настојању да своје позиције учврсте и искористе. У логици таквих амбиција је да се свака прилика користи за побољшање својих позиција. А те прилике могу бити како оне које су као неуралгичне настале под утицајем САД, тако и оне које су то постале под утицајем других околности, па и унутрашњих. Тако се понаша сила која има планетарне аспирације. У односу на наше прилике, амбиције САД потенциране су околношћу да се ради о простору чији је геостратегијски положај особито значајан, што је његова вековна карактеристика. Отуда, било би нелогично да се тако важно подручје нађе изван пажње, интереса и аспирација САД. Док су год у позицији велике силе, наша геостратегијска позиција биће њихова преокупација. Отуда није требало очекивати да ће се оне дистанцирати од збивања на југословенском простору. Напротив, оне ће учинити све што сматрају да је допуштено великој сили како би се проблеми на овим просторима „средили“ сагласно њиховим интересима.

Како се овде укрштају интереси и мноштва других држава, поготову оних које имају традиционалне аспирације према деловима југословен-

ског простора, САД имају их у виду – и на њих рачунају као на генераторе који покрећу и мотивишу те земље да се приклоне њиховој политици. Оне ће им бити лојалне све док се надају да ће им таква политика омогућити остварење потпуних или макар редуцираних аспирација. Сједињене Америчке Државе неће пропустити прилику да на рушевинама претходне Југославије профитирају и тако што ће настојати да искористе аспирације свих држава које се грабљиво понашају, дозвољавајући им, при томе, само онолико колико могу да рачунају на узврат с њихове стране. У сваком случају, нови односи на југословенском простору неће моћи да се успоставе независно од интереса САД. Разуме се, воља за те интересе није свемоћна. Њен домашјај зависи и од учинка друге стране – народа и државе у односу на које се та политика води и чије интересе погађа.

За садашњи положај СР Југославије изузетно је значајна и околност да су се у њеном непосредном окружењу појавиле нове државе, настале сецесијом од СФРЈ, које су непријатељски расположене према њој. Хрватска, Босна и Херцеговина и Македонија нису наклоњене СРЈ, а нарочито не Србији, па на такав њихов однос свакако рачунају сви наши противници. У овом тренутку немамо савезнике, барем не официјелне у лицу неке државе. Међутим, надамо се да је другачије с наклоношћу народа, па и у оним државама чија нам је званична политика најмање наклоњена. Осим тога, за наш војно-политички положај, па тако и на одговор на питање новог концепта одбране, непосредно утиче и чињеница да потенцијални агресори на СРЈ располажу разноврсним арсеналом савремених средстава и снага који им омогућавају мноштво облика дејстава – од класичних до најновијих, што снажно потенцира потребу за успостављањем еластичног система одбране који би био кадар да се прилагођава свим варијантама агресије према нама. Сада се с великом пажњом мора узети у обзир, као већ веома важан чинилац, и информативни рат.

Друга сфера догађања, односно чинилаца који значајно утичу на решавање наведених проблема јесу прилике у самој земљи. Наиме, услед познатих збивања, Југославија је као држава редуцирана, у односу на претходну, на нешто мање од половине становништва и на нешто мање од половине територије, што би се могло рећи и за приближно стање економског потенцијала. Тиме је изгубила примат највеће државе на Балканском полуострву и нашла се у кругу малих земаља. Геостратегијски аспект величине и положаја СРЈ карактеристичан је, међутим, по томе што се ради управо о делу територије СФРЈ који је карактерисао њен геостратегијски положај. При томе је нарочито важна околност да се ради о територији према којој одавно постоје освајачке претензије, а уз то је она матична држава Срба и Црногораца. Тако је остала на путу традиционалних претензија према Истоку и задржала функцију Пијемонта у односу на Србе ван Србије.

Актуелне политичке прилике на подручју СРЈ још нису ни стабилизоване, ни дефинитивне, плановима спољњег и унутрашњег порекла доводи се у питање и само постојање СРЈ као државе Срба и Црногораца, а жестоко су супротстављене снаге које настоје да учврсте СРЈ и оне које је оспоравају. Ситуација је веома сложена, и то са било којег становишта – од идеје о заједничкој савезној држави Србије и Црне Горе, па до њеног карактера. Све то се дешава и поред тога што је та држава већ конституисана и што је заживела, представљајући континуитет СФР Југославије. Наиме, неке политичке снаге оспоравају потребу за постојањем такве државе, а неке су за њу, али су радикално подељене око питања каква она треба да буде – федеративна у традиционалном смислу или, пак, ближа конфедерацији. Међу нерешеним питањима је проблем унутрашње организације СР Југославије. Шта више, неке снаге постављају питање колико ће саставне републике бити међусобно блиске, односно подударне с обзиром на своје унутрашње економско и политичко устројство. Још увек није решено питање односа републичких и савезних органа, па у оквиру тога ни питање коме припада супрематија закона – републици или савезној држави. Сада се та ситуација рељефно манифестује у савезном и републичким уставима. Њихова неподударност је толика да се уставна реформа у земљи сматра веома актуелном. За сада се не може проценити ни платформа, ни генерална интенција, нити коначни резултат такве реформе јер још није изванстан ни степен политичке спремности да се она оствари. Стога довршавање процеса целовитог конституисања савезне државе следи тек после постизања сагласности, уколико се постигне. Све то има вишестрани значај за питање одбране, јер се она мора засновати, као константан и целовит друштвени однос, на истоветан начин у читавој земљи.

Оно што је несумњиво дефинитивно јесте већ скоро радикалан разлаз са основама ранијег друштвено-економског и друштвено-политичког система. Тај процес, истина, још није у свему довршен, али је одмакао толико да се може констатовати да је остварен значајан преокрет у обе области.

На питање какав нам концепт одбране одговара веома је тешко одговорити, јер су у нас још увек интензивне промене у свим областима друштвених односа, а не прате их у довољној мери одговарајуће правне норме. Изван тог процеса промена није остала ниједна област друштвених односа, а он има витални значај за будућност земље управо стога што те промене, будући да су радикалне, опредељују и карактер њене одбране, и то комплексно: као концепт, као систем, као политику и као квалитет одбране, тј. њену моћ.

Наше стање најбоље илуструје бурна политичка стварност, коју карактеришу оштри судари веома различитих ставова о најважнијим питањима. У трагању за новим концептом одбране веома је важно и

питање наше способности да све те околности поуздано идентификујемо, објективно спознамо и да их вредносно посматрамо у контексту питања шта у целини значе за одбрамбену способност земље. При томе, треба узимати у обзир најмање две стране тога процеса промена и догађања: какав ће коначно бити њихов резултат и колико ће тај процес трајати. Оба питања су нарочито актуелна због околности да постоји мноштво политичких идеја, планова и интереса бројних, међусобно политички веома подељених снага, које су, често, и у веома оштром међусобном сукобу. За нас је то отежавајуће стога што смо тек онедавно прешли на политички и економски плурализам. У амбијенту оштре политичке подељености тешко је очекивати сагласност чак и око највиталнијих, тзв. националних интереса, односно око тога шта су витални интереси државе и како их треба остваривати и бранити. Погледи су различити о свим питањима, па и о спољној политици, која имају велики значај и за политику одбране. Међу нарочито актуелна питања спадају и односи према Србима ван Србије. Различити су политички погледи и на питање Косова и Метохије, Санцака и Војводине. Веће националне мањине су у плановима спољашњих снага у свим случајевима усмерене против било какве Југославије, или се чине настојања да се тако усмере. При томе, треба узимати у обзир чињеницу да националне мањине у СРЈ чине више од два милиона њених становника. Оне се политички подстичу на деструктивно деловање, што је нарочито изражено у случају Шиптара. Њихова политичка опструкција према СРЈ, а посебно према Републици Србији, озбиљан је политички и одбрамбени проблем. Јер, док траје радикална опструкција према СРЈ, коју чини тако велики део становништва, то ће бити чинилац озбиљне политичке дестабилизације земље. Уз то, на такво понашање („пета колона“) рачунају сви потенцијални агресори, па је и то питање важно за одлуку о концепту одбране. Јер, ради се о великом броју грађана на чију лојалност СРЈ не може да рачуна, па ни у вези с тако важним питањем као што је одбрана земље, која се нужно заснива на патриотизму њених грађана. Тај ће проблем, по свему судећи, још дуго трајати. Полазећи од садашњих прилика на Косову и Метохији, реално је рачунати да ће таква политичка усмереност великог дела Шиптара чинити неуралгичну тачку на нашем простору и може се рећи да би се у случају рата радило о бреша која би нужно ангажовала наше велике војне потенцијале. То би била још и блажа варијанта могуће ситуације. Тежа варијанта би била ангажовање тих потенцијала, у случају агресије, на страни агресора. Тада би се радило о посебном, унутрашњем фронту непосредно повезаном са снагама агресора. Према садашњим политичким приликама на Косову и Метохији, а с обзиром на политику Албаније према СРЈ, као и на калкулације других сила, реална је процена да се политичке прилике на тим подручјима дуго неће консолидовати толико да се то подручје може сматрати одбрамбено поузданим.

Јер, ради се о великом географском простору и великој демографској целини која радикално одудара од општих прилика у земљи, па је питање колико ће општа начела одбране земље бити примерена за то подручје. Наиме, сецесионистичком индоктринацијом је освојена и формирана политичка свест забрињавајуће великог дела шиптарског становништва на Косову и Метохији.

Садашње економске и социјалне тешкоће, које ће неминовно дуже потрајати, морају се оцењивати с највећом пажњом. Наиме, непријатељ рачуна на њих и намерно их потенцира ради компликовања ситуације у земљи и, на тој основи, слабења њене моћи отпора.

Дакле, услед радикалних промена до којих је дошло у геостратегијском положају земље, њеној просторној величини, демографској и економској снази и политичким приликама, морамо ценити њихове последице по одбрамбену способност земље и трагати за одговарајућим концептом одбране. Додатна је тешкоћа што то морамо остварити у условима који нашу одбрану чине не само сложеном већ и веома актуелном и због којих се, упоредо с конституисањем новог система одбране (што не може бити кратак процес), морају решавати и актуелна питања одбране, чак и у оперативном смислу.

С обзиром на све релевантне околности у којима се наша земља нашла, а нарочито на размере и суштину промена насталих у њој и њеном окружењу, мора се поставити питање какав нам концепт одбране одговара. При томе се мора поћи од ноторне чињенице да је досадашњи концепт одбране превазиђен јер су измењене прилике којима је био прилагођен. Међутим, треба објективно утврдити колико је превазиђен, јер би сваки радикализам могао да буде не само штетан већ и немогућ под условом да постоји објективан однос према начелима тога концепта.

У стварању новог концепта одбране земље прво треба да се ослободимо оптерећења насталог под утицајем свега што се десило с нашим системом одбране. Постоји много разлога што непосредну расправу о новом концепту одбране почињемо освртом на питање нашег општег односа према концепцији одбране какав смо имали од распада СФРЈ. У нас се, под утицајем општих догађања и насталих прилика, десио психолошки удар, изражен као одустајање од свих начела КОНО. То се непосредно испољава и у неким већ публикованим тезама, с настојањем да се делује и на јавно мњење. Неке од њих апсолутизују улогу државе у одбрани земље, друге глорификују улогу професионалне војске, редуцирају одбрану на оружану борбу, а занемарују укупни отпор народа, чиме се доводи у питање народни карактер рата који би једино могли да водимо. Неке од тих теза некритички су се одразиле и на решења у Уставу СР Југославије.

Неке тезе се незналачки и некритички изводе из околности да се СФРЈ распала, што значи да њен систем одбране није успео да је сачува. Проблем није био у самом концепту, тј. систему, већ у политици и

основним претпоставкама на којима се систем одбране заснивао. Истина је да смо били склони фетишизирању ранијег система одбране. Сматран је најсавршенијим решењем, с највећим нивоом квалитета одбране у свим околностима, независно од односа снага. Тај систем је глорификован и као некакав наш оригинални концепт. Некритички је идеализован и идеологизован и сматран, на основу тога, оригиналним и савршеним.

Основна политичка грешка у нашем односу према систему одбране била је некритичност према његовом концепту и квалитету. У нас је било владајуће неодрживо очекивање у погледу степена мотивисаности грађана да бране земљу. Полазило се, наиме, од става, који је био канонизован, да је наш грађанин у свему идентификован са СФРЈ, да је она за њега највише добро, те да је спреман да је одсудно брани. Очигледно, радило се о заблуди којој су прилагођаване и све стручне, званичне и јавне оцене о стању одбране. Такав закључак је узиман као поуздан и засењивао је сваку озбиљнију и критичнију анализу и оцену тога стања. Шта више, и она истраживања која су имала амбицију да буду научна то, у ствари, нису могла бити јер су њихови резултати само „потврђивали“ политичке, односно политички пожељне оцене. Једноставно, нисмо неговали критички однос, већ однос апологетике – предвиђања догађаја била су непожељна. Тако, на пример, није познат случај да је – чак и после значајних вежби, масовних по учешћу људи и ангажованом материјалу, извођених на великом простору, а уз високе финансијске трошкове – рађена продубљенија анализа стварних резултата и искустава која би могла да одговоре на питање шта је вежба показала. И у том случају су доминирале политичке, а не стручне оцене. Још је мање могуће наћи пример да је после вежбе, или више њих, на основу продубљених анализа, урађена корекција у систему одбране, плану одбране или закону, односно другом пропису.

Ипак, највећа слабост наше одбране била је околност да је изостала одлучујућа претпоставка њене успешности. У ту претпоставку се слепо веровало и никада није доведена у питање. Она је била наша заблуда, а на њој смо стварали своје очекивање од одбране. Узимали смо као стварност, и то гранитну и грандиозну, нешто чега није било. Стога, тај концепт и тај систем нису имали никакву перспективу.

Основни проблем наше одбране, тј. наша велика заблуда, било је стање међунационалних, односно међурепубличких односа. У тим претпостављеним односима владајућа политика је налазила ослонац за своје уверење у поузданост нашег система одбране. Са садашње дистанце, с обзиром на све што се десило са СФРЈ, није тешко проценити да је сва невоља наше одбране најнепосредније условљена основном чињеницом да СФРЈ није желела већина њених народа. Елементарна је истина да ниједна људска заједница нема услова не само да се брани, него ни да уопште опстане уколико није израз потреба и на њима заснованих мотива оних који је чине. Та истина у случају СФРЈ никада није

признавана. Разуме се, када се радило о другим вишенационално структурираним земљама, били смо склони да тврдимо да су њихови међунационални односи пресудно важни за судбину земље. У нашем случају била је владајућа теза о непорочности тих односа, о Југославији као заједничкој потреби и вредности највишег ранга. Очекивало се да ће, као таква, бити брањена као заједничко и сопствено добро и да ће њена одбрана бити остваривана највећим могућим ангажовањем снага којима сваки народ, односно његове републике располажу. Таква уобразиља о стању међунационалних односа изражавана је синтагмом „братство и јединство“. При томе су до искључивости игнорисане све историјске чињенице које су могле да упозоре на фаталну опасност од њиховог игнорисања. Понашали смо се као да оне или нису постојале, или као да више нису актуелне, да су превазиђене. Жеља да односи буду такви прогресивна је и није спорна, али је спорна њихова глорификација у односу на стварно стање, тј. квалитет.

На основу онога што се десило са нашим системом одбране може се проценити да он не би био успешан ни у случају да је дошло до спољне агресије. Последњи догађаји су јасно показали да се СФРЈ ни у том случају не би могла одржати. Ту тезу потврђује више чињеница, а међу њима је основна она да би сваки агресор наступао по фамозној доктрини „*divide et impera*“. Стога би могла бити основана следећа теза: сваки агресор на СРЈ засигурно би рачунао на традиционалне међунационалне спорове и стога ниједан од њих не би доживео једнак отпор на деловима СРЈ, а негде би он и изостао. Колаборација с агресором била би сасвим извесна у свим варијантама. Стога би одбрана СРЈ од стране агресије била заблуда, тим више ако се узму у обзир поуке из априлске агресије на Краљевину Југославију 1941. и чињеница да су потенцијални агресори исти, с тим аспирацијама и ослонцима на тлу СФРЈ. Јер, два кључна народа – Срби и Хрвати, ступили су – 1918. године у југословенску државну заједницу с потпуно различитим мотивима, који ни након 70 година нису изједначени.

Дакле, одбрана земље одлучујуће зависи од тога какво је њено унутрашње стање и колико се, као држава и као друштвена заједница, сматра општим добром њених народа и грађана. Тај емоционални однос, с рационалном основом, не може бити замењен ниједном другом вредношћу. Уколико изостане – ништа га не може надоместити, али неке друге претпоставке успешне одбране могу бити компензиране том вредношћу. Ако се једна заједница не жели – она не може опстати! То је истина која се не сме никада занемарити, па ни сада, када се још увек конституише нова југословенска државна заједница. Наиме, за дефинисање наше нове концепције одбране СРЈ пресудно је значајно питање како ће се уредити њени унутрашњи односи, а нарочито како ће се регулисати питање карактера савезне државе, односно положаја њених република. Стога искуства стечена последњих година морају бити јача од свих заблуда, а њима смо склони.

Да би држава била успешна у одбрани морају бити успешни сви њени значајни елементи. Јер, ноторно је историјско сазнање да се земља брани целином својих прилика, првенствено унутрашњих. Ако је неспорно у свим случајевима, свих заједница, да је одбрана земље поуздана онолико колико је економски, социјално и политички компактна, онда је јасно колико је значајно питање да ли ће се односи између република Србије и Црне Горе у новој држави заснивати на обостраним и једнако усмереним интересима, на начелима потпуне равноправности, солидарности и поверења. Јер, заједничка успешна одбрана могућа је само у условима поверења међу основним субјектима државне заједнице, а то су њени народи, односно, када је у питању савезна држава, њене републике. Тек су тада испуњени услови за оптимално мобилисање и ангажовање свих људских и материјалних потенцијала и свог простора. Оно чиме земља располаже мора бити ангажовано јединствено и према ратним приликама, независно од тога коме, тј. којој републици које снаге непосредно припадају. Све чиме земља располаже мора чинити њену снагу, тј. њен одбрамбени потенцијал. Због тога приликом заснивања новог концепта и система одбране СРЈ ставови о томе о каквој се државној заједници ради треба да буду потпуно јасни.

Према начелима раније концепције одбране, треба имати објективан однос. Јер, многа од њих нису наша оригинална решења, већ стандарди добро познати у савременом свету. У вези с тим, чињеница је да су та начела, на жалост, веома успешно примењивана у Словенији и Хрватској у току сецесионистичких оружаних активности против ЈНА, која је означена као окупатор, тј. противник њихових националних аспирација. Не може се, и не треба, порицати чињеница да је на тим подручјима дошло до релативно масовног ангажовања широких слојева хрватског и словеначког становништва, органа власти, органа у привреди и другим областима друштвеног живота. Основни услов који је при томе испуњен и који је то омогућио јесте чињеница да је већина припадника тих народа схватила борбу против ЈНА као свој највиши национални интерес. То је био мотив за позитиван однос према политици која их је покренула и ангажовала у ратним напорима.

У трагању за начелима, тј. за новим концептом одбране, требало би имати у виду следећа начела, од којих су многа била садржана у досадашњој концепцији наше одбране:¹

– СРЈ може водити само одбрамбени рат, у складу са словом и духом Повеље Уједињених нација;

– своје оружане снаге СРЈ може ангажовати на туђим територијама само према одлукама Савета безбедности, односно Генералне скупштине УН, и према Уставу СРЈ;

¹ Као што је познато, ми нисмо имали кодификована начела концепције о одбрани. Она су се идентификовала у политичким ставовима, законима, уставима, смерницама, резолуцијама итд.

– СРЈ се брани као целина, уз ангажовање укупних људских и материјалних потенцијала и свог укупног простора;

– одбрана земље се организује и остварује као целовит, трајан и компактан систем;

– одбрану независности, суверенитета, уставног поретка и територијалне целине земље остварује и гарантује Савезна Република Југославија. То је једна од њених основних функција;

– оружана борба је најважнији вид отпора у случају оружане агресије на земљу, а остварује се као јединствен процес, заједно са свим другим облицима отпора;

– Војска СРЈ чини јединствену оружану снагу земље;

– легалне су само оружане формације које се налазе у саставу Војске СРЈ и у саставу органа унутрашњих послова. Органи Војске СРЈ обједињавају дејства органа унутрашњих послова када изводе оружану дејства;

– оружане снаге земље имају приоритет у попуни људством и материјалним потребама, у превозу и проласку, тј. у коришћењу комуникација;

– одбрана земље је право, част и највиша дужност грађана СРЈ;

– нико нема право да потпише или призна капитулацију оружаних снага или њиховог дела, нити да потпише или призна окупацију земље или њеног дела. Издаја земље је тешко кривично дело. У одбрани земље ангажују се људски и материјални потенцијали независно од тога којем облику својине припадају;

– државни органи су непосредно одговорни за припрему, организовање и остваривање одбране земље;

– сви учесници у одбрани СРЈ дужни су да у свим околностима поштују начела међународног ратног и хуманитарног права;

– цивилна заштита и заштита животне средине јесу саставни делови система одбране земље;

– републике, аутономне покрајине и локалне самоуправне јединице, општине, предузећа, установе и организације остварују припреме за одбрану и учествују у одбрани земље према плановима за одбрану и одлукама надлежних државних органа, у складу са законом;

– организација одбране успоставља се на основу савезних прописа и одлука савезних органа који имају право инспекције и предузимања одговарајућих законом прописаних мера у случају неиспуњавања савезних прописа и одлука;

– начин организовања и функционисања органа државне власти у условима рата прилагођава се ратним условима према Уставу СРЈ и савезним законима;

– органи државне власти организују се на начин који обезбеђује континуитет државе у свим околностима и на свим просторима СРЈ према закону, плану одбране и условима;

- слободe, права грађана, политичких и друштвених организација и правних лица могу бити ограничени, ако то потребе одбране земље захтевају, према Уставу и закону;
- покушај сецесије или окупације дела територије СРЈ представља акт агресије на СРЈ;
- припреме грађана СРЈ за одбрану обухватају оспособљавање за оружану борбу и обављање задатака и планова значајних за дејства оружаних снага, за учешће у ваноружаним облицима отпора, за остваривање задатака у цивилној заштити, заштити животне средине и безбедности одбране, за настављање делатности у условима рата, непосредне ратне опасности и у ванредним ситуацијама. Припреме грађана за одбрану земље су обавезне, а утврђују се према закону;
- у правима и обавезама према одбрани земље сви су грађани једнаки. Обавезе према одбрани земље имају приоритет над другим обавезама грађана;
- одбрана земље, као највиша дужност грађана СРЈ трајна је и остварује се према постојећим условима;
- одбрана земље зависи од њених унутрашњих прилика – социјалних, економских и политичких, као и од њеног међународног положаја и угледа;
- систем одбране мора бити комплексан (да обухвата: одбрамбене активности, одбрамбене мере, послове одбрамбених припрема, снаге одбране и носиоце послова одбране) савремен, упоран, еластичан, мобилизацијски ефикасан, оптималан у погледу способности да обезбеди максимално и ефикасно ангажовање одбрамбених потенцијала земље, отворен и еволутиван, способан да обезбеђује приоритет оружане борбе и хуманост;
- према циљевима, начину организовања и остваривања, одбрана СРЈ заснива се на концепту наоружаног народа, тј. на концепту народног одбрамбеног рата. Што је земља демократскија, то је одбрана више народна;
- одбрана земље се остварује у свим околностима – уз савезничку помоћ или без ње;
- ангажовањем науке обезбеђује се поуздано предвиђање и унапређује ефикасност одбране;
- патриотизам је основ наше одбрамбене моћи, а одбрана земље је најузвишенији патриотски задатак свих људи (грађана) СРЈ. Однос према том задатку је најопштији критеријум њиховог патриотизма;
- функција система одбране је и одвраћање потенцијалног агресора;
- човек, грађанин, одлучујући је чинилац у одбрани земље;
- у моралној припреми људи за одбрану земље треба се ослоњити на традицију и на савремена искуства света. Традиције ослободилачке борбе и одбрамбених ратова Србије и Црне Горе, као и искуства из НОР-а, имају трајну вредност. При вредновању традиција НОР-а треба

разлучити нашу антифашистичку борбу (борба против окупатора и квислинга) од садржаја који је имао елементе грађанског рата;

– позитивни човеков однос према циљевима рата основ је за очекивање његовог позитивног односа према задацима које има у одбрани земље;

– политичка хомогенизација друштва је трајна потреба и један од пресудних услова очувања његових основних вредности;

– успешно остваривање функције југословенске државе на унутрашњем и међународном плану спада међу најзначајније претпоставке њене успешне одбране;

– Војска СРЈ мора бити изнад свих политичких подела.

Унутрашњи односи у Војсци СРЈ имају пресудан значај за њену ефикасност. У њеном развоју морају се користити искуства двеју војски које су о томе традиционално водиле рачуна – Србије и Црне Горе. Једна од таквих претпоставки јесте прогресивна кадровска селекција, при којој је основна претпоставка стварна стручна и морална вредност кадра. Системом односа, као и ограниченим овлашћењима старешина, нарочито у кадровској политици и располагању материјално-финансијским средствима, треба искључити могућност појаве субјективизма у руковођењу и командовању у Војсци СРЈ. У оквиру тога, треба извршити одговарајуће корекције и допуне Устава СРЈ, а нарочито правосудну надлежност из Војске треба пренети у надлежност редовних судова, како би се могло остварити начело војне субординације и начело независности судова и тужилаштва. Исто тако, располагање материјално-финансијским средствима у Војсци СРЈ треба подвргнути одговарајућој, тј. савезној контроли, каква се остварује и у случају других савезних институција и организација.

Будући да ће наше политичке прилике још дуго бити нестабилне, између осталог и због тога што није довршен процес консолидације новог, вишестраначког политичког система, неопходне су посебне политичке мере како би се Војска СРЈ ефикасно заштитила од опасности њене (унутрашње) политичке поделе.

О наведеним основним идејама требало би водити рачуна у напорима да се што пре дође до меродавног става о скупу мера које треба предузети у вези с дефинисањем концепта одбране. Тај концепт треба да послужи као општа (политичка и стратешка) основа – платформа, с основним поставкама о томе како земљу треба организовати и припремати за одбрану. На тој основи треба развити систем одбране као „материјализовани“ израз таквих концепцијских начела. После дефинисања система одбране следи његово правно уређивање, како би се утврђена начела и решења учинила обавезним као целовити друштвени однос. Ревизију савезног и републичког устава требало би извршити – што се одбране земље тиче, после дефинисања њеног основног концепта и система одбране.

Проблем избора новог стратегијског концепта одбране СР Југославије

Потпуковник мр *Миле Стојковић*

По настанку нове савезне државе на тлу бивше Југославије указала се, између осталог, хитна и неодложна потреба за израдом новог стратегијског концепта њене одбране. Непосредан разлог за то јесте чињеница да је држави Југославији радикално смањена територија и демографска основа, а концепција, доктрина и систем ОНО и ДСЗ бивше СФРЈ нису испунили предвиђене стратегијске циљеве.

На самом почетку реализације овог задатка јавља се методолошка, али и суштинска дилема о томе да ли се у избору новог концепта одбране треба држати до сада важећег начина размишљања (концепција – доктрина система ОНО) или се у тој области могу више користити и нека упоредна решења, с ослонцем на класичну теорију ратне вештине и историјско наслеђе српског и црногорског народа. Према првом схватању, намеће се потреба за трагањем за неким општим концепцијским опредељењима СР Југославије о народној одбрани, што се може сматрати полазном осномом у избору новог стратегијског концепта. Према другом мишљењу, треба поћи од дефинисања општег националног интереса и националних циљева српског и црногорског народа, и, на основу логичког редоследа: интереси – циљеви – задаци – стратегија, трагати за одговарајућим одбрамбеним решењима.

Без обзира на то који би се од наведених приступа сада могао сматрати војно-политички оправданим и рационалним, тај хитан и неодложан задатак није само строги „војнички посао“, већ, првенствено, проблем који захтева вишедимензионалан приступ и ангажман већег броја научних и других радника из Војске Југославије и грађанства.

После опште сецесије на тлу СФР Југославије, почев од трагичних догађаја у Словенији, преко националистичке побуне и национал-државног терора у Хрватској, до избијања тоталног грађанског и верског рата у БиХ, професионалним војницима ове земље поставио се велики и неодложан стратегијски задатак: како и на који начин брзо и квалитетно осмислити и створити нов, савременији стратегијски концепт одбране СР Југославије? Непосредну реализацију овог посла треба, пре свега схватити, као високостручан, научно-теоријски подухват и поступак, али и као крајње утилитаран и прагматичан чин, јер у савременим војно-политичким односима у свету поседовање одговарајућег стратегијског концепта одбране јесте један од основних услова без којег је

немогуће остваривати одбрамбену функцију друштва. То је за нас посебно значајно стога што, у тренутним војностратегијским условима и ограничењима у којима се СР Југославија нашла, усвајање адекватног концепта одбране постаје приоритетна и егзистенцијална претпоставка даљег опстанка читаве нације. При томе, треба узимати у обзир две круцијалне чињенице: прво, да је држави Југославији радикално смањена територија и демографска вишенационална основа, чиме је значајно сужена њена стратегијско-оперативна основица, и друго, да концепција и доктрина ОНО, а са њима и читав систем ОНО и ДСЗ, у оперативном функционисању нису испуниле стратегијске циљеве и очекивања на плану ефикасности оружане борбе и заштите суверенитета и територијалног интегритета земље. У овој фази приступа наведеном проблему намеће се питање да ли се у изради новог концепта одбране треба доследно придржавати досадашњег начина размишљања и „дојучерашње“ појмовне апаратуре – концепција, доктрина, систем одбране (при чему смо концепцију схватили као политичко-филозофску замисао о одбрани, доктрину као систем усвојених ставова о оружаном борби, а систем одбране као скуп одређених елемената с одбрамбеним функцијама), или се треба окренути нешто другачијем приступу, па на основу класичне теорије ратне вештине и неких упоредних решења са Запада, после дефинисања тзв. опште националне стратегије, развијати и три димензије чисто војне стратегије: националну, координациону и примењену – оперативну. (Синтагму „војна стратегија“ у овом случају треба схватити у најширем значењу – знатно ширем од расподеле и примене војних ефектива, односно употребе оружаных снага и материјалних средстава ради постизања политичких циљева).

Ако се прихвати такав начин размишљања, могуће је релативно прецизно идентификовати наведене категорије војне стратегије. *Национална војна стратегија* СР Југославије могла би се дефинисати, на пример, као вештина усмеравања свих расположивих снага и средстава ради постизања одбрамбених циљева друштва, што упућује на закључак да се у њеној реализацији морају ангажовати све институције и појединци који се непосредно баве било којим значајнијим аспектима тзв. националне моћи: политиком, економијом, технологијом, културом, психологијом, медицином итд. У том случају, национална војна стратегија има мултидимензионална обележја и једино је на такав, свеобухватан начин можемо разумети и објаснити. За разлику од ње, категорију *координационе војне стратегије* треба схватити у значењу стратегијског планирања, које повезује војни концепт успостављен на националном нивоу с плановима за одбрану појединих макросегмената друштва (ратна привреда, друштвене делатности, цивилна одбрана и друго). То би, у ствари, био систем који професионалним војницима пружа могућност да непосредно препоруче начин на који војне снаге могу да допринесу остварењу утврђених политичких и војних циљева. И, коначно, трећа

категорија – оперативна војна стратегија, употребљавала би се у традиционалном значењу класичне војне стратегије, тј. вештине вођења војске и вештине „коришћења битке“ (Клаузевиц) за постизање циљева рата.¹

Међутим, било да се прихвати досадашњи начин размишљања или неко ново решење, основни проблем на самом почетку посла јесте чињеница да, у условима грчевите борбе око унутрашњег политичког решења и међународног политичко-правног признавања наше државе, немамо чак ни минимум дефинисаних националних и државних политичких циљева. Немамо их прецизно формулисане, чак, ни у преамбули Устава. Стога се чини да смо сада у ситуацији да треба да створимо нешто што би била оригинална творевина, јер је и лаицима јасно да је практично целокупни досадашњи систем ОНО и ДСЗ готово неупотребљив. Наравно, многе његове делове не треба *a priori* одбацити, али их без икакве сентименталности треба подвргнути радикалном критичком преиспитивању. Стога је изгледа најприхватљивије да на основу класичне теорије ратне вештине, нашег целовитог војно-политичког и историјског наслеђа и коришћењем савремених стратегијских концепата у свету потражимо себи нов, оригиналан концепт одбране.

1. Према поменутом првом схватању, које у нашој научно-теоријској и менталној сфери још увек доминира, логички низ: концепција – доктрина – систем одбране, асоцира нас или на неопходност ревизије постојећих доктринарних докумената (Стратегија ОНО и ДСЗ, Стратегија оружане борбе итд.) или нас наводи на радикално опредељење да треба учинити велики заокрет у неком другом правцу, с ослонцем на традиционалне војничке вредности Србије и Црне Горе. У оквиру таквог методолошког приступа логично би било да прво потражимо нека нова општа концепцијска опредељења о народној одбрани СР Југославије, а затим да – полазећи од њих – прогласимо тај скуп ставова као *corpus iuris canonici*, односно као неку врсту полазне, неизоставне основе новог стратегијског концепта одбране у његовој непосредној изградњи и усавршавању у теоријском, доктринарном, организационом и функционалном погледу.

Теоријски, општа концепцијска опредељења у новој политици одбране Југославије могли би бити следећи ставови:

¹ Судаћи према објављеним подацима у страним војним часописима, на Западу постоје два основна прилаза избору стратегијског концепта, односно развоју тзв. средњорочне војне стратегије и структуре снага потребних за реализацију одбрамбених циљева. Према првом, савезна администрација (председник САД), на основу предлога саветника за националну безбедност, додељује одређени део националног буџета за потребе одбране земље. Од Министарства одбране и Здруженог генералштаба очекује се да развију и спроведу стратегију која ће, коришћењем тих буџетских средстава, обезбедити постизање националних интереса. Други прилаз захтева да национални задаци произилазе из националних интереса. Затим се развија национална стратегија која обезбеђује обављање тих задатака. Из националне стратегије произилази и национална војна стратегија, а из ње – структура снага потребних за њено спровођење (видети: W. Standermaier, *Strategijski koncepti SAD za 80-te godine*, „Military Review“, 62/82).

– одбрана земље је неутуђиво (природно) право, највећа патриотска част и дужност свих грађана и радних људи, народа и националних мањина и других субјеката југословенског друштва;

– Савезна Република Југославија, као део цивилизованог и прогресивног света и мирољубивих снага у њему, трајно је одређена за мирољубива решења међународних спорова, а противник је рата и примене војне силе ради остваривања освајачких и хегемонистичких циљева;

– основне функције народне одбране су одвраћање од агресије, борба против свих врста притисака и вођење народног одбрамбеног рата;

– основе организације, припремања и функционисања народне одбране у миру, ванредним приликама и у рату јединствене су за СР Југославију у целини;

– одлучујућу улогу у систему одбране СР Југославије има човек – национално и патриотски дефинитивно одређен;

– одбрана земље је један од најзначајнијих националних циљева и задатака, и изнад је и изван било каквог политичког организовања и ангажовања;

– у случају оружане агресије, Југославија ће се сваком агресору супротставити општим народним одбрамбеним ратом, и потпуним ангажовањем свих расположивих снага и средстава;

– нико појединачно нема право да призна или потпише капитулацију, прихвати или призна окупацију СР Југославије или појединог њеног дела, нити да спречи грађане да се боре против непријатеља. Суверено право одлучивања о тим питањима припада искључиво народу;

– политички систем демократског вишестраначког друштва и одговарајући друштвено-економски систем задржавају сва значајна својства и у ванредним приликама и у рату, уз одговарајуће прилагођавање тим условима;

– првенствени ослонац на сопствене снаге, уз правовремено обезбеђење и подршку савезника у рату, један је од основних стратегијских принципа од којих полазимо у теорији народне (националне) одбране, али и у изналажењу практичних решења у организовању и ангажовању ратних потенцијала;

– припреме за одбрану и учешће у њој спроводе сви елементи (субјекти) друштва сходно својим правима и обавезама, али је Војска Југославије основни носилац народне одбране и оружане борбе у миру, ванредним приликама и у рату;

– професионализација и стручна специјализација у остваривању послова одбране трајни је интерес и принцип свих учесника народне одбране у СР Југославији;

– у народном одбрамбеном рату СР Југославија ће се стриктно придржавати одредаба међународног и хуманитарног права и других

међународних обавеза које произилазе из Повеље Организације уједињених нација.

2. За разлику од назначеног приступа, чија је логичка шема: концепција – војна доктрина – ратна организација, у већини држава Запада приликом избора стратегијског концепта одбране полази се, пре свега, од дефинисања општег националног и државног циља (циљева) и интереса, а на основу њих и логичног редоследа: интереси – циљеви – задаци дефинише се и стратегија. Доминантна филозофија западног света заснива се, наиме, на схватању да је темељито познавање и прецизно дефинисање међусобно повезаних концепата националног циља, националних интереса и националне стратегије (опште и војне) неопходан услов за разумевање и изналажење рационалног система одбране који би послужио основној сврси (одбрани друштва), чему је и намењен.

Међутим, појмови „национални циљ“ и „национални интерес“ веома су апстрактне и дифузне категорије, и најчешће супротстављене и неподударне вредности, па их је зато тешко и пронаћи и дефинисати. То је особито проблематично на нашој вишестраначкој и неусаглашеној, често и антагонистички супротстављеној политичкој сцени. Бројни аутори описују, на пример, општи национални циљ као израз трајних вредности на којима се друштво (нација) заснива, док други сматрају да је то постигнути (утврђени) политички консензус о одређеним судбинским питањима и вредностима једног народа. Било за које тумачење да се одредимо, чини се да је једно неспорно – сви елементи операционалне дефиниције националног циља и националног интереса за нас имају посебну важност, поготову ако их анализирамо с уставно-правног аспекта. Јер, Устав СР Југославије утврђује као основне постулате следеће основне вредности нашег свеукупног и будућег развоја: 1) изградњу слободног, демократског, вишестраначког, грађанског друштва и његову економску, политичку и социјалну сигурност; 2) обезбеђење једнаких слобода и права свим грађанима СР Југославије, без обзира на њихову националну и верску припадност; 3) изградњу федеративног државног уређења; 4) залагање за мирољубиву и реалистичку спољнополитичку оријентацију, и 5) изградњу сопствене ефикасне националне одбране.²

Према томе, ако би се у избору стратегијског концепта одбране полазило од артикулисаних националних и државних интереса Срба и Црногораца, што је чини се најприхватљивије, онда би се с одбрамбеног аспекта ти интереси могли даље операционализовати, односно дефини-

² Све то, наравно, на основу уставних начела: (1) да власт припада грађанима; (2) да постоји владавина права; (3) да су слободе и права грађана признати међународним правом; (4) да постоји систем поделе власти; (5) да се привређивање одвија на законима тржишта, а политички систем темељи на политичком плурализму, и (6) да се економски систем заснива на равноправности свих облика својине.

сати или као витални (животни), односно одлучујући, или као интереси од релативно мањег значаја. Сваки од њих би, такође, могао да се директно или индиректно одражава на политику, економију, одбрамбене садржаје итд. У суштини, то значи да политика – дефинисањем наведених интереса – мора да даје смернице које ће омогућити стратегији да успостави приоритете и изведе класификацију међу националним и државним интересима, који су, као прокламоване и општеусвојене вредности, релативно трајне и стабилне величине. Другим речима, ако би задовољење виталних интереса српског и црногорског народа, као и националних мањина које прихватају југословенску државу, представљало за њих неодложну потребу, циљеви које наша држава и национална политика одређују морали би да обезбеде остварење тих интереса. Најкритичнији елемент при одређивању и разради стратегијског концепта одбране јесте, заправо, правилно претварање националних и државно-политичких у војне циљеве.

На основу наведеног, и поред непрецизности и несистематичности, јер у нашој актуелној политичко-правној и друштвеној пракси нема експлицитно дефинисане националне (општенародне) вредности, тј. интереса, циљева или ставова, покушаћемо да предложимо, по систему аналогije, њихов најопштији садржај, шему и генералну структуру.

Општи глобални и стални (актуелни) циљ СР Југославије јесте: *прво*, обезбеђење биолошко-егзистенцијалног *опстанка* народа и, *друго*, обезбеђење општецивилизацијског *прогреса* друштва. Сви остали циљеви националног, привредно-економског, политичког, културног или било којег другог (па и одбрамбеног) значаја произилазе из тог општег глобалног циља, а даље се елаборирају и остварују реализацијом *основних друштвених циљева* у наведеним и другим сегментима целокупне материјалне основе и духовне надградње нашег друштва. Категорију основних друштвених циљева којима се обезбеђују опстанак и прогрес друштва, чине, пре свега, обезбеђење слободе и независности, јер су то значајне уставно-правне, политичке и психо-социјалне претпоставке постојања нашег друштва. С друге стране, *одбрана слободе и независности* може да се дефинише као основни циљ одбране земље. У исту категорију (формалноправно) спадају и одбрана суверености, територије и уставног поретка.³

Ако би се у избору глобалног друштвеног циља кренуло другачијим путем, тј. од *основних националних интереса* Срба и Црногораца, уз опште уважавање и интереса националних мањина, могле би се понудити четири тежишне категорије националних и државних интереса Југославије: 1) опстанак Југославије с њеним нетакнутим националним и државним вредностима; 2) очување територијалног интегритета земље; 3) стално подизање стандарда живота у Југославији, и 4) одржавање

³ Устав СРЈ, одељак VIII, чл. 133. „Војска Југославије брани суверенитет, територију, независност и уставни поредак“.

и развијање демократског вишестраначког друштвеног система. У том случају логичка шема основних националних и државних интереса могла би имати динамичну структуру (према сферама интересовања) и могла би бити подложна периодичној ревизији, јер многи њени садржаји не могу остати статичне категорије.

Фундаментална питања наше државности и војно-политичке позиције, односно највишег политичког и државног значаја, својеврстан су оквир унутар којег треба утврђивати и спроводити појединачне политичке и војне активности, међу које спадају и следеће:

- прецизирање крајњег домена утицајне (интересне) сфере нове Југославије;
- утврђивање дефинитивних унутардржавних и међународноправних решења која се односе на границе нове Југославије (Превлака и сл.);
- дефинитивно војно-политичко и уставноправно одређење према Републици Српској и Републици Српској Крајини (тзв. српско национално питање);
- савезништво Југославије на Балкану, у Европи и свету;
- будући односи са сецесионистичким деловима бивше Југославије, посебно с Хрватском, Словенијом и Македонијом;
- односи Југославије према НАТО-у и остацима бившег ВУ, посебно према Русији;
- избор оптималног стратегијског концепта одбране у вишенационалној и вишестраначкој друштвеној стварности;
- одређивање структуре и оптималног етничког састава борбеног дела Војске Југославије;
- дефинитивно законско прецизирање односа и надлежности између Министарства одбране, Генералштаба ВЈ и државног врха земље;
- целокупно нормативно уређење система одбране (доношење закона и подзаконских аката), и друго.

С обзиром на приоритетне националне и државне циљеве одбране, као и на могуће облике угрожавања наше безбедности, одбрамбени систем СР Југославије требало би конципирати и изградити тако да ефикасно и поуздано штити основне државне и националне вредности српског и црногорског народа. То посебно важи за процес трансформације и даље професионализације Војске Југославије, као основне оружане компоненте нашег одбрамбеног система. Наиме, иако се у последње време све гласније заговара идеја о строгој професионализацији Војске СР Југославије, па се, у вези с тим, све чешће заступа и теза о неопходности тоталне редукције функција одбране (као антипода дојучерашњег концепта општенародне одбране и друштвене самозаштите), сматрамо да би било крајње ризично свако опредељивање за екстреме. Односно, нама не одговара ни уска професионализација Војске, ни идеологизовани концепт општенародне одбране. Наиме, сви догађаји који су се збили у последње две године упућују на закључак да је за СР Југославију једино право решење у избору садржаја и стратегијског

концепта одбране опредељење за класичну замисао о национално хомогеној снази друштва и државе. При томе, треба узети у обзир преваходно наше властито историјско наслеђе (ослободилачки ратови Србије и Црне Горе).⁴

У случају спољњег угрожавања СР Југославије, без обзира на то да ли се ради о агресији с ограниченим или радикалним циљем, вишемилионска армија наоружаних бораца – патриотски опредељених грађана, војностручно оспособљених и рационално вођених, још увек је, по ефикасности непревазиђена форма стратегијског концепта одбране. Таква народна одбрана мора бити јединствен систем организовања, припремања и учешћа свих облика институционалног (државно) и неинституционалног (грађанско) организовања друштва у одвраћању и спречавању агресије и других опасности по земљу, али и у оружаног борби и другим облицима борбе и отпора ради одбране и заштите. Под „народном одбраном“ у том случају, подразумевао би се конструктиван спој стратегије и политике, тј. скуп стратегијских и политичких инструмената, као и начин њиховог коришћења у одбрамбеном рату. То је, у ствари, комплетно ангажовање свих расположивих снага и средстава народа, тј. целокупног духовног и материјалног потенцијала земље, ради постизања ратних циљева. *Основни циљ* функционисања народне одбране треба да буде заштита земље од агресора и нашошење војничког пораза непријатељу, као и његово протеривање с наше територије, а *крајњи циљ* – успостављање и одржавање истинског мира на територији СР Југославије.

Тако формулисан и усвојен стратегијски концепт одбране морао би прецизно и јасно да се определи према фундаменталним питањима свеукупне народне одбране Југославије: 1) о избору облика рата који би водила СР Југославија; 2) о избору облика војне организације; 3) о општим принципима стратегијске употребе Војске Југославије и оружане силе у целини; 4) о систему руковођења и командовања на стратегијском и оперативном нивоу, и 5) о уређењу територије и организовању ратне привреде.

Избор облика рата који бисмо водили у случају агресије на нашу земљу искључиво је у надлежности савезне државе и њене политике, мада су избор облика рата и начина вођења оружане борбе и тежишно питање сваке војне доктрине и стратегије. При томе, мора се полазити од реалних војностратегијских процена, од идентификовања противника и његових највероватнијих оперативно-стратегијских намера. Када се нађу адекватни одговори на та „строга војничка“ питања, могуће је тражити комплетнија државно-политичка решења, односно заузети дефинитиван доктринарни став о избору облика рата.

⁴ У историји ратне вештине постоје многи примери хомогенизације свих друштвених слојева у тренуцима одбране националног суверенитета и основних друштвених вредности (шире о томе: Ф. Меринг, *Огледи из историје ратне вештине*, превод са немачког, Београд, 1955, и К. Голц, *Наоружани народ*, Београд, 1904).

Савезна Република Југославија може водити само једну врсту (тип) рата – свеопшти и одбрамбени. Такав став произилази из Устава и свих основних закона наше земље, а јасно је прокламован и бројним изјавама њених најодговорнијих представника. Што се, пак, тиче облика вођења евентуалног рата, чини се да класификација у досадашњој стратегији оружане борбе, на фронтални, партизански и комбиновани облик, одговара и садашњим условима. Који ће облик рата (оружане борбе) бити примењен и када зависиће од циља агресије, односа снага, војно-стратегијске ситуације и стратегијског положаја наших и агресорових оружаных снага, политичких и економских услова, захтева и потреба, циљева нашег одбрамбеног рата и војно-политичке и војностратегијске ситуације ширих размера. Наиме, примењиваће се онај облик оружане борбе који је у постојећим условима могућ, ефикасан и рационалан. *Фронтални облик* оружане борбе Војска Југославије водиће од државне границе, упорном одбраном свих праваца и целокупног југословенског простора. Фронт би се померао у дубину територије само на правцима где је однос снага за нас толико неповољан да би одсудна одбрана била нерационална. Одсудност одбране била би условљена и изузетним војним, политичким или економским потребама. У том случају, разбијање, уништење и протеривање ОС агресора са нашег ратишта постигло би се вођењем усклађених нападних операција на фронту. Активне одбрамбене операције водиле би се на појединим војиштима и операцијским правцима ради везивања дела ОС агресора и онемогућавања њихове употребе на правцима где наше главне снаге воде нападне операције. *Комбиновани облик* оружане борбе претпоставља реализовање војностратегијских циљева вођењем једновремених, међусобно усклађених борбених дејстава и других облика борбе и отпора на целокупној територији СР Југославије. Зависно од односа снага на ратишту, тежиште борбе било би на фронту или на привремено запоседнутој територији, а зависно од потреба и могућности преносило би се са фронта на привремено запоседнуту територију (ПЗТ), и обрнуто. Борбена дејства на фронту изводила би се најчешће у захвату комуникацијских праваца, у облику нападних и одбрамбених операција, а на већим дубинама ПЗТ изводиле би се самосталне, првенствено нападне операције, које у стратегијским размерама чине јединство с операцијама на фронту. Коначно, *партизански облик* оружане борбе примењивао би се само онда када комбиновани облик више није могућ: при изразито неповољном односу снага, када агресор употреби нуклеарна и друга борбена средства за масовно уништење, због изразито неповољне војно-политичке и војностратегијске ситуације у широј регији југословенског ратишта, која може условити крајње неповољан ток и исход наших борбених дејстава на фронту, итд. Постоје три основне варијанте војностратегијске ситуације у том облику оружане борбе: 1) када оружане снаге агресора испресецају наше ратиште и запоседну најважније комуникације, политичке и привредне центре и

рејоне стратегијског значаја; 2) када наша фронтална борбена дејства немају више стратегијски значај у остваривању циљева рата, и 3) када оружане снаге агресора имају изразиту надмоћ у ватри, удару и маневру.

Било за који облик оружане борбе да се одредимо, реална је претпоставка да ће у почетном периоду рата Војска Југославије бити у стратегијској дефанзиви на већем делу ратишта, али да таква ситуација неће преуко трајати. Према консолидовању свог оперативно-стратегијског положаја, она ће, поступно и енергично, преотимати иницијативу од снага агресора да би коначно, у повољном тренутку, прешла у стратегијску офанзиву. Значајан чинилац у томе биће и одговарајући проток времена.

Приликом димензионисања снага и средстава одбране и заштите, а нарочито приликом избора најадекватнијих и оптималних видова и облика стратегијске употребе снага у појединим ратним случајевима, на највишем државном нивоу треба правовремено обезбедити најповољније политичке и друге услове у земљи тако да се може успешно водити и тзв. класични ограничени, али и свеопшти народни рат. Да би се то постигло неопходно је обезбедити чврст политички консензус свих релевантних чинилаца и политичких групација у земљи. Садашња међустраничка надметања и политичка нетолерантност око виталних националних и судбоносних питања нашег даљег државног и националног опстанка, као и недостатак традиционалне међупартијске културе и комуникације, снажан су чинилац дестабилизације одбрамбеног система. Такво стање се мора хитно и неизоставно мењати ангажовањем свих патриотских снага, али да би се то постигло неопходно је да све политичке странке и партије у СР Југославији, без изузетака, а првенствено њихове страначке вође, хитно сагледају сву погубност страничког мешања и њиховог неконструктивног уплитања у витална питања одбране земље. Грађани СР Југославије траже од њих да максимално одговорно, без спекулација, политичког етикетирања и страничке искључивости обезбеде целовиту и безрезервну сагласност око основних националних одбрамбених и ратних циљева, нарочито стратегијских радњи које војни врх треба да спроведе у одређеној фази припрема или извођења оружане борбе (мобилизација и мотивација). Једино путем чврстих мораторијума на политичке активности и поступке својих чланова и симпатизера они могу у пракси (на делу) показати и доказати свој патриотизам, приврженост ослободилачким тежњама свог народа и безрезервну спремност да се подреде ратним циљевима и интересима земље. Када се ради о оружаног борби и свеопштем отпору агресору, морају да се превазиђу све страначке зајевнице, суревњивости и неспоразуми; међусобна етикетирања и подела на „патриоте“ и „издајнике“ очигледно не доприносе јачању одбрамбених потенцијала земље.

Под претпоставком да политичке странке и њихова вођства схвате сву озбиљност ситуације у којој се СР Југославија налази, многи проблеми одбране наше територије могли би неупоредиво лакше и ефикасније да се реше. Пре свега, старешински кадар Војске Југослави-

је, иначе патриотски високо мотивисан и опредељен, могао би неупоредиво више и снажније да утиче на своје јединице и да највећи део борачког састава позитивно мотивише на одлучност, смелост и храбре поступке. А ако би се то постигло, сигурно је да би се лакше и с мање жртава обављали не само тактички већ и сложенији и дугорочнији оперативни и стратегијски задаци.

У погледу избора облика војне организације, треба да се одредимо за тип тзв. регуларне – стајаће, а не територијалне, односно милицијске војске. Територијална одбрана СФР Југославије, као што је познато, показала се у протеклом ратном кошмару само као погодно политичко и ратно средство у рукама појединих републичких лидера. Међутим, у војној теорији не постоје круте искључивости када се ради о односу између милицијских и стајаћих војски. Меринг, на пример, наглашава да милиција (до сада код нас схватана као територијална одбрана) и стајаћа регуларна војска не искључују једна другу, већ се међусобно прожимају и узајамно допуњују. Све зависи од посебних историјских услова, сматра Меринг, што није спорно, али у сваком случају зависи и од добро осмишљеног и прагматичног поступања државног и војног врха. Наравно, ни стајаћој војсци се не може једанпут за свагда приписати апсолутно преимућство над милицијским моделом војне организације. Можда је, стога, највише у праву Вегеције када каже: „Број и необучена храброст нису увек у свакој бици толико предуслов за победу, колико су то вештина и вежба.“⁵

На основу наведеног, нова војна организација СР Југославије, коју у даљој будућности треба стрпљиво и упорно градити, мора да има обележја ефикасне државне институције с јасно прецизираним и неоспорним монополом оружане силе, али и с високим степеном знања, стручности и професионалности.

Закључак

Проблем избора новог стратегијског концепта одбране СР Југославије претпоставља најмање два начина успешног решавања. Према првом схватању, неопходно је интензивно трагање за општим концепцијским одређењима о читавом комплексу народне одбране, а према другом – прво треба дефинисати општи национални и државни интерес и националне и државне циљеве српског и црногорског народа, па затим, на основу логичког редоследа: интереси – циљеви – задаци – стратегија, трагати за одговарајућим одбрамбеним решењима. Било за коју варијанту да се одредимо, сигурно је да се реализацији тог стратегијског задатка мора приступити хитно и неодложно. И, што је још важније: то није искључиво „војнички посао“, већ првенствено проблем који захтева вишедимензионалан приступ и ангажман већег броја научног и другог стручног кадра из Војске Југославије и грађанства.

⁵ Вегеције, *Расправа о војној вештини*, Београд, 1954.

„New world order and the defence policy of the Federal Republic Yugoslavia“

The Department for strategic studies and the defence policy of the Ministry of Defence organized, in cooperation with the Editorial Board of „Vojno delo“, and held on February, 23, 1993, in the Yugoslav Army Central Club, a „round table“ on the topic „New world order and the defence policy of the Federal Republic Yugoslavia“.

The purpose of this scientific conference was the creation of a foundation for working on the formulation of national interests, aims and programmes from the aspect of defence, and form conducting of the defence policy, as well as for modelling the defence – protection system. In the conference took part eminent scientists of different profiles, from different faculties and scientific institutes, both civilian and military. The scientists presented their views on the latest tendencies in international relations, military-political situation in the territories of the former SFRY, the ramifications and influence of a number of external and internal factors on the conducting of the defence policy, and on certain fundamental problems of the defence policy, on the foundation for the formulation of a new defence concept, and the like.

In accordance with the propositions for this conference, the Department has published, in an internal publication, all texts and discussions from this „round table“, while the „Vojno delo“ is publishing the timely received papers and contributions that have passed the usual editorial procedure (review, expert and linguistic editing). The published papers and contributions express exclusively the views of the authors.

„New world order“ and the defence policy of the Federal Republic Yugoslavia

---

– *Opening discourse* –

Prof. D Sc Radovan Radinović Lt. General

The „new world order“, as the system of relations within the international community, means a new order of force imposing upon the Federal Republic Yugoslavia a very unfavourable overall geostrategic and international position. This position of the country has been contributed to also by

action of many internal factors it has inherited from the previous state of Yugoslavia, in which the Serbian national interest was neglected. Action of these factors, constantly „revived“ also by action of the external ones, resulted in the secession of Slovenia, Croatia, Macedonia and Bosnia-Herzegovina. The disintegration of the former state of Yugoslavia, effected by the method of forceful secession by armed force, resulted in an intra-national, religious and civil war, which became particularly intensive and brutal in Bosnia-Herzegovina.

For the disintegration of the federal state and for the outbreak of the war has been accused the Serbian people and upon its parent state have been imposed the unprecedented sanctions and general blockade, and it has been also threatened by armed intervention. In this context should be seen possibilities and probability of forms of threat to the security and independence of FR Yugoslavia: (1) armed intervention on the part of multilateral military forces, with the aim of punishing Yugoslavia for the war in Bosnia-Herzegovina, and of its preventing to support and aid the Serbian people living outside its territory to fight for its rights; and (2) internal armed rebellion aimed at a further atomization of our state territory, with an external intervention in the support of secession of its parts or of attaining certain territorial and other claims against our country.

The defence policy of FR Yugoslavia and the building up of the defence system based on this policy should make possible an effective deterring the possible aggressors and defending the country from all forms of the armed threat. In the building up of the Yugoslav Army the accent should be placed on the strengthening of the conventional deterrent and of the forces that could rapidly react in the case of an armed aggression from abroad or if an internal armed rebellion should occur.

As for the strategy of utilization of forces, we should adopt a flexible combined strategy that would make possible a measured range and intensity of strategic operations in proportion with the imposed form of war. We should thereat combine the strategic manouver of destruction with the strategy of friction and exhaustion of the aggressor's forces, depending on the strategic aim: rapid military victory or postponement of decisive battles until a more favourable ratio of military forces and other factors could be attained.

In the presently existing international and internal conditions and relations the matter of the war alliances acquires entirely new meanings. Our lasting orientation should be the approachment towards the principal world centres of political and other power, which should make possible a balance of their pressures and relations concerning our state.

Problems of the „new order“ world

Prof. D Sc Andrej Mitrović

The author writes on the „new world order“ as a conditional expression for something new that is emerging but not yet sufficiently formed so that it could be consistently researched. In his explanation of the historical

meaning of the term „new world order“ he concludes that the efforts at creating of new relations in the international life are, by the rule, emerging as consequences of large disturbances and changes, for which he refers to corresponding instances in history.

The disintegration of the USSR and Warsaw Agreement, i.e. the discontinuation of bipolarism in the world, brought about the necessity for the unification of nations and states but has also changed their interrelations. The United States of America have therefore advanced their proposal for the creation of a new world order, calculated towards the preservation of their interests and spreading the ideological values they are promoting. Prominent places within such a framework are held by the ideas of the attainment of a „long peace epoch“ and of „protection of liberties and human dignity“ which make the basis of the proposed „new partnership between nations“ that implies the promotion of conditions of life in the entire world. In connection with this the author explains the traditional American approaches and of the extraordinarily complex problems that are bringing the attainment of this goal under the question mark he singles out the tendency towards the creation of new states, conflicts and disintegration of states caused by the present application of the right of nations to self-determination and by misuse of the principle of freedom of mass-media, as well as the need for a unified policy of the international community applied without prejudices and insistence on separate interests of individual international subjects.

Within the framework of the newly emerged changes the author discusses also the Serbian question, and points out the advantages of a cooperation based on interests and adaptation of political means to the historical moment. The position of partnership, concludes the author, demands the development and effectiveness, and this requires that the two following conditions must be fulfilled: (1) to attain that the life of the individual will be ensured the leading place in the set of values; and (2) to highly esteem and demand the truth.

New external parameters an frames of military and security strategy

Prof. D Sc Tomislav Popović

The author advocates the principle requiring that the defence ability of a country, and thus also ours, is to be assessed and conceived with taking into consideration the following factors: (1) resources – they can be now assessed in the light of possibilities for their active and effective inclusion into the international flows of commodities, services, capital, technology and manpower, all of which is quite an opposite to the concept of self-sufficiency and isolationism that was for a long time directing our strategy of development; (2) modern technology – predetermines the overall defence ability in new conditions, and therefore the effectiveness of our defence and security policy and system, which imposes the necessity that FR Yugoslavia should be included into the military technological program-

mes and defence systems of the developed world; and (3) trans-national companies – they are ever more expressly repressing the role of the state in macroeconomic and international relations between countries, which brings the role of the companies to the foremost place; it can therefore happen that the policy and strategy of the state and of the centres of technological, financial and other kinds of power will not be identical.

The author considers that from all these follows the conclusion that the time of the absolute sovereignty of small states has expired, and that the systems of collective security, with a particular emphasis to the inclusion of small countries into these systems, are acquiring the first rate significance. This is one of the fundamental postulates of our security system and – because it has been neglected – the author suggests that it should be paid much more attention by our new defence policy. In addition to this, our state and military leadership must find out the way in which to include our national and state interests into the interests of those who significantly decide on the profile and functioning of the existing systems of collective security, of the future ones in particular.

Establishment of elements of (non)existence of the „new world order“

Prof. D Sc Momir Stojković

In establishing the elements on the basis of which the (non)existence of the „new world order“ can be demonstrated the author starts from several theories contained in the science of international relations (historical–philosophical and historical–sociological schools, the power theory, the realism theory, the institutional views, the behaviouristic theory, and the general system theory) and pointing out their essential characteristics highlights new and old elements of the modern international relations.

Changes in the balance of power after the disappearance of bipolarism, and new sources of power (technological, communication, information, cultural and others) do not create the „new world order“, because the international relations retain in substance elements of the heretofore existing order: power politics, taken not only as the military but also the economic, technological and other forms of power, has not changed its social substance and its consequences and ramifications of its application in the relations between states or nations remain the unchanged, and conversely it makes possible even more expressed dependence of states and the domination of interests of the leading developed countries (powers). Also in the international framework the establishment of the „new world order“ cannot be discussed because the order brought about by the establishment of the United Nations (UN Charter) continues to exist, although now with the Security Council holding the dominant position held until recently by the UN General Assembly, which change places the United Nations, their role and aims, in jeopardy.

The United States of America have acquired a new position (attempts at the establishment of the „Pax Americana“ and of „partnership relations“ with Russia, instead of their former confrontation) which is predominant because the USA have the bulk of the old and new sources of power, and thus the abilities to decisively influence the international relations. Therefore the unilateralism exists in proportion with the predominant position of the USA, and the multipolarism in proportion with the existence of common interests and approaches of great powers (permanent members of the Security Council) and leading developed industrial countries.

„New world order“ or „new“ metaphysics

Slobodan Jauković

The „new world order“ is regarded as an applied metaphysical system. By a hermeneutical-etiymological analysis of this term is deduced that the „new world order“ is neither „new“ nor the „world“ one. The analysis of the term „order“ shows that as a logical, causal and necessary form it belongs to the metaphysics.

The „new world order“ is based on the modern science and technology. Because the science and technology are products of the subject-centered mind it was necessary to lay out the Heidegger's critical analysis of the metaphysics and technical mind (of course schematically).

Further analysis shows that the „new world order“, while derived from the Moderna philosophy, substitutets its subjectivity by a „new subjectivity“ – the System. Consequently it becomes a non-ontologic structure which, while not able to acquire the self-cognition, is only capable to communicate with its environment.

Further on are presented, in general lines, certain post-modernistic trends that emerged as reaction to each purpose-rational order and are in that manner positioned also regarding the „new world order“.

On the rampart of Europe against the „new world order“

Dragoš Kalajić

In the „new world order“ the author sees the latest project and effort of the century-old pseudoimperial aspiration of the international financial capital to gain control over the world, by utilization of the political and military power of the USA. The origin of this project he discerns in the workshops and works of the Council on Foreign Relations, the institution that has been furnishing for decades the foreign policy of the USA with general guidance and personnel. In following the history of this institution, starting from a secret society of masonic-socialistic reformists of the British Empire – „The Round Table“ – established by the end of the past century, the author sheds the light upon the genesis and development of the

pseudoimperial project called nowadays the „new world order“, Noting the geopolitical reasons of shifting the centre of power of the international financial capital from London to New York, the author presents the history of the American interventionism as a projection of the above mentioned aspiration in the form of the equation – the war equals the prosperity.

History shows that the USA are, for the third time in this century, trying to safeguard their economical and political power from downfall, on the expense of Europe, by destabilization and undermining the sovereignty of the European states, by subjugation of their economies and dilution of the European nations by waves of immigrant masses from the „Third World“.

Concerning the defence of FR Yugoslavija from the „new world order“ forces the author proposes a holistic concept, an organic unity of all elements of defence – from politics, culture and economy to the armed forces – under the direction of a metapolitical body, with much larger duties and responsibilities of the Yugoslav Army in comparison to the present ones. The author considers that it is necessary to make in all the indicated domains of defence Kopernikan qualitative radical changes with the aim to respond and react rightly to the existing or possible threats.

The old concept of the „new world order“

Oliver Potežica

The authors considers the meaning of the term „new world order“ in the context of modern international relations. After pointing out that this is not a new concept, the author takes into detailed consideration the text „the Balance of Tomorrow“ written by the American diplomat and theorist Robert Strauss–Hupé.

In the article is posed the question of whether the recent events and developments are actually the realization of the project „Empire Without Imperialism“ of which Robert Strauss–Hupé wrote as early as in 1957.

The author believes that the events will soon show the reason of the present reaffirmation of this programmatic text of Robert Strauss–Hupé in the American theory on the international relations.

Genesis and shaping of new national states as consequences of the establishment of the „new world order“

Prof. D Sc Dragan Simeunović

In the article is discussed the methodological justification of the use of the term „new world order“. Namely, although aims of the „new world order“ and methods of its establishment have been clearly expressed, it is too early to speak of this system as the finally thought out and, particularly, materialized concept, because the final shaping of its contents is still lacking.

The author calls attention to the growing possibilities of the establishment of multilateral rather than unilateral domination over the world in the near future. The power positions of Japan, Germany and regional powers in global international relations are particularly scrutinized.

Not only as one of consequences of the establishment of the „new world order“ but also as a condition for its successful demonstration and duration is considered a massive genesis and international recognition of new national states, as a process commenced by the disintegration of socialistic federations and threatening to spread also to other multinational and multiconfessional communities and regions. first of all in underdeveloped countries of Asia, Africa, also even in Europe.

The author researches the causes and justification of the emergence of new national states, particularly the vehemence and sacredness as their significant characteristics, also their abilities to shape and affirm themselves as modern legal and democratic states. These states he presents as totalitarian communities and sources of conflict within and outside their boundaries or borders. A particular attention is in this context paid to the aggressive nationalistic ideology, which can be only at the outset useful to the „new world order“, as a means for pulling down the socialistic communities or state systems, while later on bound to create ever growing number of problems, getting out of control of the international subjects and factors.

International prerequisites for an islamic transformation in Bosnia–Herzegovina

---

Prof. D Sc Miroljub Jevtić

Events and turbulences that started in Bosnia–Herzegovina in the spring of 1992 have grown into a civil war full of bloodshed. For understanding the fundamental causes of this conflict that agitates this central republic of the former Yugoslavia a detailed analysis of the position of one of its principal participants is necessary.

The author tried to lay out the position and role of the Party of Democratic Action as the principal representative of the Bosnian Moslems. Judging by the published information on this organization it is evident that its basic goal is the transformation of Bosnia–Herzegovina first into a predominantly Moslem and later in Islamic republic.

These actions could not be effective without a continual material and moral support on the part of the Islamic world. The author consequently presents conditions and forms in which the international Islamic institutions and organizations have contributed, and still do, to everything that is happening in Bosnia–Herzegovina.

Regional cooperation by the end of twentieth century and ramifications of recent changes in Europe on cooperation in Danube basin region

---

D Sc Edita Stojić

The region neighbouring the Federal Republic Yugoslavia is a particularly significant multinational, multicultural and multireligious region of Southeastern Europe. Its history is full of tragic conflicts caused by making use of these national, cultural and religious diversities on the part of hegemonists, imperialists, parties or leaders, in their attempts to attain or promote their interests. On the other hand, an international cooperation, the regional one in particular, aimed at the common use and protection of natural resources of the region serves the fulfilment of true interests of its nations – enhancing an integrated cultural and economic progress of all its inhabitants. Mutual understanding, tolerance and cooperation between the nations of this region make therefore the foundation of this progress. Recent changes in the Eastern and Middle-eastern Europe, caused by the collapse of the administrative-centralist, allegedly „socialistic“, system, although showing that the suddenly acquired possibility that a multi-party organization of society can also be wrongly used, cannot be assessed by taking into consideration such deviations only. By portentous mobilization of population on the basis of allegedly national interests, which actually serve as a guise for the extremist nationalistic programmes that have by their own logic involved the population, primarily by utilization of mass-media, into war conflicts, first of all in the Yugoslav region, has been secured the support to the promoters and protagonists of these programmes. When each of these nations will realize that by persecuting the „alien“ nation it starts its own Golgotha, and that all nations of this region are interdependent, because their life demands mutual understanding, tolerance and cooperation, the futility of all sufferings and losses of the involved nations will be clearly seen.

It will take a long time to narrow down the guilt to „national leaders“ who have initiated the war conflicts and to the brutal realizers of ideas of „ethnic cleansing“, while the nations will be absolved from guilt. The end result of all these developments and processes will be the abandonment of the nationalistic principle.

„Conspiracy theory“ and the defence policy

M Sc Svetozar Radišić, Lt. Colonel

The dispute over the so called conspiracy theory might again divert the Yugoslavs (citizens of FR Yugoslavia), the Serbs in the first place, from solving the urgent problems. To conceive and advocate the conspiracy theory is dangerous but it is equally dangerous to oppose those who are warning against conspiracies if conspiracies do exist. A realistic defence policy can

be built only on the basis of clear views on what is true in this respect and what is not.

The author considers that the interest and struggle for survival make a possible, natural and logical basis for conspiracies, and that the reducing the behaviour of the West solely to its interests is hardly a sustainable attitude. It is surmised that the war in the territories of the SFR Yugoslavia is a mixture of insufficiently controlled particular interests of recently formed centres of power (which are established also by conspiracies), of a recommended century old religious conflict, which is also based on a sui generis conspiracy, and of one more effort to suppress to oblivion the complexes created in previous wars. It is stressed that this is to be examined and researched, and that the results of such research should make the basis for the right plans. He consequently proposes an assessment and application of such wise moves that will, with regard to the actual situation, open the road toward getting out of the crisis, by „buying time“, by setting the system to a sound foundation, while preserving the dignity and self-assertion.

The author stresses that not less significant are factors of the internal paralysis of the system. Namely, by avoiding to solve minor problems the Yugoslavs have been involving themselves with ever bigger ones, to the point where these problems became unsolvable and were making senseless military conflicts logical solutions. He maintains that therefore the struggle for elimination of own negligences, flaws, inconsistencies and errors must make the first phase of the struggle of the Yugoslavs for their survival.

The author considers that Yugoslavia is in the domain of defence faced with two major tasks: *first*, to work at the political and defence unification of all citizens; and *second*, to work at the reaffirmation of authority of the Yugoslav Army in the eyes of the people.

The author wanted in this article to show the need for an initiation of an urgent and all-embracing analysis of conceivable current scenarios, and for finding out the best solutions to these scenarios.

State policy and defence

Dušan Dozet

The author reviews the most significant questions of our defence policy under the present circumstances: (1) setting the aims of defence in circumstances where a consistent state policy does not exist; (2) current understanding of the state sovereignty and of its relation toward defence; (3) the issue of war alliance in all its modalities; (4) attitude regarding military and political organizations in the world, and its ramifications on the defence policy, ethnical rebellions and defence; and (5) (non)justification of rejection of elements of the general people's defence.

The author advocates an analytical approach to the establishment of the basic designations of the defence policy: a) theoretical and empirical valorization of the general people's defence and social self-protection concept; b) critical analysis of the war practice in 1991 and 1992; and c)

empirical and theoretical analysis of all relevant war (defence) resources of our country. Only thereafter we can, considers the author, start to formulate aims, forces, means and methods (variants) of the defence activities, including, the development and utilization of the Yugoslav Army.

Towards a new conceptualization of defence

Prof. D Sc Radivoje Jovadžić, Captain YN

The author expounds the necessity of a new theoretical-methodological approach and method in the conceptualization and research of the defence (military) sphere of our society (in the nascent state), its concept in particular. In a critical review of the theoretical and methodological points of departure in the theoretical engagement on the matter of the previous concept – the general people's defence and social self-protection concept – the author concludes that this concept was necessarily bound to „collapse“ simultaneously with the collapse of its ideologically constructed assumptions: „self managerial society“, political system, the empty phrase about „brotherhood and unity“, and numerous other assumed „foundations“ from which this concept was sprouting and being logically formed. Numerous authors who were engaging themselves with this concept, not questioning its foundation, and a great number of their „scientific works“ could not make this concept viable, in conditions of the general ideological indoctrination of society and the „scientific“ thought, because of which with the disappearance of the ruling ideology disappeared everything that was based on this ideology.

The author maintains that for a new approach to the concept of defence of society is necessary a radical criticism of the entire complex of surmises and suppositions of the former, i.e. of its postulates, and further on a deep consideration of new conditions in whose framework a new one will be created. Within this frame he dwells also on the „new world order“, which is being in ever more open ways imposed as a dictate on the part of one „center“ of the world political power, and reviews the problems of defence and security of small nations and their states in such circumstances.

Army in a democratic social system

D Sc Ejub Kučuk, Colonel

Military state is a negation of democracy. State Army is not its guarantee. Democracy exists only when there exist an undisputed supremacy and control on the part of civilian (democratic) institutions over the Army. The establishment of such a relation in the so called post-communist societies is therefore an indispensable condition for their democratization. Short democratic tradition of these societies, however, directs them to use

the knowledge and experience of countries with the developed democratic relations. They can indeed make a good guidance for constructing the civilian-military relations in democracies *in statu nascendi*.

There exist two dominant concepts of the position of the Army in modern democracies, and both of them are based on the military professionalism. In the first case certain civilian institutions are strictly subordinated to an expert, autonomous, politically neutral and from the society separated military profession. It should occupy itself with as efficient as possible military work, not depending on any non-military (political and moral) considerations. The second concept implies the existence of a politically sensitive and into the society integrated military profession, which should utilize the military forces as rationally as possible in the construction of desired international relations.

History shows that the professionalization of the Army is not an efficient instrument for its being controlled. A most complete democratic control is ensured with such a type of military organization where „each citizen is a soldier and each soldier a citizen“. The current social and technical-technological circumstances, however, impede the creation of this type of military organization. On the contrary, they are favouring a complete or partial professionalization of the military activity. In such situation, the civilian supremacy and an effective external and internal control over the Army is greatly significant for the existence of democratic relations and institutions.

Fallacious is the view that the professionalization of the Army is characterized by the exclusion of political knowledge and views from the processes of education and practical work of military professionals. The ban on the existence of political parties in the Army and on the membership of the military in political parties, as well as the exclusion of the military from the political decision making processes, make an indispensable condition for functioning of the democratic system. However, an inclusion of political subject matter into the process of education of military professionals, aimed at forming their attitudes regarding the military activity, the state, and the Army as an organization, is necessary for the preservation and development of democratic relations and institutions. It is thereat indispensable that a supra-party position of the Army, and its relying to the scientific knowledge and moral and political values of a democratic Constitution should be ensured.

Ways of acquirement of a new concept of defence of the country

Prof. D Sc Milan Vučinić

Radical changes brought about by forcible reduction of the SFRY to FRY, and the emergence of a new constellation wherein this state has found itself with regard to the general characteristics of its military-political position, also great changes in its economic, demographic and political structure, have entailed an imperative need to commence the construction of a new system of defence of the country. In order that a new and for all

circumstances suitable system of defence could be constituted and developed it is necessary that its foundation (platform) – concept of defence be defined.

The principles that should as a whole make the new concept of defence of the FRY should result from all relevant general internal and external and external factors. In order that they will become the obligatory foundation for the construction of a new system of defence of the country, they should be elevated to the uppermost legal level, i.e. that they will be adequately expressed and contained in all solutions that will be established as the lasting ones and pertain to the place and role of state bodies and organs, and of all the other bearers of rights and duties in the defence of the country.

As the constitutional reform and revision of laws, so that they will be made consistent with the Constitution, are imminent, it is necessary to undertake corresponding measures for the inclusion also of the legal issues from the domain of defence into this process. On the ways and manners in which the interrelations between the republics and relations between the republics and the federal state will be definitively established and fixed depend also the character and quality of the defence of the country. This means that the requirements of the defence must be respected in the process of the constitutional reform, since only thus can be ensured that the FRY guarantees the defence of the country, and that in this function can prepare, mobilize and effectively engage all human and material potentials of the country and its entire territory in ways and manners demanded by the circumstances in which the country can find itself when its sovereignty, independence, territorial integrity and constitutional order should become endangered.

Problems of choice of a new strategic concept of defence

M Sc Mile Stojković, Lt-Colonel

After the establishment of a new federal state in the territory of the former Yugoslavia occurred, between other matters, also an urgent and pressing need for the working out of a new strategic concept of its defence. This was directly caused by the facts that the territory of the state of Yugoslavia and its demographic basis have been radically reduced, and that the concept, doctrine and system of the general people's defence and social self-protection have not fulfilled the foreseen strategic tasks.

At the very outset of the realization of this task appears a methodological, and also substantial, dilemma of whether in the choice of a new concept of defence we should stick to the heretofore valid way of thinking (the concept-doctrine of the general people's defence) or also certain parallel solutions can be in this domain used in a larger measure, with reliance to the classical theory on the art of war, and to the historical heritage of the Serbian and Montenegrin peoples. After the first point of view a need has been imposed to search for a general conceptual orientation of FR Yugoslavia concerning its national defence, which can be taken as the starting basis in

the choice of a new strategic concept. After the second point of view we should start from the definition of the general national interest and the national interests of the Serbian and Montenegrin peoples, and by the logical sequence: interests – aims – tasks – strategy, to search for the corresponding defence solutions.

No matter which of the above laid out principles could be presently considered militarily and politically justified and rational, this urgent and pressing task is not only a strictly „military business“ but, first of all, a problem which demands a multi-dimensional approach and engagement of a large number of scientific and other kind of workers from the Yugoslav Army and civilian circles.

„Nouvel ordre mondial et politique de défense de la République Fédérale de Yougoslavie“

Direction pour les études stratégiques et la politique de défense auprès du Ministère de la Défense a organisé, en coopération avec la Rédaction de la revue „Vojno delo“, le 23 Février 1993, dans le Club Central de l'Armée de la Yougoslavie à Belgrade, la „table ronde“ sur le thème „Nouvel ordre mondial et politique de défense de la RFY“.

L'objectif de cette réunion scientifique a été la création de la base pour les travaux ultérieures sur la formulation des intérêts nationaux, des objectifs et des programmes (au point de vue défense) et de la politique de défense et du modèle du système de défense et de protection. Y ont participé les savants renommés de différents profils venus des universités différentes et des instituts scientifiques civiques et militaires.

Ils ont exposé leurs points de vue concernant des tendances les plus neuves sur les rapports internationaux, sur la situation politico-militaire en ex-Yougoslavie, sur l'influence des faits externes et internes sur la politique de défense, sur la base pour la création de la nouvelle conception de défense et pareil.

Selon les propositions annoncées, la Direction pour les études stratégiques et la politique de défense a publié, dans une publication interne, tous les textes et toutes les discussions apparus durant la „table ronde“, et „Vojno delo“ publie maintenant les oeuvres arrivées à temps qui ont passé la procédure quotidienne (lecture, récitation spéciale et linguistique). Les idées apparues dans les textes, représentent opinions propres des auteurs.

„Nouvel ordre mondial“ et politique de defense de la Republique Federale de Yougoslavie

---

- Discours d'introduction -

General de division prof. dr. Radovan Radinović

„Nouvel ordre mondial“, comme le système des rapports internes de la communauté internationale, signifie un nouvel ordre de la force, qui impose à la République Fédérale de Yougoslavie une position très défavo-

nable au point de vue stratégique et international. Les actions de nombreux faits internes ont contribué à cela, malgré ignorance totale des intérêts nationaux du peuple serbe. Tout cela, rechauffé continuellement par les faits externes, a mené à la sécession de la Slovénie, de la Croatie, du Macédoine et de la Bosnie et Herzégovine. La destruction de la ex-Yougoslavie, a été exécutée par la méthode de la sécession armée, ce que menait vers la guerre parmi des nations, des différentes religions et vers la guerre civile, brutale de grande envergure sur l'espace de Bosnie et Herzégovine.

On a accusé le peuple serbe pour la destruction de l'Etat et pour la guerre, on a soumis son Etat-mère aux sanctions jamais vues jusqu'à maintenant et à la blocade générale, on a commencé à menacer la Serbie par l'intervention militaire. Dans ce contexte, il faut examiner les possibilités et la probabilité des formes différentes de la menace à la sécurité et à l'indépendance de la Yougoslavie: (1) l'intervention militaire multinationale ayant pour but la punition de la RFY pour la guerre en Bosnie et empêchement de l'envoi du support et de l'aide au peuple serbe hors la Serbie, (2) l'insurrection armée interne ayant pour but la destruction permanente du notre territoire, appuyée par les puissances externes en fonction du support de la sécession ou de la réalisation des prétentions territoriales envers notre pays.

La politique de la défense de la RF de Yougoslavie et la construction de son système de défense doit assurer la dissuasion et la défense contre tout forme de menace armée. La priorité absolue dans le domaine de reconstruction de l'Armée Yougoslave doit être dirigée vers le renforcement de la composante conventionnelle et vers la force de réaction immédiate en cas de l'afression externe et l'insurrection interne contre l'Etat.

En se qui concerne la stratégie d'emploi des forces, il faut faire le choix entre les stratégies différentes, priorité à la stratégie élastique combinée qui permettra graduation de volume des forces par rapport aux actions stratégiques prévues en accord avec le cas concret. Il faut aussi combiner la manoeuvre stratégique de l'anéantissement et la manoeuvre de l'épuisement, en fonction de l'objectif stratégique: la victoire militaire rapide ou prolongement des batailles décisives jusqu'à ce que le rapport des forces militaires et autres ne soit favorable.

Dans les conditions internationales et internes existantes et prenant en considération des rapports regnants dans le domaine de l'aliense de guerre, cette question prend des nouvelles significations. Notre déterminanse permanente doit être un rapprochement aux centres principaux de puissance politique mondial, ce que nous permettra un balance permanent entre leurs pressions et leurs rapports envers notre Etat.

Les problèmes du monde du „nouvel ordre“

Prof. dr. Andrej Mitrović

Auteur dans son article parle de „nouvel ordre mondial“ comme une expression conditionnelle montrant quelque chose insufisamment formé

pour une analyse approfondie. L'explication historique de la signification du syntagme „nouvel ordre mondial“, est une prémisse de l'auteur qui conclut qu'il s'agit de préoccupation de former des nouveaux rapports dans la société internationale qui sont les conséquences des troubles et des renversements géants historiques.

La destruction de l'URSS et du Pacte de Warsovie et la réduction à néant du monde bipolaire, a conditionné le besoin pour une unité des peuples et des Etats, mais a changé les rapports parmi eux. C'était la raison pour les EUA, comme une seule super-puissance au monde, de donner sa proposition du nouvel ordre mondial, dirigé vers la sauvegarde de leurs propres intérêts et vers l'élargissement des valeurs idéologiques propres. Dans ce cadre, on voit apparaître les idées de réalisation de „l'époque de la paix durable“ et de protection „des libertés et de dignité humaine“, ce que présente le sel de la proposition concernant „le nouveau partnership parmi les peuples“, qui comprend amélioration des conditions de vie dans le monde entier. En liaison avec cela, auteur explique la tradition de présentation américaine dans le milieu des problèmes, extrêmement aigus et complexes, qui mettent en question sa réalisation et distinguent une tendance vers la création des nouveaux Etats, des conflits, des processus de désintégration appuyés par le droit de autodétermination, malemploi des prémisses de la liberté de presse et le besoin pour une politique unie de la communauté internationale sans prématurations, avec en même temps une pression vers les intérêts particuliers de certains nombres des subjects internationaux.

Dans le cadre des changements réalisés, auteurs étudie la question serbe et montre les avantages de la coopérations fondée sur les intérêts et sur l'adaptation des moyens politiques au moment historique actuel. Position de partnership, d'après l'auteur, demande le développement et le succès qui, à leur tours, demandent le respect de deux conditions: (1) assurance de la vie humaine comme la valeur primordiale et (2) le respêt absolu de la vérité.

Nouveaux paramètres externes et encadrement de la stratégie militaire et de sécurité

Prof. dr. Tomislav Popović

Auteur, dans son article, parle au profit du principe comprenant les capacités de défense d'un pays à travers les faits suivants: (1) les ressources d'un pays peuvent être valorisées d'une façon efficace et active sous condition d'être incluses dans les cours des échanges des biens, des travaux prêtés, des capitaux, de la technologie, des hommes, ce qui est le contraire au concept de l'autosufisance et de l'isolationisme comme il était le cas avec notre pays; (2) technologie contemporaine voit les capacités totales de défense dans des nouvelles conditions ce que comprend aussi efficacité de défense et de sécurité, ce que comprend à son tours participation de la RFY dans les programmes militairo-technologiques et ceux de défense du monde développ-

pé; (3) compagnies transnationales poussent de plus en plus le rôle de l'Etat en arrière, ce que provoque une poussée vers avant des entreprises économiques et commerciales. On peut voir, tenant compte des faits mentionnés, que les buts des politiques, des stratégies des Etats et centres de puissance technologique, financière et autres ne doivent pas être obligatoirement les mêmes.

Analysant tout cela, auteur fait une conclusion que le temps d'une souveraineté absolue est surpassé, surtout concernant les petits pays, et que le système de sécurité collective prend priorité. Sauf cela, les dirigeants d'Etat et les autorités militaires doivent trouver le mode et la façon d'inclure les intérêts nationaux dans les intérêts de ceux qui décident les profils et le fonctionnement des systèmes en vigueur et, surtout, les systèmes futures de sécurité collective.

Détermination de (non) existence des éléments du „nouvel ordre mondial“

Prof. dr. Momir Stojković

Dans le processus de détermination des éléments servant de base qui peuvent montrer la (non) existence du „nouvel ordre mondial“, on part des théories scientifiques particulières traitant les rapports internationaux (historio-philosophiques, sociologiques, théorie de force, théorie réaliste, institutionalisme, théorie bihévioriste et théorie générale du système) qui montrent les nouvelles caractéristiques des rapports internationaux contemporains.

Les changements des rapports des forces au sens disparition du bipolarisme et nouvelles sources (technologiques, de communication, informatiques, culturelles et autres) de la force ne font pas le „nouvel ordre mondial“, car les rapports internationaux gardent les éléments des anciens: la politique de la force est comprise non seulement comme militaire mais aussi comme économique, technologique et autre qui n'était pas changée au sens le contenu. Au contraire, elle permet dépendance et domination des intérêts des pays les plus développés au monde. Au point de vue juridico-international, aussi, il ne s'agit pas du „nouvel ordre mondial“ car la Charte des Nations Unies existe encore, mais la position du Conseil de Sécurité est plus dominante que celle de l'Assemblée Générale ce que présente un danger pour les Nations Unies elles-mêmes et pour leur rôle et leurs objectifs.

Les EUA ont une nouvelle position (elles essayent de restaurer une Pax Americana et le partnership avec la Russie au lieu de confrontation), qui est dominante de tout autres car elle disposent des anciennes et nouvelles sources du pouvoir et aussi de l'influence sur le plan des rapports internationaux. Un unilatéralisme existe aussi sur le plan et dans la mesure de l'existence des intérêts communs (des membres permanents du Conseil de Sécurité) des grandes puissances et des pays industrialisés.

Slobodan Jauković

„Nouvel ordre mondial“ est vu comme un système métaphysique. Par une analyse étimologique de cette syntagme on peut tirer une conclusion que le „nouvel ordre mondial“ n'est ni „nouveau“, ni „mondial“. Analyse et décomposition du terme „ordre“ montre que ce terme, comme unité logique, une forme conditionnelle et indispensable, appartient à la métaphysique.

La base du „nouvel ordre mondial“ est composée de la science moderne et de la technologie moderne. Puisque la science et la technologie sont les fruits de la pensée subjecto-centriste, il a fallu montrer la critique métaphysique et technocrate de Heidegger (biensure comme contours).

Une analyse approfondie montre que le „nouvel ordre mondial“ est un produit de la philosophia moderna et que sa subjectivité est changée par une „nouvelle subjectivité“ – le Système. En accord avec cela, ils devient une structure néonatalogue qui n'est pas en possibilité de montrer la conscience de soi-même, mais uniquement de contacter l'environnement.

Puis, on a présenté quelques directions post-modernistes qui ont été nées comme la réaction de l'ordre rationnel et selon ce fait ont le rapport envers le „nouvel ordre mondial“.

Au profit de la défense de l'Europe, contre le „nouvel ordre mondial“

Dragoš Kalajić

Auteur voit dans ce „nouvel ordre mondial“ un dernier projet et effort de la tendance milénaire pseudo-impériale du capital financier de regner dans le monde, utilisant la puissance politique et militaire des EUA. L'origine de ce projet, il reconnaît dans les laboratoires et dans les travaux du Council on foreign relations, un établissement qui, durant les décénies fournies la politique extérieure des EUA par les directions et le cadre. Suivant l'histoire de cet établissement, à partir de la société secrète des réformateurs maçons et socialistes de l'Empire britannique, The Round Table, fondée à la fin du siècle dernier, auteur explique la genèse et le développement de ce projet fameux, connu maintenant sous le nom du „nouvel ordre mondial“.

Voyant les raisons géo-politiques du mouvement du centre de la puissance internationale du capital financier du Londres et New York, après la Première guerre mondiale, auteur montre l'histoire de l'interventionisme américain comme la projection des tendances mentionnées dans le signe de l'égalité: la guerre égale à la prospérité.

L'expérience historique nous apprend que les EUA, pour la troisième fois dans ce siècle, vont sauvegarder leurs puissances politiques et économiques faisant le dégât à l'Europe, par intermédiaire de destabilisation et de destruction de la souveraineté des Etats européens, de subordination de

leurs économies et de dissolution des peuples européens par les vagues des masses immigrantes du Tiers monde.

Au point de vue la défense yougoslave contre les forces du „nouvel ordre mondial“, auteur propose un concept holique, c'est-à-dire unité de totalité d'éléments de défense, de politique, de culture et d'économie et des forces armées, avec beaucoup plus grand nombre des devoirs et de responsabilité pour l'Armée Yougoslave que ce sont ceux de moment. Auteur estime que, dans tout les domaines de la défense, il est indispensable de faire les virages qualitatifs de style Copernic pour une simple raison – trouver les réponses aux menaces.

Le concept ancien du „nouvel ordre mondial“

Oliver Potežica

Auteur étudie la signification du syntagme „nouvel ordre mondial“ dans le contexte des rapports internationaux contemporains. Après avoir montré qu'il ne s'agit pas du nouvel concept, il étudie en détails le texte „The Balance of Tomorrow“, écrit par le diplomate américain Robert Strauss-Hupé.

Dans l'article, il pose la question est-ce que les événements modernes, en effet, ne sont-ils pas la réalisation du projet de l'„Empire Without Imperialism“, analysé par Robert Strauss-Hupé en 1957.

Auteur estime que les événements doivent montrer très prochainement la raison pour la réaffirmation de ce texte de Robert Strauss-Hupé dans la théorie américaine des rapports internationaux.

La naissance et le profil des nouveaux états nationaux comme la conséquence de l'établissement du „nouvel ordre mondial“

Prof. dr. Dragan Simeunović

Dans l'article on étudie la raison d'être méthodologique de l'expression „nouvel ordre mondial“. Sauf l'existence des signes claires du but et des méthodes de la construction du „nouvel ordre mondial“, parler de lui comme le processus arrondi et fini et, surtout, parler du concept matérialisé de celui-ci, est trop tôt parce que les contenus finaux ne sont pas visibles. Il montre toutes les possibilités pour l'établissement d'une domination mondiale multilatérale plutôt que unilatérale dans le futur proche. Il étudie en particulier les positions du Japon, de la RF d'Allemagne et des puissances régionales dans un milieu des rapports globaux. Non seulement comme une des conséquences mais aussi comme une des conditions de l'établissement du „nouvel ordre mondial“ pour son manifestement et durée, on étudie son insistance à la reconnaissance des nouveaux Etats nationaux, comme processus normal de destruction des fédérations socialistes et aussi comme menace

grave aux communautés multinationales et multiconfessionnelles, avant tout des pays non-développés de l'Asie, de l'Afrique et de l'Europe.

Auteur fait les recherches des conditions et une validité pour le processus de la création des nouveaux Etats, en particulier leur volonté d'utiliser violence comme méthode et aussi leurs possibilatés de faire de soit-même les Etats fondés sur le Droit et sur le Démocratie. Ces Etats sont expliqués comme les communautés totalitaires et la source des conflits internes et externes. Dans ce contexte, auteur met accent sur l'idéologie nationaliste agressive qui profite du „nouvel ordre mondial“ comme moyen de destruction des communautés socialistes, et qui, plus tard, fait énormément des problèmes sortant hors contrôle des sujets internationaux.

Supositions internationales de transformation islamique en Bosnie et Herzegovine

---

Prof. dr. Mirosljub Jevtić

Les évènements du printemps 1992. qui ont touché la Bosnie et Herzegovine, ont été transformés en guerre civile sanglante. Pour mieux comprendre le fond du conflit qui bouleverse la république centrale de l'ex-Yugoslavie, il faut faire une analyse détaillée de la position d'un des principaux acteurs.

Auteur insiste sur la présentation de la position et du rôle du Partie de l'action démocratique (SDA) comme le représentant principal des musulmans bosniaques. Fondant ses appréciations sur les faits montrés dans le documents légaux, il semble évident que le but fondamental de cette organisation est la transformation de la Bosnie et Herzegovine en une république islamique et musulmane.

Toutes ces actions ne pouvaient pas être réalisées sans un appui matériel et moral du monde musulman. Aussi, auteur montre les conditions et les formes sous lesquelles les organisations internationales musulmanes ont contribué à tout se qui s'est produit en Bosnie et Herzegovine.

Coopération régionale à la fin du vingtième siècle et implications des changements les plus récents en Europe sur la coopération des pays danubiens

---

Dr. Edita Stojić

L'environnement de la République Fédérale de Yougoslavie est un espace de première classe au point de vue multinational, multiculturel, multiconfessionnel dans le sud-est de l'Europe. Son histoire est pleine des conflits tragiques provoqués par spéculation des différences nationales, culturelles et religieuses pour la réalisation des intérêts impériaux, de l'hégémonie, du parties et des leaders. De l'autre côté, la coopération

internationale, en particulier régionale, est dirigée vers l'utilisation en commun des ressources naturelles, en service des peuples, l'assurance du progrès intégral culturel et économique de tous. Aussi, tolérance et coopération parmi les peuples de la région sont la base du progrès et les changements dans l'Europe de l'Est et l'Europe Centrale, provoqués par la chute du système centraliste et administratif, soit disant „socialiste“, malgré le fait que tout était montré de façon fautive, ne peut pas être estimée comme le résultat de ces déviations seulement. Mobilisation de la population fondée sur les soit disant intérêts nationaux (en effet sur les prémisses des programmes extrémistes), on a assuré l'appui aux port-paroles des programmes maximalistes, qui ont emmené le peuple dans la guerre. Au moment de compréhension que la poursuite du l'autre peuple mène vers la gorgone du peuple propre, il sera clair que toute souffrance a été sans raison. Il faudra beaucoup de temps pour limiter la coupabilité des leaders nationaux qui ont initié les conflits armés et les idées de nettoyage ethnique et pour libérer les peuples du poids de coupabilité. Le résultat final de ces événements et ces processus sera l'abandon des principes nationaux.

„Théorie du complot“ et politique de défense

Lieutenant-colonel mr Svetozar Radišić

Le conflit concernant soit disant complot peut provoquer une nouvelle séparation des Yougoslaves (citoyens de la RF de Yougoslavie) des problèmes actuels. Il est dangereux de créer et de parler de la théorie de complot, mais aussi de se battre contre ceux qui montrent les signes du complot, si ces signes existent vraiment. Il est clair uniquement que les conclusions sur ce problème doivent présenter une politique réelle de défense.

Auteur estime que l'intérêt et combat pour la sauvegarde est possible, logique et naturelle comme la base des complot, ainsi que le comportement de l'Occident. Il suppose que la guerre en Yougoslavie est un mélange des intérêts partiels mal contrôlés des nouveaux centres de pouvoir (réalisés même par l'intermédiaire des complots), poursuivie par la guerre religieuse millénaire, dont la base est aussi un complot né pendant les guerres précédentes. Il souligne que cela comme phénomène doit être analysé, et les résultats des recherches doivent être la base pour les vrais plans. En liaison avec cela il propose un examen des actions sages en vue de leurs réalisations, tenant compte de la situation réelle, pour ouvrir la route vers la sortie de la crise par „l'achat du temps“, et par établissement du système sur une base solide qui peut garantir la dignité et l'origine des Serbes.

Il souligne, dans l'article, que l'importance des autres faits qui paralysent le système ne sont pas à négliger. Éviter la résolution des petits problèmes, on entre dans le milieu des grands, qui deviennent illogiques et provoquent les conflits armés. C'est pourquoi, l'auteur estime que le combat contre les erreurs doit être la première phase de la bataille yougoslave pour la survie.

Concernant la défense, la Yougoslavie doit réaliser deux devoirs prioritaires: primo, travailler sur le plan de l'unification politique et de

défense de tous les citoyens et, secondo, travailler sur le plan de renovation de l'autorité de l'Armée de Yougoslavie.

Auteur veut souligner le besoin pour le déclenchement de l'analyse de tout scénarios courant dans la société et le travail sur la recherche de la meilleure solution.

La politique d'Etat et la défense

Dušan Dozet

Dans l'article, on traite les questions de notre politique de défense dans les conditions contemporaines comme: (1) la détermination des buts de la politique de défense dans les conditions de manque de la politique d'Etat correspondante; (2) compréhension de la souveraineté d'Etat et le rapport avec la défense; (3) question de l'alliance de guerre et ses modalités; (4) le comportement envers les organisations politiques et militaires dans le monde et l'influence sur la politique de défense, l'insurrection ethnique et défense, et (5) le (non) oportunité du rejet des éléments de la défense populaire généralisée.

Auteur est pour une approche analytique de détermination de la politique de défense, pour les raisons: a) la valeur théorique et empirique de la conception de défense populaire généralisée et l'autoprotection sociale; b) analyse critique de la pratique de guerre de 1991. et 1992. et c) analyse empirique et théorique de toutes ressources relevantes de notre pays. Après cela, auteur estime, il est possible de formuler les buts, forces, moyens et méthodes (variantes) de l'actions de défense, y inclu le développement et l'emploi de l'Armée de Yougoslavie.

Vers la Nouvelle pensée de la défense

Capitaine de vesseau prof. dr. Radivoje Jovadžić

Auteur explique la nécessité de nouvelle approche théorique dans le processus de la pensée – les recherches du sphère militaire de notre société (dans le processus de construction), en particulier sa conception. Il se comporte de façon critique à la question de l'arangement théorique des bases de la conception pressédante – la conception de la défense populaire généralisée et conclue qu'il est indispensable qu'elle tombait dans le moment de la chute des supositions idéologiques qu'elle avait présenté: la „société autogestionnaire“, le système politique, le mensonge dite „fraternité-unité“ et autres supositions nombreuses de la „base“ de cette conception. Le nombre d'auteur engagés autours cette conception, et le nombre de leurs oeuvres scientifiques, ne pouvaient pas donner la vie à cette conception tenant compte de la société et de la pensée „scientifique“, c'est pourquoi, ils sont disparus avec idéologie.

Pour une nouvelle approche de la conception de défense de la société, auteur estime comme nécessaire une critique radicale du complexe des suppositions de la conception pressédente et puis la réflexion approfondie des nouvelles conditions du nouvel ordre mondial“, qui de plus en plus posent le dictat d'un „centre“ du puissance mondiale et montrent les problèmes de sécurité et de défense de petits peuples et de leurs Etats dans les conditions de tel dictat.

L'armée dans l'ordre démocratique

Colonel dr. Ejub Kučuk

L'état militaire est une négation de démocratie. L'armée de l'Etat n'est pas sa garantie. La démocratie existe seulement s'il existe une suprématie et un contrôle des institutions (démocratiques) civiles sur l'armée. Aussi, l'établissement de ce rapport dans soit disant sociétés post-socialistes est une condition indispensable de la démocratisation. Les petites traditions démocratiques de ces sociétés, cependant, les orientent vers l'utilisation des expériences des pays ayant ces rapports développés. Car, ils peuvent être une bonne orientation pour la structure des rapports civico-militaires dans les démocraties in statu nascendi.

Deux des concepts dominants de la position de l'armée dans les démocraties contemporaines sont fondées sur le professionnalisme de l'armée. Elle (armée) doit s'occuper des actions efficaces militaires indépendamment des considérations non-militaires. Deuxièmement, il s'agit de la profession intégrale, sensible au point de vue politique, qui doit utiliser de façon rationnelle la puissance militaire dans les rapports internationaux.

L'expérience historique montre que la professionnalisation de l'armée n'est pas un instrument efficace de son contrôle. Le plein contrôle démocratique est assuré dans le type de l'organisation militaire dans lequel „tout citoyen est le soldat et tout soldat est le citoyen“. Les conditions contemporaines technico-technologiques ne facilitent pas la création de ce type de l'organisation militaire. Au contraire, ils favorisent la professionnalisation dans ce domaine. Dans une telle situation, la suprématie civile, le contrôle interne et externe efficace de l'armée sont très importants pour l'existence des rapports démocratiques et des institutions de ce type.

Le mensonge que la professionnalisation de l'armée est caractérisée par l'exclusion des savoirs politiques et des faits à respecter du système de l'éducation et de l'action pratique du professionnalisme militaire est souvent présent. L'interdiction des partis politiques dans l'armée et l'adhérence des militaires aux rangs des partis politiques est une condition indispensable pour le fonctionnement de l'ordre démocratique de la société. Incorporation des contenus politiques dans le processus de l'éducation militaire est aussi indispensable pour maintien des rapports démocratiques. Il est indispensable aussi d'assurer la position de l'armée hors et au dessus des partis politiques, est s'orienter vers les connaissances morales et les valeurs politiques de la constitution démocratique.

Les Changements radicaux arrivés par la réduction de la RSFY en RFY et par la naissance des caractéristiques nouvelles de sa position géostratégique, militaire, économique, démographique et autres, ont provoqué le besoin pour la reconstruction du système de défense du pays. Pour pouvoir construire un nouveau système de défense, il est indispensable de définir sa plateforme – la conception de défense.

Les prémisses qui doivent être le nouveau concept de défense de la RFY, doivent être tirées des faits généraux, internes et externes. Ils doivent être les règles obligatoires pour la construction du nouveau système de défense du pays au point de vue juridique et d'exprimer toutes les solutions concernant la place, le rôle et signification des organismes d'Etat et des autres faits dans le système de défense du pays.

Comme une réforme de la Constitution est en vue, ainsi que la révision des lois qui doivent être en coordination avec la Constitution, il est indispensable d'entreprendre les mesures correspondantes pour englober les problèmes juridiques concernant la défense aussi. Il dépend des rapports finaux parmi les républiques et entre les républiques et la fédération, comment sera-t-il le status de la défense. Il sera aussi la question de la qualité et du caractère de la défense. Cela signifie que les demandes de la défense doivent être respectées dans le processus de la réforme constitutionnelle car seulement dans ce sens on peut assurer que la RFY garantie la défense du pays dans toutes ses fonctions et dans toutes les surconstances. Cela signifie aussi engagement des potentiels humains et matériels du pays et l'entier de son espace territorial selon les surconstances au moment de la menace contre la souveraineté, indépendance, intégrité territoriale et la Constitution.

Les problèmes du choix de la nouvelles conception de défense

Lieutenant-colonel mr Mile Stojković

Après l'apparition du nouvel Etat fédéral sur le sol yougoslave, il se posait comme le besoin urgent la nécessité de création du nouveau concept stratégique de sa défense. La demande immédiate pour cela est un fait inévitable que le territoire de la Yougoslavie a été diminué de façon radicale et que sa conception, doctrine et système de DPG et APS de l'ex-Yougoslavie n'étaient plus correspondents pour les objectifs stratégiques prévus.

Dès le début de la réalisation de ce devoir il est apparu une question de méthodologie du choix de nouvelle conception de défense car les prémisses du système existant ne valaient plus. Cela est valable surtout pour la conception – doctrine du système de défense populaire généralisée. Il a fallu trouver une base sur la théorie de défense des peuples serbe et

monténégrin appuyée par l'histoire et l'art de guerre traditionnelles. Ils ont été formé deux théories. La première force le besoin de la recherche pour centaine prédominante dans les demandes de la RF de Yougoslavie basée sur la défense du peuple. L'autre part de définition de l'intérêt général national des peules serbe et monténégrin selon l'ordre: intérêts – objectifs – devoirs – stratégie – les réponses correspondentes concernant la défense.

Ne tenant pas compte des approches mentionnées, ce devoir urgent et immédiat qui n'est pas seulement „le boulot des militaires“ mais, premièrement, le problème qui demande une approche multidimensionnelle et engagement de grand nombre des savants et des autres spécialistes appartenant à l'Armée de la Yougoslavie doit être exécuté sans retard.

„Новый мировой порядок и политика обороны Союзной Республики Югославии“

Управление за стратегические изучения и политику обороны Министерства обороны, организовало, в сотрудничестве с редакцией журнала „Военно дело“, 23. февраля 1993. года, в Центральном клубе ВЮ в Белграде, „круглый стол“ по теме: „Новый мировой порядок и политика обороны СРЮ“.

Цель научной сессии была создание основ для работу на формулировке национальных интересов, целей и программ (с взгляда обороны) и для ведение политики обороны и моделирование оборонительно-защитной системы. На сессии приняли участие превосходные ученые различных специальностей с различных факультетов и ученых заведений из гражданства и Войска Югославии.

Ученые вынесли свои позиции о самых новых тенденциях в международных отношениях, военно-политической обстановке на территории бывшей Югославии, влиянию отдельных внешних и внутренних факторов на ведение политики обороны, некоторым важным проблеммам политики обороны, основам для выработку новой концепции обороны и тому подобно.

К предудеомивым условиям, Управление за стратегические изучения и политику обороны опубликовало, в внутренней публикации, все статьи и дискуссии с „круглого стола“, а „Военно дело“ объявляет своевременно прибывшие работы которые прошли через привычную редакционную процедуру (рецензия, специальная и язычная редакция). Опубликование работы выражают, исключительно, взгляды авторов.

„Новый мировой порядок“ и политика обороны Союзной Республики Югославии

Вводное изложение

Генерал-подполковник проф. д-р Радован Радинович

„Новый мировой порядок“, как система отношений внутри международного содружества, значит новый порядок силы который Союзной

Республики Югославии набрасывает очень неудачное совокупное геостратегическое и международное положение. Тому способствовало и действие многих внутренних факторов, полученных в наследство из бывшего государства, в котором игнорирован сербский национальный интерес. Все это, постоянно „подогревано“ и действием внешних факторов, привело к отделению Словении, Хорватии, Македонии и Боснии и Герцеговине. Распадение бывшей югославии, выведено методом оружаного отделения, привело к междунациональной, верской и гражданской войне, особенно интенсивной и грубой на пространстве Боснии и Герцеговине.

Для распада государства и войны обвинен сербский народ, а его государству брошены невиданные санкции, всесторонняя блокада и угрожается военной интервенции. В этом контексте нужно заметить возможности и вероятность некоторых форм угрозы безопасности и независимости Югославии: (1) военная интервенция мультинациональных сил для наказания СРЮ за войну в БиГ и воспрепятствования поддержки и помощи борьбе сербского народа вне Сербии, и (2) внутренней оружаный бунт для дальнейшего дробления нашего государственного территория, при стороне мешательстве в функции поддержки отделению или осуществление территориальных и других претензий к нашей стране.

Политика обороны СР Югославии, и на основе ее, строительство системы обороны, нужно обеспечить удачное устранение агрессии и оборону от каждой формы оружаной угрозы. В строительстве Войска Югославии превосходство бы нужно было иметь на усилению конвенциональной угрозы и слам быстрее интервенции в случае внешней агрессии и внутреннего оружанного бунта.

Что касается стратегии использования сил, нужно определиться за эластичную комбинированную стратегию которая обеспечивает градуировку объема и сильность стратегических действий согласованно навязаном военном случае. При этом нужно комбинировать стратегический маневр уничтожения и маневр изнурения, в зависимости от стратегической цели: быстра военная победа, или откладивание решающих до времени благоприятного отношения военных и других сил.

В существенных международных и внутренних условиях и отношениях вопроса военного сотрудничества получает весьма новое значение. Наше длительное определение нужно быть приближение главными центрами мировой политической и другой мощи, что обеспечивает балансирование их влияния и отношения к нашему государству.

Проблеми мира „нового порядка“

Проф. д-р Андрей Митрович

Автор в приложении говорит о „новом мировом порядку“ как условном выражению за ново в возникновению, недостаточно сформированом для последовательного изучения. Объяснением исторического

значения синтагмы „новый мировой порядок“, автор заключает что стремления построить новые отношения в международной жизни, по правилу, являются как последствия больших потрясений и переломов, и приводит отвечающие примеры из истории.

Распадение СССР-а и Варшавского договора, а именно исчезновение биполяризма в мире, обусловило потребность тогдашним единством народов и государств, но оно изменило отношения между ними. Поэтому Соединенные Штаты Америки, как единственная суперсила, дала свой предлог нового порядка в мире, который считан на сохранению их интересов и расширению идеологических ценностей которые заступают. В рамках того, выделяются идеи о осуществлению „эпохи длительного мира“ и защиты „свобод и человеческого достоинства“, что составляет основу предлога о „новом партнерстве между народами“, которое считает развитие условия жизни во всем мире. В связи с тем, автор объясняет традиции американского наступления, и между очень сложными проблемами которые приводят к вопросу его осуществления, выделяет тенденцию к строению новых государств, конфликте и дезинтеграции которые вызывают нынешнее применение права народов на самоопределение, злоупотребление принципов свободы медиа и потребность за единственной политикой международного содружества без предрассудок и настаивания на особым интересами отдельных международных субъектов.

В рамках недавно созданных изменений, автор рассматривает и сербский вопрос и указывает на преимущество сотрудничества обоснованного на интересах и приспособливанию политических средств историческом времени. Автор заключает что позиция партнерства требует развернутость и удачность, а для этого нужно выполнит две предпосылки: (1) обеспечить жизни одиночки вождное место между ценностями, и (2) высоко уважать и искать правду.

Новые внешние параметры и рамки военной и безопасностной стратегии

Проф. д-р Томислав Попович

Автор в работе отстаивается за принцип, что бы оборонительная способность государства, в том числе и нашего, оценивалась и осмысливалась при уважению несколько факторов: (1) ресурсы какой-либо страны сейчас могут валоризоваться с позицией возможного активного и эффективного включения в международные течения товаров, услуг, капитала, технологии и людей, что представляет противоположность концепту самодостаточности и изоляции, котором, много лет была подвергнута наша развивающиеся стратегия; (2) современная технология предопределяет совокупную оборонительную способность в новых условиях, и соответственно тому и эффективность нашей обороны и безопасности, что требует потребность за включением СРЮ в военно-технологические программы и оборонительные системы развитого ми-

ра, и (3) транснациональные компании изразительно вытесняют роль государства в макроэкономических и мировых отношений стран, а именно это, роль предприятия приводит в первый план. Из-за этого может случиться что политика и стратегия государства и технологические центры, финансовые и другие силы не будут согласующийся.

На основе сказанного, автор заключает что время абсолютной суверенности малых государств прошлое, и что системы коллективной безопасности, особенно, включение малых стран в этих систем, получает превосходное значение. Именно это является одним из основных предположений в системе нашей безопасности, а так как ее обошли, автор предлагает да наша нова политика обороны уделит ей больше внимания. Кроме того, государственное и военное руководство должны найти способ подключения национальных и государственных интересов интересам тех, которые значительно решают вопрос функционирования нынешних и будущих систем коллективной безопасности.

Укрепление элементов (не)существования „нового мирового порядка“

Проф. д-р Момир Стойкович

В укреплению элементов на основе которых можно показат (не)существование „нового мирового порядка“, выходит из отделных теорий в науке о международных отношениях (историческо-философических и историческо-социологические школы, теории сил, реалистические теории и институционалистические понимания, бихевиористические теории и общие теории системы) и через представление их сущности (характеристик) показываются новые, вернее старые элементы современных международных отношений.

Изменения в соотношению сил на линии исчезновения биполяризма и новые источники (технологические, коммуникационные, информационные, культурные и другие) мощи не создают „новый мировой порядок“, потому что международные отношения существенно задерживают элементы старого: политика силы понята не только как военная, но как и экономическая, технологическая и другая мощь не изменилась по своей общественной сути и последствиям которые производит в отношениях между государствам и народам, но, наоборот, обеспечивает самую выраженную зависимость и господство интересов самых развитых стран (сил).

В международно-правовому взгляду, также, речь не идет о „новом мировому порядке“, потому что порядок Объединенных наций (Грамота) еще существует, но только под доминирующей позиции Совета безопасности, а не Генерального ассамблея, что представляет опасность за Объединенные нации и их роль и цели.

Соединенные Штаты Америки имеют новую, доминирующую позицию (попытки востановления Пакс Американа и „партнерских отно-

шений“ с России вместо ранней конфронтации), благодаря старым и новым источниками мощи, которые им обеспечивают влияние на международные отношения. Унилатерализм поэтому существует в мере доминирующей позиции США, а мультиполяризм в мере существования совместных интересов и наступлений больших сил (постоянных членов Совета безопасности) и самих развитых промышленных стран.

„Новый мировой порядок“ или „новая“ метафизика

Слободан Яукович

„Новый мировой порядок“ смотрятся как традированная метафизическая система. Херменеутическое-этимологическим анализом этой синтагмы выводится заключение что „новый мировой порядок“ не является „новым“, и „мировым“.

Деконструкция понятия „порядок“ показывает что он, как логическая, каузальная и нужная форма, принадлежит метафизике.

Основу „нового мирового порядка“ составляют современная наука и технология. Потому что наука и техника представляют произведение метафизического субъекта – центрированного разума, нужно было объяснить Хайдеггеру критику метафизики и технического ума (конечно как схему).

Дальнейший анализ показывает что „новый мировой порядок“ наследстве современной философии и что его субъективность обменивается „новом субъективностью“ – Системой. В согласии с этим, он становится неонтологической структурой которая не в состоянии получить сознание о себя, уже только в состоянии обходится с окружающим миром.

Затем, в основном контурах представлены некоторые постмодернистические направления, которые возникли как реакция на всякий целно-рациональный порядок, и так относятся и к „новому мировому порядку“.

На заслону Европы, против „нового мирового порядка“

Драгош Калайич

Автор в „новом мировом порядке“ видит последний проект и усилие вековых псевдоимпериалистических стремлений интернационального финансового капитала чтобы овладеет миром, используя политическую и военную силу США.

Происхождение этого проекта узнает в лаборатории и работам Совета за внешние отношения (Council on foreign relations), учреждение которое уже летам обеспечивает внешнюю политику США главными директивами и кадром. Следованием истории этого учреждения, начавшись от тайного общества масонско-социалистических реформаторов

британского империя, The Round Table, построенного концом прошлого века, автор освещает генезис и развитие псевдоимпериалистического проекта, сейчас называемого „новый мировой порядок“. Замечая геополитические причины свижения центра мощи интернационального финансового капитала из Лондона и Нью Йорк, после Первой мировой войне, автор показывает историю американского интервенционизма как проекцию приведенных стремлений в знаке уравнивания: война одинаково просперитет.

Исторический опыт учит да США, третий раз в этом веке, сейчас пытаются сохранить свою экономическую и политическую мощь от пропасти на ущерб Европы, посредством дестабилизации и подрыва суверенитета европейских стран, предпочинением их экономики и раскрытием европейских народов волнам иммиграционных масс „Третьего мира“.

В отношении обороны СР Югославии от сил „нового мирового порядка“, автор предлагает холистический концепт, органическое единство всех элементов обороны, от политики, культуры и экономики до вооруженных сил, под управлением метаполитического тела, с большим должностям и ответственностям Войска Югославии от существственных. Автор считает что, во всех предупрежденным областям деятельности обороны необходимо сделать коперниканские квалитативные переломы для порядочных ответов на вызвание угрозы.

Старый концепт „нового мирового порядка“

Оливер Потезица

Автор в прилоге рассматрывает значение синтагмы „новый мировой порядок“ в контексте современных международных отношений. Указывая на то что речь не идет о новом концепте, подробно рассматривает текст Равновесие будущего, американского дипломата и теоретика Роберта Штрауса Хупеа.

В статье становится вопрос, правда ли что нынешние события, по существу, представляют осуществление проекта „Империя без империализма“, о котором говорил Роберт Штраус Хупе, еще 1957. года.

Автор считает что происшедствия в скором покажут ради чего этот программский текст Роберта Штрауса Хупе сейчас реафирмуется в американской теории о международных отношениях.

Возникновение и профилирование новых национальных государств как последствие установления „нового мирового порядка“

Проф. д-р Драган Симеунович

В работе рассматривается методологическая обоснованность применения термина „новый мировой порядок“. Именно, кроме того что

существуют ясно определение цели и методика восстановления „нового мирового порядка“, о нем как до конца осмысленном и, особенно, как о материализованному концепту еще рано говорит из-за недостаток конечной профилированности содержания этого концепта. Указывается на большие возможности для восстановления, прежде мультилатералне, чем монолатералне доминации миром во вскором будущем. Особенно исследуются позиции мощи Японии, СР Германии и региональных сил в глобальных международных отношениях.

Но лишь только как одно из последствий установления „нового мирового порядка“ но как условие для его успешное манифестирование и продолжение, рассматривается массовое возникновение и международное признание новых национальных государств, как процесс который начал распадом социалистических федераций а угрожает своим расширением и на другие мультинациональные и мультирегиональные общества и территорию, прежде всего неразвитых стран Азии, Африки, но и в Европе.

Автор исследует причины и обоснованность возникновения новых национальных государств, особенно принудительность и сакраментальность как их важные свойства, возможность их профилирования и подтверждения как современно правовых и демократических стран. Эти государства объясняются как тоталитарные общества и источники конфликтов внутри и вне их границ. В том контексте особое внимание уделяется агрессивной националистической идеологии для разбивания социалистического порядка, а позже проявляет большие проблемы которые удаляются контролю международных субъектов.

Международные предпосылки исламской трансформации в Боснии и Герцеговине

Проф. д-р Миролуб Евтич

События которые с весной 1992. года захватили Боснию и Герцеговину трансформировались в кровную гражданскую войну. Что бы было понятно, что в основе столкновениях которые потрясают центральную республику бывшей Югославии нужно подробно проанализировать позицию одного из главных актеров спора.

Автор в своем приложении питался представить позицию и роль Партии демократической акции (ПДА) как главного представителя босанских мусульманов. На основе объявленного материала в связи с этой организацией, несомненно, ее основной целью является трансформация Боснии и Герцеговине в первую очередь мусульманскую, а потом в исламскую республику.

Все эти акции невозможно бы было сделать без продолжительной материальной и моральной поддержки из исламского мира. Поэтому, автор показывает условия и формы под которым международные исламские институции оказали содействие и способствуют, всем событиям в Боснии и Герцеговине.

Региональное сотрудничество концем двадцатого века и импликация самых новых изменений в Европе на поддунайское сотрудничество

Д-р Эдита Стойич

Регион соседства Союзной Республики Югославии представляет первоклассный мультинациональный, мультикультурный и мультирелигиозный простор на юго-востоке Европы. Его история полна трагических столкновений вызванных именно пользом национального, культурного и религиозного разнообразия как средства за достижения гегемонистических, империялистических, партийных или лидерских интересов. С другой стороне, международное сотрудничество, особенно региональное, направлено на совместное пользование и защиту естественных ресурсов, служит за удовлетворение настоящих интересов народов, обеспечение интегрального культурного и экономического просперитета всех жителей региона. Поэтому взаимопонятие, терпимость и сотрудничество между народами в этом регионе, представляет основу просперитета, а изменения в Восточной и Средневосточной Европе, вызвана крахом административноцентралистического система, т.н. „социалистический“, хотя и показали что внезапно приобретение возможности вышепартийного организоваия общества пользуется ошибочным способом, не могут оценится принятием во вниманием только этих девятиций. Зловещой мобилизацией населения на основе якобы национальных интересов, а, в действительности, чрезмерных национальных программ, посредством явных сообщений, обеспечена поддержка носителям максималистических национальных программ, которые своей логикой ввели население в войну, прежде всего югославского географического простора. Когда будет понятно что преследованием „чужего“, начинается голгофа собственного народа, и что народы в этом регионе направлены друг к другу, потому что жизнь просто требует взаимное понимание, толеранцию и сотрудничество – станет ясно что все страдания и жертвы инволвированих народов были зря. Будет потребно много времени чтобы вина ограничилась на „национальные вожды“ которые инициировали столкновения и на грубые сопроводителей идей о этническом чистителями, а чтобы вине освободились народы. Конечный результат всех происшествий и процессов будет конечное оставление национального принципа.

„Теория заговора“ и политика обороны

Подполковник, м-р Светозар Радишич

Сталкновение из-за т.н. теории заговора может Югославе (граждане СР Югославии), а прежде всего Сербе, снова отделить от решения горячих проблем. Опасно творит и заговарывать теорию заговора,

но, одинаково, опасно бороться против тех которые указывают на заговоры если они в самом деле существуют. Только на ясным положениям о том что, в связи с тем, представляет правду, а что нет, можна построит реальную политику обороны.

Автор считает что интерес и борьба за существование возможна, естественная и логичная основа для заговора, так-как и сведение поведения Запада исключительно на интересах, тяжело сохраняемое положение. Предполагает что война на территории СФР Югославии смесь недостаточно контролируемых парциальных интересов новых центров мощи (которые осуществляются и путем заговора), продолжительной больше вековой верской войне, основой которой является, также, свойственный заговор, и еще одной попытке отжать в забвение комплексов заработанные в предшествующим войнам. Подчеркает что именно это нужно исследовать, а результаты исследования должны бы были быть основой для настоящие планы. В связи с тем, предлагает рассмотрение и предпринимание мудрых шагов которые бы, учитывая конкретную обстановку, открыли дорогу выхода из кризиса „покупкой времени“, становлением системы на здорову основу и сохранением достоинства и сербства.

В статье подчеркивается, что ничего меньшего значения не имеют факторы внутреннего парализа системы. Именно, Югославы избежением и нерешением мелких, попадали в еще большие и большие проблемы, пока не построили нерешимие и сделали логические бессмысленные военные столкновения. Потому, автор считает, что борьба для отклонение собственных упущений, недостатков, непоследовательностей и ошибок должна быть первая фаза Югославского боя для существования.

По мнению автора, Югославии, в связи с обороной, предстоит реализация двух самых главных задач: *первое*, работа на политическом и оборонительном объединению всех граждан и, *другое*, работа на возвращению авторитета Войска Югославии у народа.

Автор в статье проявил желание указать на потребность за началом быстрого и всеобъемлющего анализа допускаемых сценарый которые находятся в обращении и обнаружении самого лучшего решения.

Государственная политика и оборона

Душан Дозет

В статье подвинути самые значительные вопросы нашей политики обороны в современных условиях, как: (1) определение целей обороны в условиях несуществова конзистентной государственной политике; (2) современное понимание государственного суверенитета и его отношения к обороне; (3) вопрос военного союзничества во всех модалитетах; (4) отношение к военным и политическим организациям в мире

и влияние на политику обороны, этнические воссоздания и оборону, и (5) (не)обоснованность отбрасывания элементов общенародной обороны.

Автор отстаивает за аналитическим подходом утверждения основных определений политики обороны, а это: а) теоретическая и эмпирическая валоризация концепции ОНО и ДСЗ; б) критический анализ военной практики из 1991. и 1992. года; в) эмпирический и теоретический анализ всех релевантных военных (оборонительных) ресурсов нашей страны. Лишь после того, считает автор, можно приступить к формулированию целей, сил, средств и методов оборонительного действия, включая и развитие и употребление Войска Югославии.

К новому мышлению обороны

Капитан, проф. д-р Радивоје Ђевачић

Автор в приложении обосновывает необходимость нового теоретическо-методологического подхода и поведения в мышлении-исследованию оборонительной (военной) сфере нашего общества (в создании), особенно его концепции. Относившись критически к теоретическим и методологическим основам в теоретическом ангажементе около вопроса ранней концепции – концепции ОНО и ДСЗ, автор заключает что она должна была „пасть“ в моменте когда и ее идеологические предпосылки: „самоуправляемое общество“, политическая система, флорисала о „братстве и единстве“ и множество других предположительных „основ“ из которых эта концепция вытекала и логический приобрелась. Численность авторов которые ангажировались около этой концепции, не приводят к вопросу ее основы, как и большое число их „научных работ“, не могли вдохнуть живость этой концепции принимая во внимание на общую идеологию общества и „научного“ мышления, ради чего исчезением владающей идеологии исчезло и все это что на ней поставлено.

За новый подход концепции обороны общества, которые только что творится на новых основах, автор считает необходимым радикальную критику всего комплекса предположений ранней концепции, относительно их основ, а потом проглубленное промышление новых условий в котрым будут создани новые. В рамках того, свое внимание задерживает и на „новому мировому порядку“ который все больше и все открываемо набрасывается как диктат одного „центра“ мировой политической мощи, и указывает на проблемы безопасности и обороны мелких народов и их государств в условиях этого и такого диктата.

Военное государство представляет собой отрицание демократии. Государственная войска нет ее гарантия. Демократия существует только тогда когда существует неоспоримая супремация и контроль гражданских (демократических) институций над войскам. Поэтому восстановление того отношения в т.н. посткоммунистическом обществе является неогходимим условием их демократизации. Мальенкие демократические традиции тех обществ, однако, ориентируют их на пользу сведений и опыта государств в которым развити демократические отношения. Ибо, они могут быть хорошая ориентация за устройство гражданско-военных отношений в демократиям.

Существуют два доминирующая концепта положений войск в современных демократиях которые основиваются на военном профессионализме. Первая, речь идет о гражданских институциях которые подчинены специально автономной, политически нейтральной и от общества отделенной военной профессии. Она должна заниматься самим эфикасним военным действием независимо от каких либо невоенных (политические и моральние) консидерации. Другое, речь идет о политически чувствительной и в обществе интегрированной военной профессии, которая должна рационально пользоваться военную силу в структуровке желеамих международных отношений.

Исторический опыт показываает что профессионализация войск не является эфикасним инструментом ее контроля. Самый плотный демократический контроль обеспечивается в этом типе военной организации в котором „каждый гражданин солдат и каждый солдат гражданин“. Современные социальние и техничеко-технологические условия делают трудним строение такого типа военной организации. Наоборот, они фаворизуют целостную или честичную профессионализацию военной деятельности. В этой обстановке, гражданская супремация и эффективний внешний и внутрений контроль войск очень значителни для существование демократических отношений и институциях.

Зря мышление что профессионализацию войск характеризует исключение политических знаний и положений из процесса едукации и практического действия военного профессионалца. Запрещение политических партий в войска и чльенства военнослушащих в политическим партиям, как и исключение солдатов из политического решения, неогходимое условие функционирования демократического порядка. Включение политических содержаний в процесс едукации военного профессионалца для формирования его положения к военной деятельности, государству и войск как организации, с другой стороне, неогходимо для сохранения и развития демокатических отношений и институциях. Неогходимо, при этом, обеспечить надпартийность войск, опору на научных сведений и моральние и политические ценности демократической конструкции.

Проф. д-р Милан Вучинич

Радикальные изменения до которых пришлось принудительной ре-дукцией СФРЮ на СРЮ и возникновением новой констелации, в которой нашлось это новое государство учитывая общие характеристики ее военно-политического положения и в следствии больших изменений в ее экономической, демографической и политической структуре, возникла неотклонимая потребность приступить созданию новой системы обороны страны. Что бы было возможно построи и развывать новую и для каждый удобный случай примерную систему обороны, предварительно необходимо дефинировать его основу (платформу) – концепцию обороны.

Принципы, которые в своей совокупности нужны делать новый концепт обороны СРЮ, нужны быть результатной, выведенной из всех релевантных общих, внутренних и внешних факторов. Чтобы стала обязательной основой для постройки новой системы обороны страны, нужно чтобы была поднята на самый высокий уровень, то есть что бы на отвечающий способ выразились во всех решениях которая устанавливаются как длительная, а относятся на место и роль государственных органов и всех других носителей прав и должностей в обороне страны.

Как предшествует конституционная реформа и ревизия закона для усоглашения с Уставом это необходимо предпринят ответствующие меры что бы обухватилась и правовая проблематика из сферы обороны. Од того как конечно будут устроени отношения между республиками и республиках к союзному государстве зависеть характер и качество обороны страны. Это значит что требования обороны должны уважатся в процессе конституционной реформе, потому что только так можно обеспечится да СРЮ гарантирует оборону страны и что в этой своей функции может подготовить, мобилизовать и эфикасно ангажировать все человеческие и материальные потенциали страны и ее всевокупную территорию так как это требуют обстоятельства в которым страна может находится когда будут под угрозой ее суверенность, независимость, территорияльный интегритет и уставный порядок.

Проблемы выбора нового стратегического концепта обороны

Подполковник м-р Миле Стойкович

По возникновению нового союзного государства на территории бывшей Югославии появилась, кроме остального, скорая и неотла-гаемая потребность за построением нового стратегического концепта ее обороны. Непосредственную причину для этого представляет факт что государству Югославии радикально уменьшена территория и демо-графическая основа, а концепция, доктрина и система ОНО и ДСЗ бывшей СФРЮ не выполнили предусмотрение стратегические цели.

В самом начале реализации этой задачи проявляется методологическая, но и сущная дилемма о том если ли в выборе нового концепта обороны нужно держатся до сих пор действительного способа обдумывания (концепция – доктрина системы ОНО) или в этой области могут больше ползоваться и какие-то сравнительные решения, с опорой на классовую теорию военного искусства и историческое наследствие сербского и черногорского народа. На основе первого понимания, набросывается потребность расследования за каким-то общим концепцией определением СР Югославии о народной обороне, что можно считается исходной основой в выборе нового стратегического концепта. На основе второго мышления, нужно пойти от определения общего национального интереса и национальных целей сербского и черногорского народа, и, на основе логического порядка: интересы – цели – задачи – стратегия, искать за соответствующим решениями.

Несмотря на это, который из перечисленных подходов можно бы было сейчас считать военно-политически оправданием и рациональным, это скорая и неотлагаемая задача нет только строга „Военная работа“, но, превосходно, проблема которая требует большедимерсиональный подход и ангажирование большного числа научных и других работников из Войска Югославии и гражданства.

Позив на сарадњу

Часопис „Војно дело“ објављује радове у којима се излажу идеје и ставови о битним питањима одбране, а посебно у области ратне вештине. За објављене радове Редакција „Војног дела“ задржава ауторско право. Објављени радови и стручне рецензије се хоноришу према важећим прописима у Војсци Југославије.

Рукопис са резимеом, обима највише до 2 ауторска табака (32 странице), доставља се Редакцији у два примерка, куцан машином са двоструким проредом, на папиру формата А4. Обим резимеа треба да буде до једне странице куцаног текста, а слике, шеме, графикони и други прилози технички припремљени за штампу. Научна апаратура (цитати, напомене, библиографија) треба да садржи: име и презиме аутора, назив дела, назив издавача, место, годину издања и по могућству и страницу.

Уз рукопис аутор треба да достави: име и презиме, тачну адресу, телефон, број жиро-рачуна и општину становања.

Рукописе слати на адресу:

Редакција часописа „Војно дело“,
11002 Београд (ВЕ),
Бирчанинова бр. 5/ХП

НАРУЦБЕНИЦА

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ И НОВИНСКИ ЦЕНТАР, 11002 БЕОГРАД

Бирчанинова 5

Претплаћујем(о) се на ..... комплет(а) општевојног теоријског часописа „Војно дело“ за 1993. годину.

НАРУЧИЛАЦ .....

(Презиме и име, чин – звање)

.....
(Војна пошта, односно установа или предузеће и телефон)

Место ..... Ул. .... бр. ....

Дана ..... 19.....

МП

Часопис излази двомесечно. Годишња претплата износи: за појединце 60.000.000 динара, за установе, предузећа и институције 180.000.000 динара, а за иностранство 30 УСД.

Жиро-рачун 60823-849-2393 ВИНЦ (за часопис „Војно дело“).
Телефон претплатне службе: 656-122 или 665-122, локал 22-788.

НАПОМЕНА: Ова цена важи до 30. септембра 1993. Попуњену наруцбеницу доставити Војноиздавачком и новинском центру.

У случају спора надлежан је Други општински суд у Београду.

.....
(Потпис наручиоца)

3-4

Ликовно-графички уредник
Божидар Мркоња, акад. сликар

Технички уредник
Милка Владановић

Језички редактор
Нада Драгишић, професор

Преводиоци:

на енглески
Душан Исаковић

на француски
Милан Петковић

на руски
Владо Вујановић

Коректор
Бојана Узелац